

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Από το Βουκουρέστι στη Χάγη

Η ελληνική εξωτερική πολιτική
και το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ:
Μια ρεαλιστική προσέγγιση

Αλεξάνδρα Αλεξανδρίδου
Επιβλέπων Καθηγητής: Αριστοτέλης Τζιαμπίρης

2015

Η Αλεξάνδρα Αλεξανδρίδου βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Αλεξάνδρα Αλεξανδρίδου

Περίληψη

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται η επανατοποθέτηση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ στον 21^ο αιώνα, με βάση τις σύγχρονες εξελίξεις και επιταγές, και η προσέγγισή του σύμφωνα με τον πολιτικό ρεαλισμό, μακριά από συναισθηματισμούς και εθνικά δίκαια. Σκοπός μας είναι να προσδιορίσουμε τη σημερινή φύση του ζητήματος, όπως έχει διαμορφωθεί μετά από 25 περίπου χρόνια και μετά από πληθώρα αποτυχημένων προσπαθειών επίλυσής του και να αναδείξουμε τις ρεαλιστικές επιλογές που έχει μπροστά της η ελληνική εξωτερική πολιτική για να το διευθετήσει οριστικά. Άποψή μας είναι ότι οι πολιτιστικές και υπαρξιακές πτυχές του ζητήματος είναι οι ουσιώδεις, ενώ το ζήτημα του ονόματος ως όνομα είναι δευτερευούσης σημασίας και σε αυτή την κατεύθυνση επικεντρώνουμε την ανάλυσή μας και τις παρατηρήσεις μας για το μέλλον.

Λέξεις κλειδιά: Ζήτημα ονομασίας ΠΓΔΜ, Σύνοδος Κορυφής NATO- Βουκουρέστι 2008, Διεθνές Δικαστήριο Χάγης- ΠΓΔΜ εναντίον Ελλάδας, ελληνική εξωτερική πολιτική, πολιτικός ρεαλισμός.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	5
1. Ρεαλισμός και χάραξη εξωτερικής πολιτικής.....	6
1. 1. Ο ρεαλισμός στις διεθνείς σχέσεις.....	6
1. 2. Εξωτερική πολιτική και υψηλή στρατηγική.....	11
2. Το Μακεδονικό Ζήτημα.....	15
2. 1. Το Μακεδονικό ζήτημα πριν την εμφάνιση της ΠΓΔΜ.....	15
2. 2. 1. Από την ανεξαρτησία μέχρι την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας (1991-1995).....	19
2. 2. 2. Αποτίμηση της περιόδου 1991-1995.....	23
2. 3. 1. Από την Ενδιάμεση Συμφωνία της Νέας Υόρκης έως την Εθνική Κρίση της ΠΓΔΜ (1995-2001).....	28
2. 3. 2. Αποτίμηση της περιόδου 1995-2001.	31
2.4. Οι εξελίξεις κατά τον 21ο αιώνα και οι προτάσεις Νίμιτς (2005-2008).....	32
3. Το ΝΑΤΟ και η Σύνοδος Κορυφής στο Βουκουρέστι (2-4 Απριλίου 2008).....	35
3. 1. Οι διαπραγματεύσεις πριν τη Σύνοδο.....	36
3. 2. Οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια της Συνόδου.....	39
4. Η Ελλάδα στη Χάγη.....	43
4. 1. Οι θέσεις των δύο πλευρών.....	44
4. 2. Η απόφαση του Δικαστηρίου.....	47
4. 3. Ο αντίκτυπος του Βουκουρεστίου και της Χάγης.....	51
5. Προοπτικές επίλυσης του ζητήματος.....	52
Βιβλιογραφία.....	58

Εισαγωγή

Το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ¹ αποτελεί ένα από τα χρονίζοντα προβλήματα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, στο οποίο παρά την πληθώρα των προσπαθειών επίλυσής του δεν έχει δοθεί ακόμη λύση. Πρόκειται για ένα πολυσύνθετο ζήτημα με βαθύτερες ψυχολογικές και συναισθηματικές αποχρώσεις, πέραν των καθαρά εδαφικών, πολιτικών και οικονομικών. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο και μετά από κάποια γεγονότα-ορόσημα στην εξέλιξη του ζητήματος, όπως η Σύνοδος Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι το 2008 και η επακόλουθη παραπομπή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, το ζήτημα έχει περάσει σε δεύτερη μοίρα για την Ελλάδα, κυρίως λόγω της οικονομικοπολιτικής της συγκυρίας. Καθώς λοιπόν το διεθνές περιβάλλον μας έχει αποδείξει πόσο ευμετάβλητο είναι, το κάθε κράτος θα πρέπει να λύνει τα επί μέρους προβλήματά του με άλλα κράτη άμεσα, πόσο μάλλον όταν η διεθνής συγκυρία είναι ευνοϊκή για αυτό. Η Ελλάδα έχασε πολλάκις αυτή την ευκαιρία και έτσι οδηγήθηκε σε μία παγιωμένη κατάσταση και με τη διεθνή συγκυρία εναντίον της.

Στην παρούσα εργασία θα επιχειρήσουμε να ασχοληθούμε με το πώς και το γιατί οδηγηθήκαμε μέχρι εδώ και με τις διάφορες εκφάνσεις που έπαιρνε το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ καθ' όλη την πορεία εξέλιξής του. Η ανάλυσή μας θα γίνει από διεθνολογική σκοπιά, ανακαλύπτοντας τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των γεγονότων και ερμηνεύοντάς τις. Το εργαλείο της ανάλυσής μας θα είναι η θεωρία του ρεαλισμού, η οποία παρουσιάζεται στην ενότητα 1 ως το θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας, μαζί με την ανάλυση του όρου εξωτερική πολιτική και την εφαρμογή του στο ελληνικό πολιτικό σκηνικό.

Στη δεύτερη ενότητα θα αναφερθούμε στα διάφορα στάδια διαμόρφωσης του ζητήματος της ονομασίας, στους παράγοντες που επηρέαζαν τη διαμόρφωσή του και στην αντίδραση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντί τους. Θα ορίσουμε τέσσερα στάδια, ένα πριν την ανεξαρτητοποίηση της ΠΓΔΜ, ένα δεύτερο από την ανεξαρτητοποίησή της μέχρι την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας με την Ελλάδα, ένα τρίτο από την Ενδιάμεση Συμφωνία ως την εθνοτική κρίση της χώρας

---

¹ Ο όρος ΠΓΔΜ αναφέρεται στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και είναι η επίσημη διεθνής προσωρινή της ονομασία με την οποία έγινε δεκτή στα Ηνωμένα Έθνη στις 7 Απριλίου 1993 με την Απόφαση 817 του Συμβουλίου Ασφαλείας. Με την ονομασία αυτή θα αναφερόμαστε στη χώρα καθ' όλη την παρούσα εργασία.

και τέλος την εξέλιξη του ζητήματος στον 21^ο αιώνα. Παράλληλα με τα γεγονότα, θα πραγματοποιείται αξιολόγησή τους σύμφωνα με το ρεαλισμό.

Η τρίτη ενότητα θα επικεντρωθεί στη Σύνοδο Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι το 2008, στα γεγονότα που οδήγησαν εκεί, στη στάση της ελληνικής πλευράς, καθώς και στα επακόλουθά της. Με αυτό τον τρόπο θα οδηγηθούμε στην τέταρτη ενότητα που θα ασχοληθεί με την παραπομπή της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο από την ΠΓΔΜ, ως επακόλουθο της Συνόδου Κορυφής. Εκεί θα παρουσιαστούν τα επιχειρήματα των δύο πλευρών και θα αναλυθεί η απόφαση του Δικαστηρίου. Και στις δύο αυτές ενότητες που αποτελούν το επίκεντρο της παρούσας εργασίας, θα κρίνεται αν οι επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής ήταν σύμφωνες με το ρεαλισμό, καθώς και αν κατάφεραν να πετύχουν τους στόχους τους.

Τέλος, στην πέμπτη ενότητα θα επιχειρηθεί η συνολική αποτίμηση του ζητήματος, η επαναπροσέγγιση της σημερινής φύσης του και οι δυνατότητες που έχει η ελληνική πλευρά να το λύσει σύμφωνα με τα δικά της εθνικά συμφέροντα. Θα καταλήξουμε στο ότι τα ζητήματα εθνικής ταυτότητας που απορρέουν από το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ είναι στη σημερινή εποχή πιο σημαντικά από τα ζητήματα εθνικής ασφάλειας και ότι η εξεύρεση ικανοποιητικής ως προς την Ελλάδα λύσης στα ζητήματα αυτά ίσως έχει μεγαλύτερη αξία από την εξεύρεση ικανοποιητικής λύσης σχετικά με το όνομα της ΠΓΔΜ αυτό καθ' εαυτό.

1. Ρεαλισμός και χάραξη εξωτερικής πολιτικής.

1. 1. Ο ρεαλισμός στις διεθνείς σχέσεις.

Για την θεωρητική ανάλυση της παρούσας περιπτωσιολογικής μελέτης θα βασιστούμε στο θεωρητικό πλαίσιο του ρεαλισμού, που κυριάρχησε στις διεθνείς σχέσεις μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της συνεπακόλουθης διάψευσης των ιδεολογημάτων του ιδεαλισμού-φιλελευθερισμού που κυριαρχούσαν στο διάστημα του Μεσοπολέμου (Carr, 1939). Με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη δημιουργία της Κοινωνίας των Εθνών επικρατούσε ένα περιρρέον κλίμα αισιοδοξίας για το μέλλον των διακρατικών σχέσεων και της διατήρησης της παγκόσμιας ειρήνης, βασισμένο στους διεθνείς θεσμούς, στο διεθνές δίκαιο και στην

προώθηση της διακρατικής οικονομικής συνεργασίας μέσω του καπιταλιστικού συστήματος (Wight, 1991). Αυτή η οικουμενική διασύνδεση, ωστόσο, δε μπόρεσε να εγγυηθεί την ειρήνη και δεν εμπόδισε το ξέσπασμα του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αποδεικνύοντας ότι τα αίτια των διεθνικών συγκρούσεων δεν βρίσκονται στην παρουσία ή μη οικονομικής συνεργασίας και αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών, αλλά στην άνιση ανάπτυξη μεταξύ τους με όρους ισχύος (Morgenthau, 1948), γεγονός που είχε ήδη διακρίνει ο Θουκυδίδης αιώνες πριν εξιστορώντας τα γεγονότα του Πελοποννησιακού Πολέμου (Πλατιάς, 1999). Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Θουκυδίδης στον διάλογο μεταξύ Μηλίων και Αθηναίων, το δίκαιο και η ηθική έχουν αξία μόνο όταν οι δύο αντίπαλοι είναι ισοδύναμοι. Αντίθετα, όταν υπάρχει διαφορά ισχύος, ο αδύναμος είναι αναγκασμένος να υποκύψει στις προσταγές του ισχυρού. Εξάλλου, η ηθική σε επίπεδο ατόμου δε θα πρέπει να ταυτίζεται με την ηθική σε επίπεδο κράτους, καθώς η υπεράσπιση του εθνικού συμφέροντος πολλές φορές επιτάσσει τη χρήση μέχρι και μέσων αντίθετων στο διεθνές δίκαιο. Με άλλα λόγια, ο σκοπός αγιάζει τα μέσα, όπως θα υποστήριζε και ο Μακιαβέλι (1532).

Στην κρίσιμη λοιπόν ιστορική καμπή, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, παρατηρείται μία στροφή στη ρεαλιστική θεωρία των διεθνών σχέσεων υπό ένα πρίσμα, το οποίο εξετάζει τη διεθνή κοινότητα ως ένα σύστημα από ανεξάρτητους δρώντες οι οποίοι ωστόσο αλληλοεμπλέκονται και έτσι οι κινήσεις του ενός καθορίζουν τις κινήσεις του άλλου. Το σύστημα επομένως δεν είναι σταθερό αλλά συνεχώς μεταβάλλεται, αναγκάζοντας τα μέλη του να προσαρμόζονται ανάλογα τη στάση τους (Waltz, 1979). Ακριβώς όπως το διεθνές σύστημα αποτελείται από κράτη και αντικατοπτρίζει τα χαρακτηριστικά των κρατών αυτών, έτσι και τα επί μέρους κράτη αντικατοπτρίζουν τις ιδιότητες των συστατικών μερών τους, δηλαδή των ατόμων. Καθώς λοιπόν τα κράτη δομούνται από άτομα, η κοινωνία και κατ' επέκταση η πολιτική επηρεάζονται από την ανθρώπινη φύση (Morgenthau, 1948), που επιζητά τη μεγιστοποίηση των συμφερόντων της. Οι άνθρωποι επομένως μπορούν να γίνουν κακοί και να ποδοπατήσουν τους συνανθρώπους τους προκειμένου να μεγιστοποιήσουν τα προσωπικά τους οφέλη. Σε αυτήν τους την τάση βάζει φρένο το κράτος που ρυθμίζει με ευνομία τις μεταξύ τους σχέσεις (Hobbes, 1651).

Αυτό το θεωρητικό πλαίσιο θα χρησιμοποιήσουμε στην ανάλυση της περιπτωσιολογικής μελέτης του ζητήματος ονομασίας της ΠΓΔΜ κατά τη Σύνοδο

κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι το 2008, καθώς οι υποθέσεις εργασίας του ρεαλισμού παρέχουν τη δυνατότητα εξαγωγής καταληκτικών συμπερασμάτων με μεγάλο βαθμό επαληθευσιμότητας και επεξηγηματικότητας. Φυσικά και υπάρχουν μεμονωμένα γεγονότα και στη συγκεκριμένη περιπτωσιολογική μελέτη που μπορούν να ερμηνευτούν πληρέστερα υπό το πρίσμα κάποιας άλλης θεωρίας. Το μακεδονικό ζήτημα παρόλα αυτά ως σύνολο ενισχύει σε μεγάλο βαθμό τις διαχρονικά και εμπειρικά επαληθευμένες θέσεις του ρεαλισμού και μπορεί να αναλυθεί σε βάθος και σε όλες τις εκφάνσεις του έχοντας ως σημείο εκκίνησης τον ρεαλισμό και παρεκκλίνοντας από αυτόν όταν η ερμηνευτική ορθότητα το απαιτεί.

Έχοντας λοιπόν αναφερθεί στις θεωρητικές ρίζες του ρεαλισμού, ας δούμε πιο αναλυτικά τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες εδράζεται. Αρχικά, το πλαίσιο μέσα στο οποίο εξελίσσονται οι διεθνείς σχέσεις είναι κρατοκεντρικό, υπό την έννοια ότι οι κύριοι δρώντες στο διεθνές σύστημα είναι τα κυρίαρχα κράτη. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, τα κράτη με τη συμπεριφορά τους καθορίζουν το διεθνές σύστημα και επιδρούν στις πολιτικές και στρατηγικές κινήσεις των υπόλοιπων κρατών. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι είναι οι μόνοι δρώντες του διεθνούς συστήματος, καθώς διεθνείς οργανισμοί και καθεστώτα, διεθνείς θεσμοί, πολυεθνικές εταιρίες, ακόμη και τρομοκρατικές οργανώσεις επιδρούν στη μορφή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος. Παρόλα αυτά, τα έθνη-κράτη δεν παύουν να αποτελούν τη βιωσιμότερη και πληρέστερη μορφή συλλογικής κοινωνικοπολιτικής οργάνωσης (Buzan & Little, 2000).

Σε άμεση συνάρτηση με τον παραπάνω ισχυρισμό, ότι δηλαδή τα κράτη είναι οι βασικοί παίκτες στη διεθνή σκακιέρα, βρίσκεται και η υπόθεση εργασίας σχετικά με την εξαρτημένη φύση των διεθνών θεσμών, του διεθνούς δικαίου και της ηθικής στο διεθνές σύστημα. Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς του φιλελευθερισμού που ακροθιγώς αγγίξαμε παραπάνω, ο ρεαλισμός αντιμετωπίζει τους θεσμούς ως εντολοδόχους των κρατών και όχι ως εντολείς τους. Αν μη τι άλλο τα κράτη δημιουργούν τους θεσμούς λόγω κοινών συμφερόντων που ικανοποιούνται καλύτερα μέσω συνεργασίας. Μολαταύτα, δεδομένων των αναδιανεμητικών ζητημάτων² στα οποία τα κράτη είναι ιδιαίτερος ευαίσθητα, η συνεργασία αυτή περιορίζεται σε

---

² Τα αναδιανεμητικά ζητήματα αναφέρονται μεταξύ άλλων στα απόλυτα και σχετικά κέρδη μεταξύ των κρατών, στην ανακατανομή ισχύος, στα διλλήματα ασφαλείας και στην εξαπάτηση, έννοιες που θα αναλύσουμε διεξοδικότερα παρακάτω.

ζητήματα χαμηλής πολιτικής, όπως η οικονομία, και ποτέ δεν επεκτείνεται σε καίριους τομείς της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, όπου τα κράτη έχουν ζωτικά εθνικά συμφέροντα. Εδώ έγκειται και η βασική διαφορά μεταξύ ενδοκρατικής και διακρατικής πολιτικής, καθώς ενώ στην πρώτη το δίκαιο και οι σαφώς ορισμένοι νόμοι περιορίζουν και καθορίζουν το πεδίο δράσης των πολιτών, στη δεύτερη το δίκαιο και η ηθική υποτάσσονται στην ανάγκη επιδίωξης της ισχύος (Wight, 1994).

Γίνεται λοιπόν σαφές, ότι ενώ στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων υπάρχει κάποια ανώτερη ρυθμιστική αρχή, όπως οι νόμοι και η ίδια η κρατική εξουσία που απολαμβάνει τη λαϊκή νομιμοποίηση, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει κάποια ανώτερη ρυθμιστική εξουσία, κάποια νομιμοποιημένη αρχή που να εγγυάται τη σταθερότητά του. Έτσι τα κράτη ως οι μόνοι φορείς νομιμοποιημένης εξουσίας δρουν ανεξέλεγκτα σε ένα άναρχο διεθνές περιβάλλον. Η διεθνής αναρχία (Bull, 1977) είναι απόρροια της επιδίωξης των κρατών για εθνική κυριαρχία και ανεξαρτησία, καθώς η δυνητική αναγνώριση μίας και μόνο ανώτερης κανονιστικής αρχής θα μετακύλυε σε αυτήν τα κυριαρχικά δικαιώματα των επιμέρους κρατών (Aron, 1966).

Μέσα σε αυτές τις συνθήκες διεθνούς αναρχίας και έλλειψης υπερκρατικής εξουσίας που θα ρύθμιζε τους ανταγωνισμούς μεταξύ των κρατών, όπως η κρατική εξουσία ρυθμίζει τους ανταγωνισμούς μεταξύ των πολιτών της, οι διακρατικές σχέσεις είναι έντονα συγκρουσιακές (Rousseau, 1762). Έτσι τα κράτη οδηγούνται σε χρήση βίας, δηλαδή στον πόλεμο, για να λύσουν τις επιμέρους διαφορές τους, καθώς εκλείπει ένα ανώτερο ρυθμιστικό πλαίσιο που θα επιλαμβανόταν του θέματος (Waltz, 1959). Βλέπουμε λοιπόν ότι τα κράτη είναι επιφορτισμένα από μόνα τους με τη μέριμνα για την ασφάλειά τους μέσα σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού. Στην προσπάθειά τους όμως να αυξήσουν τα ίδια την ασφάλειά τους προκειμένου να προστατευθούν από δυνητικούς εχθρούς, οδηγούν και τα υπόλοιπα κράτη να πράξουν το ίδιο για να μη μειωθεί η δική τους ασφάλεια. Έτσι δημιουργούνται τα λεγόμενα διλήματα ασφαλείας μεταξύ των κρατών λόγω της συχνά άνισης ανάπτυξης μεταξύ τους. Τις προκλήσεις αυτές τα κράτη τις διαχειρίζονται με βάση τον ορθολογισμό, κάνοντας συνεχώς υπολογισμούς κόστους-οφέλους για να καθορίσουν τις κινήσεις τους και αξιολογώντας τις εναλλακτικές τους επιλογές (Keohane, 1986), καθώς αν υποτιμήσουν κάποιον πιθανό κίνδυνο ή αν επιζητήσουν να υπερβούν τις δυνατότητές

τους, τότε θα τιμωρηθούν από το κενό ασφάλειας που θα δημιουργηθεί στο διεθνές σύστημα.³

Η αυτοπροστασία λοιπόν και η παραγωγή ασφάλειας για τον εαυτό τους είναι το κύριο εθνικό συμφέρον για τα κράτη και ο κινητήριος μοχλός τους. Το εθνικό συμφέρον εκφράζεται πρωτίστως ως ανάγκη επιβίωσης, διατήρησης της εδαφικής και εθνικής κυριαρχίας και εξασφάλισης ανεξαρτησίας και αυτονομίας, και ορίζεται με όρους ισχύος. Η ισχύς είναι επομένως το μέσο που θα εξασφαλίσει στο κράτος την επιβίωσή του και θα του επιτρέψει συνεπακόλουθα να επιδιώξει τα δευτερεύοντα πολιτικά συμφέροντά του (Morgenthau, 1948). Καθώς λοιπόν τα κράτη δεν μπορούν να ελέγξουν τις στρατιωτικές προετοιμασίες των υπολοίπων, ούτε και να εμπιστευτούν τις προθέσεις τους δεδομένης της πιθανότητας εξαπάτησης, προσπαθούν αυξάνοντας την ισχύ τους να βελτιώσουν το βαθμό αυτοβοήθειας που μπορούν να προσφέρουν στους εαυτούς τους.

Ακόμη, υιοθετούν μία στρατηγική εξισορρόπησης προς τα άλλα κράτη, ώστε να μην υπερεξαπλωθεί το ένα εις βάρος του άλλου. Έτσι όταν η ισχύς κάποιου κράτους αυξάνεται σημαντικά, τα υπόλοιπα προσπαθούν είτε δημιουργώντας συμμαχίες, είτε αυξάνοντας τη δική τους ισχύ να εξισορροπήσουν το εν λόγω κράτος. Αυτή η εγρήγορση των κρατών μπροστά στις μεταβολές ισχύος στο διεθνές σύστημα δημιουργεί έναν αυτορυθμιζόμενο μηχανισμό ισορροπίας ισχύος που συμβάλλει στη διατήρηση της ειρήνης, καθώς τα κράτη γνωρίζουν ότι οποιαδήποτε κίνησή τους για υπερεξάπλωση θα εξισορροπηθεί από τα υπόλοιπα. Ο τρόπος λοιπόν που η ισχύς κατανέμεται ανάμεσα στα κράτη, δηλαδή ο αριθμός των ισχυρών κρατών στο σύστημα, εγγυάται τη σταθερότητά του ή μη. Για παράδειγμα, ο ρεαλισμός υποστηρίζει ότι όσο λιγότεροι οι ισχυροί πόλοι ενός συστήματος, τόσο πιο σταθερό είναι, καθώς υπάρχουν μαθηματικά λιγότερες πιθανότητες ανταγωνισμών σε σχέση με συστήματα στα οποία υπάρχουν πολλοί ισχυροί πόλοι (Waltz, 1979).

---

³ Ακόμη, σύμφωνα με το ρεαλισμό, στους υπολογισμούς τους τα κράτη ενδιαφέρονται περισσότερο για τα σχετικά κέρδη που θα αποκομίσουν στην αντιπαράθεσή τους με άλλα κράτη, με σκοπό στο τέλος να έχουν κερδίσει περισσότερα σε σχέση με τον αντίπαλο και όχι σε σχέση με τις αντικειμενικές τους ανάγκες. Αντιθέτως, ο φιλελευθερισμός διατείνεται ότι τα κράτη πασχίζουν να αποκομίσουν απόλυτα κέρδη, δηλαδή το μέγιστο δυνατό για τον εαυτό τους, άσχετα με τα κέρδη των αντιπάλων τους, και για αυτό το λόγο συνεργάζονται μεταξύ τους, καθώς τα κέρδη του ενός δεν είναι απαραίτητως ασύμβατα με τα κέρδη του άλλου (Wight, 1991).

1. 2. Εξωτερική πολιτική και υψηλή στρατηγική.

Έχοντας ορίσει τις υποθέσεις εργασίας του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, είναι η στιγμή να δούμε πως αυτές λειτουργούν επί το έργο, δηλαδή κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Πρώτα θα ορίσουμε τι είναι η εξωτερική πολιτική και από ποιες διαμορφωτικές παραμέτρους αποτελείται και έπειτα θα πράξουμε το ίδιο και για την υψηλή στρατηγική με σκοπό να επικεντρωθούμε στο στρατηγικό δόγμα της Ελλάδας με έμφαση στο ζήτημα που ερευνούμε. Η ανάλυση αυτή κρίνεται απαραίτητη, ώστε να μπορέσουμε στο τέλος της εργασίας να κρίνουμε την αποτελεσματικότητα της υψηλής στρατηγικής που επιλέχθηκε κατά τη Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι.

Η εξωτερική πολιτική αναφέρεται στις ενέργειες στις οποίες προβαίνει ένα κράτος στο διεθνές σύστημα σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη και στις σχέσεις που δημιουργεί με αυτά προκειμένου να επιτύχει τα εθνικά του συμφέροντα. Πρόκειται για μία πολυεπίπεδη πολιτική καθώς επηρεάζεται τόσο από ενδογενείς όσο και από εξωγενείς παράγοντες. Στους πρώτους συγκαταλέγονται το πολίτευμα της χώρας, η γεωγραφία της, η ιστορία, η ιδιοσυγκρασία των πολιτών της, οι πεποιθήσεις τους, τα ήθη και έθιμα, τα οικονομικά συμφέροντα, η προσωπικότητα των ηγετών καθώς και η επιρροή των ΜΜΕ και της κοινωνίας των πολιτών. Σε αυτά τα ενδογενή χαρακτηριστικά έρχεται να προστεθεί η δομή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος εν όλω και του περιφερειακού συστήματος στο οποίο κάθε κράτος ανήκει, η ισχύς και επιρροή του στο σύστημα, καθώς και οι συμμαχίες και οι διεθνείς οργανισμοί στους οποίους συμμετέχει. Ο συνδυασμός λοιπόν και η αλληλεπίδραση των παραπάνω εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων ορίζει την εξωτερική πολιτική του κράτους (Θεοδωρόπουλος, 2001).

Σύμφωνα με τον Κουλουμπή (1998) ορίζονται τέσσερα επίπεδα εξωτερικής πολιτικής, με βάση μία κατηγοριοποίηση των στοιχείων που απαριθμήσαμε παραπάνω. Πρώτον, το ατομικό επίπεδο, που αναφέρεται στην προσωπικότητα και την ιδεολογία των πολιτικών αρχηγών. Δεύτερον, το συλλογικό επίπεδο, που περιλαμβάνει τις εσωτερικές ομάδες πίεσης, όπως η κοινωνία των πολιτών, τα κόμματα, τα ΜΜΕ, οι μεγάλες επιχειρήσεις, τα εργατικά σωματεία, οι κοινωνικές ομάδες. Έπειτα, περνάμε στο κρατικό επίπεδο, στο οποίο ανήκει το πολιτικό σύστημα

στης χώρας, το πολίτευμα, η λειτουργία των θεσμών, η οικονομική ισχύς της χώρας και η στρατιωτική της ικανότητα. Τέλος, το διεθνές σύστημα και το περιφερειακό υποσύστημα στο οποίο ανήκει η χώρα και οι μεταβολές που συντελούνται σε αυτά αποτελούν το τέταρτο επίπεδο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής.

Κατά την άσκηση της εξωτερικής του πολιτικής κάθε κράτος πρέπει να αναπτύξει και να εφαρμόσει μία υψηλή στρατηγική η οποία και θα κατευθύνει τις πολιτικές αποφάσεις. Η υψηλή στρατηγική αναφέρεται στη σύζευξη των διαθέσιμων μέσων ενός κράτος προκειμένου να πετύχει τους καθορισμένους και ιεραρχημένους πολιτικούς του σκοπούς, δηλαδή τα εθνικά του συμφέροντα (Ηφαιστος και Πλατιάς, 1992). Τα μέσα για τα οποία γίνεται λόγος είναι η οικονομική και στρατιωτική ισχύς, η τεχνολογική και βιομηχανική ανάπτυξη, η χρήση διπλωματίας και συμμαχιών και το λαϊκό φρόνημα (Πλατιάς, 1999). Αυτοί είναι οι λεγόμενοι συντελεστές ισχύος που το κράτος πρέπει να συντονίσει για την επίτευξη των αξονικών πολιτικών του στόχων (Platias & Koliopoulos, 2010).

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν ορισμένες παράμετροι κατά το σχεδιασμό της υψηλής στρατηγικής. Αρχικά, θα πρέπει να γίνει διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος και των απειλών και ευκαιριών που αναπτύσσονται εκεί για κάθε κράτος, δηλαδή να εκτιμηθεί σωστά η κατανομή ισχύος στο σύστημα και να αναγνωριστούν τα εθνικά συμφέροντα κάθε κράτους. Έπειτα, κάθε κράτος οφείλει έχοντας επίγνωση των σημείων τρωτότητάς του, καθώς και των συγκριτικών του πλεονεκτημάτων στο σύστημα, να ιεραρχήσει με σαφήνεια τους πολιτικούς στόχους του. Αυτή η εκτίμηση πρέπει να γίνει με γνώμονα τον ορθολογισμό και τους υπολογισμούς κόστους-οφέλους, ώστε οι συντελεστές ισχύος να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικότερα για την πραγμάτωση των ιεραρχημένων στόχων (Ηφαιστος και Πλατιάς, 1992).

Πολύ σημαντικό ωστόσο είναι η υψηλή στρατηγική που θα χαράξει κάθε κράτος να είναι νομιμοποιημένη τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό του. Η διεθνής νομιμοποίηση προάγεται μέσω των διπλωματικών σχέσεων που σκοπό έχουν να περιορίσουν τις δυνητικές απειλές από άλλα κράτη και να ενισχύσουν τη θέση και την επιρροή του κράτους στο σύστημα, καθώς και να εξασφαλίσουν συμμαχίες για το κράτος. Αντίθετα η εσωτερική νομιμοποίηση έχει ως στόχο την υποστήριξη των πολιτικών στόχων και της στρατηγικής της κυβέρνησης από το λαό, προκειμένου να

αντληθούν πόροι από την κοινωνία για την ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων (Ηφαιστος και Πλατιάς, 1992).

Για να είναι βέβαια αποτελεσματική μία υψηλή στρατηγική πρέπει να διακρίνεται από ορισμένα χαρακτηριστικά. Καταρχάς, οι στόχοι που τίθενται δε θα πρέπει να ξεπερνούν τα διαθέσιμα μέσα για την πραγμάτωσή τους, ενώ με τη σειρά τους τα χρησιμοποιούμενα μέσα δε θα πρέπει να αλληλοϋπονομεύονται. Επιπλέον η υψηλή στρατηγική οφείλει να είναι ευπροσάρμοστη ανάλογα με τις ευκαιρίες και απειλές που συνεχώς μεταβάλλονται στο διεθνές περιβάλλον και ανάλογα με το βαθμό νομιμοποίησης που η ίδια απολαμβάνει σε κάθε χρονική στιγμή. Ακόμη, η στρατηγική οφείλει να επιτυγχάνει το μέγιστο δυνατό όφελος σε συνάρτηση πάντα με ένα αποδεκτό κόστος το οποίο στην πλειοψηφία των περιπτώσεων είναι αναπόφευκτο. Τέλος, βασικό κριτήριο της αποτελεσματικής στρατηγικής είναι ο βαθμός τρωτότητάς της, δηλαδή η δυνατότητά της να αποτρέψει και να ξεπεράσει τυχόν προβλήματα που παρουσιάζονται κατά την εφαρμογή της, καθώς και πιθανά χτυπήματα του αντιπάλου (Platias & Koliopoulos, 2010).

Έχοντας λοιπόν αναλύσει της έννοιες και τα συστατικά στοιχεία της εξωτερικής πολιτικής και της υψηλής στρατηγικής, ήρθε η ώρα να δούμε πώς αυτά εφαρμόζονται στην περίπτωση της Ελλάδας. Μέχρι το 1974 και την εισβολή των Τούρκων στην Κύπρο η στρατηγική της Ελλάδας ήταν πλήρως προσδεμένη στο άρμα των ΗΠΑ και του NATO πιστεύοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα εξασφάλιζε ασφάλεια και αποτροπή⁴ του αντιπάλου. Τα γεγονότα του 1974 ωστόσο διέψευσαν τις προσδοκίες της Ελλάδας που διαπίστωσε ότι η στρατηγική της ικανότητα ήταν και εξαρτημένη και ανεπαρκής στο να προσφέρει εγγυήσεις για την εθνική ακεραιότητα του κράτους, οπότε έγινε αντιληπτό ότι χρειαζόταν να δημιουργηθεί ένα στρατηγικό δόγμα πιο αυτόνομο και ευπροσάρμοστο⁵ (Ηφαιστος και Πλατιάς, 1992).

Από το 1974 και μετά λοιπόν βασική προτεραιότητα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής γίνεται η αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής, βασιζόμενη ως επί το πλείστον σε μέσα εσωτερικής εξισορρόπησης, όπως ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων, στρατιωτική βιομηχανία, κατανομή μεγάλου μέρους του κρατικού

⁴ Η έννοια της αποτροπής αναφέρεται στην ικανότητα που έχει ένα κράτος να πείσει τον αντίπαλό του ότι το κόστος από μία ενδεχόμενη επίθεση θα είναι μεγαλύτερο από το όφελος, ούτως ώστε να την αποτρέψει (Ηφαιστος και Πλατιάς, 1992).

⁵ Για αναλυτική θεώρηση των τρόπων και μέσων με τα οποία το ελληνικό στρατηγικό δόγμα έγινε πιο αυτόνομο βλ. Ηφαιστος, Π, Πλατιάς, Α. (1992) Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική. Παπαζήσης, Αθήνα.

προϋπολογισμού υπέρ του στρατού, χωρίς ωστόσο να εγκαταλείπεται ολοκληρωτικά η εξωτερική εξισορρόπηση, καθώς η Ελλάδα παρέμενε μέλος του NATO και της ΕΕ και συνέχισε να συνάπτει συμμαχίες με άλλα κράτη. Στα πλαίσια της προτεραιότητας αποτροπής της τουρκικής απειλής αναπτύχθηκαν σε θεωρητικό επίπεδο δύο δόγματα εξωτερικής πολιτικής, χωρίς ωστόσο κανένα να ταυτίζεται απόλυτα με κάποια κομματική ιδεολογία και να εφαρμόζεται απόλυτα στην πράξη (Κώνστας, 1999). Περισσότερο χρησίμευαν για την εκ των υστέρων νομιμοποίηση των πολιτικών αποφάσεων στην κοινή γνώμη.

Το πρώτο δόγμα, που κυριάρχησε την δεκαετία του 1980, είναι ο ρεαλισμός που αναλύσαμε παραπάνω και απόρροια του οποίου ήταν μία ελληνοκεντρική θεώρηση της εξωτερικής πολιτικής. Κατά το πέρασμα ωστόσο στην επόμενη δεκαετία και την ενίσχυση του ρόλου της ΕΕ στην ευρωπαϊκή σκηνή, άρχισε να αυξάνει την επιρροή του το δόγμα του νεολειτουργισμού που προωθεί την οικονομική αλληλεξάρτηση και την κοινοτική ολοκλήρωση της Ευρώπης, έχοντας ως αποτέλεσμα μια ευρωκεντρική καμπή στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας (Ηφαιστος, 1999). Στη σημερινή εποχή, δεδομένης της οικονομικής κρίσης στην χώρα, αλλά και της γενικότερης κρίσης στην Ευρώπη, η τυφλή πίστη στους θεσμούς της ΕΕ σε μεγάλο βαθμό διαψεύστηκε, όπως είχε διαψευστεί το 1974 η πίστη στο NATO. Παρόλα αυτά, το βάθος στο οποίο έχει προχωρήσει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση δεν επιτρέπει στη χώρα να ξαναγυρίσει εξ ολοκλήρου στο ρεαλισμό και να λαμβάνει απολύτως ανεξάρτητες αποφάσεις. Έτσι μπορούμε να πούμε πως και οι δύο παραπάνω σχολές συνεχίζουν να επηρεάζουν τη σύγχρονη εξωτερική πολιτική της χώρας.

Ας μη ξεχνάμε, ωστόσο, ότι οι θεωρίες αυτές δρουν περισσότερο νομιμοποιητικά και όχι ως οδηγοί για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων. Οι πραγματικοί διαμορφωτικοί παράγοντες της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, δεδομένης της ανυπαρξίας ενός υπερκομματικού σχεδιασμού εξωτερικής πολιτικής από το Υπουργείο Εξωτερικών που δε θα αλλάζει με κάθε αλλαγή κυβέρνησης, είναι λοιπόν οι προσωπικότητες του εκάστοτε Υπουργού Εξωτερικών και του Πρωθυπουργού, οι προσωπικές τους φιλοδοξίες και πεποιθήσεις, η επιρροή που τους ασκείται από το άμεσο περιβάλλον τους, καθώς και οι μικροκομματικές επιδιώξεις και η εξασφάλιση ψήφων. Έτσι, η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής γίνεται με γνώμονα τις διακομματικές διαμάχες καθώς και τους εσωκομματικούς ανταγωνισμούς για την

αναρρίχηση στην ηγεσία του κόμματος εξουσίας. Αυτό στερεί από την υψηλή στρατηγική, συνέπεια, συνέχεια στο χρόνο και ευελιξία, καθώς οι πολιτικές αποφάσεις που παίρνονται από διαφορετικές πολιτικές ηγεσίες συχνά αλληλοϋπονομεύονται και αλληλοαναιρούνται δεδομένου ότι δεν υπάρχει εθνική υψηλή στρατηγική υπεράνω κυβερνήσεων, από την οποία να μην παρεκβαίνουν οι προσωπικές προτιμήσεις της κάθε μίας (Κώνστας, 1999).

Αφού λοιπόν απουσιάζει ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο υψηλής στρατηγικής, η εκάστοτε πολιτική που επιλέγεται καθορίζεται από τρεις παράγοντες κατά τον Ιωακειμίδα (2003). Αρχικά, από τον κεντρικό ρόλο των προσώπων έναντι των θεσμών και των γραφειοκρατικών δομών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και συγκεκριμένα του Πρωθυπουργού και του Υπουργού Εξωτερικών, έπειτα από την κοινή γνώμη ως μοχλό πίεσης και τέλος από την αλληλεπίδραση αυτών των δύο παραγόντων.

Στο σημείο αυτό, έχοντας εξετάσει τις βασικές αρχές της ρεαλιστικής θεωρίας των διεθνών σχέσεων, καθώς και τις παραμέτρους διαμόρφωσης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και υψηλής στρατηγικής, είναι η ώρα να δούμε πώς αυτές εφαρμόστηκαν στην πορεία επίλυσης του Μακεδονικού ζητήματος σε σχέση με την ονομασία της ΠΓΔΜ, συγκεκριμένα κατά τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι το 2008, και κατά πόσον αυτές επαληθεύτηκαν ή διαψεύστηκαν.

2. Το Μακεδονικό Ζήτημα

2. 1. Το Μακεδονικό ζήτημα πριν την εμφάνιση της ΠΓΔΜ.

Το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ που ενέσκηψε στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και με το οποίο θα ασχοληθούμε στην παρούσα εργασία, αποτελεί την τελευταία μετεξέλιξη του Μακεδονικού ζητήματος και για την πληρέστερη κατανόησή του θα πρέπει αρχικά να προβούμε σε μία συνοπτική ανασκόπηση του ζητήματος πριν την ανεξαρτητοποίηση της ΠΓΔΜ, καθώς και στον προσδιορισμό του γεωγραφικού, ιστορικού και εθνικού όρου «Μακεδονία», όπως τον αντιλαμβάνονται οι δύο αντικρουόμενες πλευρές. Στόχος μας δεν είναι ωστόσο μία ιστορική καταγραφή των γεγονότων, αλλά η παράλληλη ερμηνεία τους, η κατάδειξη των αιτιών και των αποτελεσμάτων τους, καθώς και η αξιολόγηση των πολιτικών κινήσεων που οδήγησαν σε αυτά.

Αρχίζοντας από τον γεωγραφικό όρο «Μακεδονία», αυτός αναφέρεται από την αρχαιότητα ακόμη σε έναν όχι απόλυτα προσδιορισμένο γεωγραφικό χώρο (Λιβιεράτος, 2008), ο οποίος με τα σημερινά δεδομένα εκτείνεται χονδρικά κατά 52% στο βόρειο τμήμα της Ελλάδας, κατά 38% στο νότιο τμήμα της ΠΓΔΜ, κατά 9% στο δυτικό τμήμα της Βουλγαρίας και κατά 1% εντός της Αλβανίας. Η Μακεδονία ποτέ δεν αποτέλεσε ενιαία κρατική οντότητα και σε όλες τις ιστορικές περιόδους βρισκόταν διαιρεμένη ανάμεσα σε διάφορα κράτη. Η θέση της ακριβώς στο κέντρο της Βαλκανικής χερσονήσου καταδεικνύει τη σημαντική γεωστρατηγική της σημασία, ενώ το γεγονός ότι η μόνη διέξοδος της προς την θάλασσα βρίσκεται στην ακτογραμμή του Αιγαίου, κάνει κατανοητές τις διαμάχες των Βαλκανικών λαών προκειμένου να κατακτήσουν την στρατηγικής σημασίας διέξοδο προς τη Μεσόγειο.

Ιστορικά ο όρος «Μακεδονία» πρωτοεμφανίστηκε με τη δημιουργία του Μακεδονικού βασιλείου του Φιλίππου ΙΙ στα μέσα του 4^{ου} αιώνα π. Χ. και εκτεινόταν στο βόρειο τμήμα του ελληνικού χώρου. Την ίδια εποχή στη σημερινή περιοχή της ΠΓΔΜ εκτεινόταν το βασίλειο της Παιονίας που αργότερα κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους και έπειτα πέρασε υπό τον έλεγχο του Βυζαντίου, όπως και ο ευρύτερος ελληνικός χώρος. Καθ' όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής (Κουλακιώτης, 2008) και βυζαντινής (Δεληκάρη, 2008) αυτοκρατορίας, ωστόσο, διατηρήθηκε ο όρος «Μακεδονία» για να περιγράψει διάφορα εδάφη αυτών των αυτοκρατοριών. Στο μεταξύ οι Σλάβοι κατέφθασαν στην περιοχή στη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου κατά τον 5^ο με 6^ο αιώνα μ. Χ. Μετά την άνοδο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας έπαυσε πλέον να χρησιμοποιείται ο όρος Μακεδονία για τον προσδιορισμό οποιουδήποτε εδάφους της και οι Οθωμανοί επέλεξαν τη χρήση διαφορετικών τοπωνυμίων για τον προσδιορισμό των περιφερειών της αυτοκρατορίας τους (Γούναρης, 2007).

Η ιστορία του Μακεδονικού ζητήματος ξεκινάει με την κατάρρευση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και εντάσσεται στα πλαίσια του Ανατολικού ζητήματος, δηλαδή του διαμελισμού της αυτοκρατορίας και του μοιράσματος των εδαφών της ανάμεσα στους Βαλκανικούς λαούς. Η Βουλγαρία⁶, η Σερβία και η Ελλάδα πολέμησαν κατά την περίοδο 1903-1908⁷, αλλά και κατά τους δύο Βαλκανικούς Πολέμους με σκοπό την πλήρη προσάρτηση ολόκληρης της γεωγραφικής Μακεδονίας στα κράτη τους. Η διαμάχη πήρε οριστικό τέλος με την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου το 1913, όπου καθορίστηκαν τα σημερινά ισχύοντα σύνορα. Ο ευνοϊκός για την Ελλάδα καθορισμός των συνόρων αποτέλεσε μεγάλη νίκη για την ελληνική διπλωματία που ανέλυσε σωστά τα

⁶ Η Βουλγαρία ήταν η πρώτη χώρα που δραστηριοποιήθηκε στον αγώνα προσάρτησης της Μακεδονίας με την εξέγερση του Ίλιντεν (Κοφός, 1964) εναντίον των Οθωμανών, τον Αύγουστο του 1903 και κατάφερε να διακηρύξει την αυτόνομη «Δημοκρατία του Κρούσοβο» με έδρα την ομώνυμη πόλη. Οι Έλληνες, ωστόσο, διέβλεψαν τη σοβαρή βουλγαρική απειλή στην Μακεδονία και βοήθησαν τους Οθωμανούς για την κατάπνιξη της εξέγερσης του Ίλιντεν (Brailsford, 1903) που τερματίστηκε τον ίδιο Νοέμβριο.

⁷ Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου οι Έλληνες διεξήγαγαν ανταρτοπόλεμο με άτακτα στρατεύματα, τους «μακεδονομάχους», υπό την ηγεσία του Παύλου Μελά, χωρίς επίσημη καθοδήγηση από την ελληνική κυβέρνηση.

συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων στην περιοχή και κινήθηκε ανάλογα. Η περιοχή της σημερινής ΠΓΔΜ μετά τη συνθήκη του Βουκουρεστίου ονομάστηκε Νότια Σερβία και μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο συμπεριλήφθηκε στο Βασίλειο των Σέρβων, Κροατών και Σλοβένων που με τη σειρά του μετονομάστηκε σε Βασίλειο της Γιουγκοσλαβίας.

Κατά την περίοδο λοιπόν των Βαλκανικών πολέμων και την εμφάνιση των πρώτων εθνικισμών στα Βαλκάνια, του βουλγαρικού, του σέρβικου και του ελληνικού, παρατηρείται η μετατροπή του μέχρι τότε γεωγραφικού όρου «Μακεδονία» σε εθνικό (Floudas, 2002). Η γέννηση του μακεδονικού εθνικισμού με τη σειρά του, επιχειρείται στην περίοδο του Μεσοπολέμου με την προσπάθεια της Κομμουνιστικής Διεθνούς να αυξήσει την επιρροή της στα Βαλκάνια μέσω της δημιουργίας ανεξάρτητου μακεδονικού κράτους, έπειτα από την ένωση των τμημάτων της Μακεδονίας που ανήκαν σε Ελλάδα, Βουλγαρία και Γιουγκοσλαβία (Δάγκας και Λεοντιάδης, 1997). Τα κομμουνιστικά κόμματα⁸ των εν λόγω χωρών θα έπρεπε να εμψύχουν στους κατοίκους τους την ιδέα της ιδιαίτερης μακεδονικής ταυτότητας.

Το καθοριστικό βήμα ωστόσο προς τον μακεδονικό εθνικισμό έγινε με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου όταν ο Τίτο⁹ διακήρυξε τη Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας και εν συνεχεία Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας ως ένα από τα μέρη της Λαϊκής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας αντίστοιχα. Με τον τρόπο αυτό ο Τίτο κατάφερε να κατοχυρώσει την ιδέα της ενιαίας αλλά προσωρινά διαιρεμένης Μακεδονίας που ανέμενε την επανένωσή της. Με αυτό το ιδεολόγημα θα μπορούσε να στηρίξει αλυτρωτικές¹⁰ διαθέσεις εναντίον της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, με απώτερο σκοπό την έξοδό του στο Αιγαίο και τα στρατηγικά πλεονεκτήματα που αυτό θα παρείχε (Βοσκόπουλος, 2005). Τα σχέδιά του ωστόσο δεν ευοδώθηκαν λόγω αφενός της ρήξης του με τη Σοβιετική Ένωση και αφετέρου του τερματισμού του εμφυλίου στην Ελλάδα και της ήττας των κομμουνιστών που προωθούσαν το όραμα της ενωμένης Μακεδονίας (Floudas, 2002).

Στο σημείο αυτό ωστόσο, μετά την εμφάνιση για πρώτη φορά του όρου Μακεδονία ως τμήματος κάποιου άλλου κράτους, η ελληνική πλευρά δε φάνηκε να

⁸ Τη θέση της Κομμουνιστικής Διεθνούς για ανεξάρτητη Μακεδονία και ξεχωριστή μακεδονική εθνότητα ασπαζόταν και το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, γεγονός που προϋπέθετε παραχώρηση ελληνικών εδαφών για τη δημιουργία του εν λόγω κράτους. Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, στους κόλπους του ΚΚΕ και των σκελών του, ΕΑΜ και ΕΛΑΣ, προσχώρησαν και πολλοί Σλαβόφωνοι του ελληνικού χώρου που εργάζονταν για την επίτευξη αυτού του σκοπού (Κοφός, 1989). Το 1943 μάλιστα, το ΚΚΕ ίδρυσε το Σλαβομακεδονικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο (SNOF) (Κοφός, 1964).

⁹ Ήδη από το 1943 ο Τίτο είχε δημιουργήσει την Αντιφασιστική Συνέλευση για την Εθνική Απελευθέρωση της Μακεδονίας (ASNOM) προκειμένου να προωθήσει τα σχέδιά του για συνένωση της Μακεδονίας.

¹⁰ Ο αλυτρωτισμός αναφέρεται σε εθνικιστικές κινήσεις από πλευράς ενός κράτους για προσάρτηση εδαφών άλλου κράτους που ιστορικά ανήκαν στο πρώτο, με σκοπό την απελευθέρωση ομοεθνών πληθυσμών που παρέμειναν εκεί.

θορυβείται ιδιαίτερα. Η κατάσταση στο εσωτερικό της Ελλάδας δεδομένου του εμφυλίου δεν άφηνε και πολλά περιθώρια ενασχόλησης με εξωτερικές απειλές, ενώ το γεγονός ότι η οντότητα με το όνομα Μακεδονία δεν αποτελούσε ανεξάρτητο κράτος, αλλά τμήμα άλλου κράτους δε φάνταζε ως άμεση απειλή αλυτρωτισμού. Επιπλέον, μετά τη ρήξη της με τη Σοβιετική Ένωση η Γιουγκοσλαβία προσχώρησε στις αδέσμευτες χώρες. Η Ελλάδα που βρισκόταν ήδη στο δυτικό μπλοκ, υπέστη πιέσεις από τις ΗΠΑ ώστε να καλλιεργήσει καλές σχέσεις με τη Γιουγκοσλαβία που λειτουργούσε ως ανάχωμα του στρατοπέδου του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Stefanidis, 1986). Αυτή η ρητορική της μη ύπαρξης Μακεδονικού ζητήματος για την Ελλάδα επί Γιουγκοσλαβίας του Τίτο, έδωσε ωστόσο τα περιθώρια στη σλαβομακεδονική πλευρά να προωθήσει την προπαγάνδα της περί ύπαρξης μακεδονικού έθνους και να καταστήσει σχεδόν αυτονόητο στη διεθνή κοινή γνώμη το μετέπειτα αίτημά της για αναγνώριση υπό το όνομα Μακεδονία (Floudas, 2002). Η ελληνική πλευρά παρέβλεψε την επερχόμενη απειλή και δε φρόντισε να γνωστοποιήσει το θέμα διεθνώς, υπονομεύοντας τις θέσεις της.

Παράλληλα, μετά το τέλος του εμφυλίου οι απειλές από πλευράς Τουρκίας πολλαπλασιάστηκαν. Έτσι η Ελλάδα θεώρησε ότι θα έπρεπε να έχει ομαλές συνθήκες στα βόρεια σύνορά της ώστε να μπορεί να ασχοληθεί απρόσκοπτα με την ανατολική απειλή. Σε αυτό βοήθησε η διαχρονικά φιλική σχέση με την ορθόδοξη Σερβία που επέτρεπε την γενικότερη προσέγγιση της Γιουγκοσλαβίας (Κοππά, 2005). Ως εκ τούτου, επικράτησε το δόγμα της παραδοσιακής φιλίας μεταξύ Ελλάδας και Γιουγκοσλαβίας κατά τη δεκαετία του 1950, που παρεμπόδιζε την ελληνική πλευρά να αντιληφθεί τη διεθνή προπαγάνδα που η ΠΓΔΜ είχε ήδη ξεκινήσει ώστε να οικειοποιηθεί την αρχαία μακεδονική κληρονομιά.¹¹ Τέλος, το καθεστώς του Ψυχρού Πολέμου που επικράτησε μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, δυσχέρανε την ενεργοποίηση των επιμέρους διαφορών ανάμεσα σε τρίτα κράτη υπό τον φόβο ανάμειξης των δύο υπερδυνάμεων και γενίκευσης των συγκρούσεων.

Μετά την πτώση του Τίτο, το όραμα της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας άρχισε σιγά σιγά να καταρρέει και ένα ένα τα ομόσπονδα κράτη άρχισαν να εγκαταλείπουν την ομοσπονδία. Μετά την αποχώρηση της Σλοβενίας και της Κροατίας ακολούθησε τον Σεπτέμβριο του 1991 και η ανεξαρτητοποίηση της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας με το συνταγματικό όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Έτσι εγκαινιάστηκε ένα καινούριο κεφάλαιο στην ιστορία του μακεδονικού ζητήματος, επικεντρωμένο τώρα στο όνομα του νέου κράτους και στην προσπάθεια εκ μέρους του υφαρπαγής τμήματος της ελληνικής ιστορίας και ταυτότητας. Ενώ λοιπόν το Μακεδονικό ζήτημα κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα αποτελούσε ζήτημα ασφάλειας και εδαφικής ακεραιότητας για την Ελλάδα μέσω πολέμων, τον 21^ο αιώνα μετατρέπεται σταδιακά σε ζήτημα εθνικής ταυτότητας μέσω χρήσης ήπιας ισχύος, δηλαδή του πολιτισμού και της ιστορίας.

¹¹ Οι Έλληνες της διασποράς είχαν ωστόσο ήδη καταλάβει και είχαν αρχίσει να αντιδρούν στις εν λόγω κινήσεις από πλευράς ΠΓΔΜ (Τάμης, 2008).

Η εικόνα λοιπόν της ιστορίας και της σλαβομακεδονικής εθνικής ταυτότητας που η ΠΓΔΜ προσπαθεί να εμφυσήσει στο εσωτερικό, μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος (Μαυρογένη, 2008), και να διαδώσει στο εξωτερικό μέσω συστηματικής προπαγάνδας (Βλασίδης, 2008), είναι ότι οι Μακεδόνες αποτελούν ξεχωριστό έθνος το οποίο όμως δεν κατάφερε ποτέ να σχηματίσει ενιαίο ανεξάρτητο κράτος. Αντίθετα, μόνο το τμήμα εντός των συνόρων της ΠΓΔΜ έχει καταφέρει να απελευθερωθεί, ενώ τα υπόλοιπα τμήματα βρίσκονται υπό Ελληνική και Βουλγαρική κατοχή. Για να ισχυροποιηθεί αυτό το επιχείρημα, η ΠΓΔΜ επιχειρεί να παρουσιάσει μία εθνική συνέχεια του μακεδονικού λαού από την αρχαιότητα έως σήμερα, ισχυριζόμενη ότι οι Σλαβομακεδόνες είναι απόγονοι των αρχαίων Μακεδόνων και όχι εθνικά συγγενείς με τους Βούλγαρους. Για τους Σλαβομακεδόνες, οι αρχαίοι Μακεδόνες δεν ήταν ένα ελληνικό φύλο, αλλά ένα εθνικά ξεχωριστό φύλο, το οποίο προσεμείχθη με τα Σλαβικά φύλα και αποτέλεσμα αυτής της πρόσμιξης είναι οι Σλαβομακεδόνες (Sinadinovski, 2011). Κατά την άποψη τους λοιπόν η χρήση του συνταγματικού τους ονόματος αποτελεί δικαίωμα στην αυτοδιάθεση και στην έκφραση της εθνικής τους ταυτότητας. Το μελανό σημείο βέβαια στην έκφραση της σλαβομακεδονικής ταυτότητας είναι το γεγονός ότι πάνω από το 25% του πληθυσμού της χώρας είναι αλβανικής καταγωγής και δεν ασπάζεται αυτή την ιδέα. Τέλος, η ΠΓΔΜ υποστηρίζει την ύπαρξη μακεδονικών μειονοτήτων στα γειτονικά της κράτη, τις οποίες οφείλει τουλάχιστον να προστατεύει, αν όχι να απελευθερώσει¹².

2. 2. 1. Από την ανεξαρτησία μέχρι την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας (1991-1995).

Στις 17 Σεπτεμβρίου 1991 λοιπόν και μετά από δημοψήφισμα, η ΠΓΔΜ ανακηρύσσει την ανεξαρτητοποίησή της από την Ομοσπονδιακή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Την ίδια εποχή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα επιλαμβάνεται της ειρηνικής διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και της *de jure* αναγνώρισης των πρώην ομόσπονδων κρατών, ανάμεσά τους και της ΠΓΔΜ, μέσω της δημιουργίας της ειδικής επιτροπής Badinter¹³

¹² Οι Σλαβομακεδόνες ήδη από την υπογραφή της Συνθήκης του Βουκουρεστίου, κάνουν λόγο για τριχοτόμηση της ενιαίας Μακεδονίας, τα τμήματα της οποίας, η Μακεδονία του Βαρδάρη, η Μακεδονία του Αιγαίου και η Μακεδονία του Πιρίν, παραχωρήθηκαν σε Σερβία, Ελλάδα και Βουλγαρία αντίστοιχα. Σήμερα μόνο η Μακεδονία του Βαρδάρη βρίσκεται εντός των συνόρων της ΠΓΔΜ, ενώ εξακολουθούν να αναφέρονται στα αντίστοιχα τμήματα της Ελλάδας και της Βουλγαρίας με τα παραπάνω ονόματα.

¹³ Η επιτροπή Badinter είχε ως στόχο να εξακριβώσει αν τα κράτη που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας πληρούσαν τα κριτήρια αναγνώρισής τους από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Αποτελείτο από εκπροσώπους των κρατών-μελών της ΕΠΣ, οι οποίοι έπρεπε να είναι πρόεδροι του Συνταγματικού Δικαστηρίου της χώρας τους, προκειμένου να εξεταστεί η υποψηφιότητά τους για συμμετοχή στην επιτροπή. Δεδομένου ότι η Ελλάδα δε διαθέτει Συνταγματικό Δικαστήριο, ο Έλληνας υποψήφιος για την επιτροπή Badinter θα έπρεπε να αναζητηθεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας, που αποτελεί το ελληνικό ανάλογο του Συνταγματικού Δικαστηρίου. Καθώς όμως ο τότε πρόεδρός του θεωρήθηκε από τον πρωθυπουργό Μητσοτάκη ότι ανήκει στον χώρο της αντιπολίτευσης, δεν προτάθηκε και έτσι λόγω μικροκομματικών υπολογισμών η Ελλάδα στερήθηκε

στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας¹⁴. Στο Συμβούλιο των Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στις 16 Δεκεμβρίου 1991, ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών Αντώνης Σαμαράς προέβαλε την ελληνική θέση ότι το όνομα «Μακεδονία» υπέκρυπτε αλυτρωτικές βλέψεις και προπαγάνδα εναντίον της Ελλάδας και αντιτάχθηκε στην αναγνώριση του εν λόγω κράτους με αυτό το όνομα.¹⁵ Ο Έλληνας υπουργός κατάφερε να περάσει τη θέση του σχετικά με τη μη αναγνώριση της ΠΓΔΜ, ανταλλάσσοντάς την με διαβεβαιώσεις για την ελληνική υποστήριξη της αναγνώρισης της Σλοβενίας και της Κροατίας.¹⁶ Έτσι η ανακοίνωση του Συμβουλίου των Υπουργών ανέφερε ρητά ότι για να αναγνωριστεί μια πρώην Γιουγκοσλαβική δημοκρατία θα πρέπει πρώτα να έχει δώσει συνταγματικές και πολιτικές διαβεβαιώσεις ότι δεν έχει εδαφικές βλέψεις εναντίον γειτονικού κράτους και ότι δεν θα προβεί σε εχθρική προπαγάνδα εις βάρος του, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ονομασίας που υποδηλώνει εδαφικές διεκδικήσεις (Valinakis & Ntalis, 1994).

Η επίσημη ελληνική θέση που είχε ήδη διαμορφωθεί στο Υπουργικό Συμβούλιο στις 4 Δεκεμβρίου 1991, προέβλεπε ότι η Αθήνα ήταν θετική στη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους από την ΠΓΔΜ, με τον όρο ότι θα άλλαζε το όνομα «Μακεδονία», που έχει γεωγραφική και όχι εθνοτική έννοια, θα αναγνώριζε ότι δεν εγείρει εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον της Ελλάδας και ότι δεν υπάρχει μακεδονική μειονότητα εντός της (Παπακωνσταντίνου, 1994). Στο ζήτημα της ονομασίας συγκεκριμένα, η Ελλάδα ήταν δεκτική σε μία σύνθετη ονομασία όπως «Άνω Μακεδονία» ή «Μακεδονία του Βαρδάρη» (Τζιαμπίρης, 2003). Παρατηρούμε λοιπόν ότι το γεγονός ότι η θέση της Αθήνας για υπό όρους αναγνώριση της ΠΓΔΜ υιοθετήθηκε από την ΕΠΣ, αποτελεί μία νίκη για την ελληνική διπλωματία που αξιολόγησε σωστά το μέτρο της επερχόμενης απειλής για τα ζωτικά της συμφέροντα και έδρασε με διαλλακτικότητα και ευελιξία στα πλαίσια ενός Ευρωπαϊκού θεσμού. Δεδομένου ότι αντικειμενικός σκοπός της ΕΠΣ ήταν η ομαλοποίηση της κατάστασης στα Βαλκάνια μέσω της αναγνώρισης των πρώην Γιουγκοσλαβικών χωρών, η Ελλάδα βοήθησε προς αυτή την κατεύθυνση, προωθώντας παράλληλα τα δικά της εθνικά συμφέροντα.

της δυνατότητας να έχει εκπρόσωπο στην επιτροπή, που θα προωθούσε εκ των έσω τα συμφέροντά της (Τζιαμπίρης, 2003).

¹⁴ Η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία (ΕΠΣ) ασχολείται με θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

¹⁵ Στην ίδια διαπίστωση είχε προβεί και σε προγενέστερο μνημόνιο του στις 27 Αυγούστου 1991, στο οποίο προέβλεπε την επικείμενη ανεξαρτητοποίηση της ΠΓΔΜ και εφιστούσε την προσοχή της ΕΠΣ ως προς την οικονομική αδυναμία του εν λόγω κράτους και την ύπαρξη ισχυρής αλβανικής μειονότητας εντός του (Σκυλακάκης, 1995). Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αυτό το μνημόνιο ο Σαμαράς συστηματικά αποκαλεί τους κατοίκους της ΠΓΔΜ Σλαβομακεδόνες, γεγονός που φανερώνει ότι σε εκείνη τη χρονική στιγμή η Ελλάδα ήταν πιθανώς ανοιχτή σε μία συμβιβαστική ονομασία που θα περιλάμβανε τον όρο «Μακεδονία».

¹⁶ Η όσο το δυνατόν γρηγορότερη αναγνώριση της Σλοβενίας και της Κροατίας ήταν κορυφαία προτεραιότητα για την ΕΚ, για να σταματήσουν οι εχθροπραξίες που προκλήθηκαν από την αποχώρηση των κρατών αυτών από τη Γιουγκοσλαβία και να μη διαδοθεί η κρίση στην υπόλοιπη Ευρώπη.

Μπροστά στους όρους που της τέθηκαν από την ΕΠΣ, η ΠΓΔΜ ανταποκρίθηκε θετικά προβαίνοντας σε δύο τροποποιήσεις στο σύνταγμά της, ότι δεν εγείρει εδαφικές διεκδικήσεις εναντίον άλλων κρατών και ότι δε θα παρεμβαίνει στις εσωτερικές υποθέσεις τους. Μετά από αυτές τις διασαφηνίσεις, η επιτροπή Badinter αποφάνθηκε θετικά σε σχέση με την αναγνώριση της ΠΓΔΜ από την ΕΚ, δεχόμενη ότι ο όρος «Μακεδονία» δεν θα μπορούσε να υπαινίσσεται καμία εδαφική διεκδίκηση έναντι άλλου κράτους (Valinakis & Ntalis, 1994). Αντιμέτωπος με αυτό το πλήγμα για την ελληνική θέση, ο τότε πρωθυπουργός Μητσοτάκης ζήτησε και πήρε την ιταλική και γερμανική υποστήριξη εναντίον της αναγνώρισης της ΠΓΔΜ, μπροστά στο ενδεχόμενο να χάσει την κοινοβουλευτική του πλειοψηφία σε αντίθετη περίπτωση (Λυγερός, 1992). Έτσι παρά τη θετική γνωμοδότηση της επιτροπής, στις 15 Ιανουαρίου 1992 αναγνωρίστηκαν μόνο η Σλοβενία και η Κροατία και όχι η ΠΓΔΜ. Και το γεγονός αυτό χαρακτηρίζεται ως νίκη της ελληνικής πλευράς, παρόλο που βασίστηκε σε εσωτερικούς υπολογισμούς κόστους-οφέλους με βάση κομματικά κριτήρια και όχι με απόλυτο γνώμονα το εθνικό συμφέρον. Ωστόσο η ελληνική διπλωματία κατάφερε να κινηθεί κατάλληλα στο ευρωπαϊκό πολιτικό παρασκήνιο, πετυχαίνοντας τη μη αναγνώριση της ΠΓΔΜ μέσω της διπλωματικής οδού και χωρίς να χρειαστεί να ασκήσει επίσημα βέτο, όπως άλλωστε είχε το δικαίωμα να κάνει.

Από το σημείο αυτό και πέρα αλλάζει η στάση της Ελλάδας απέναντι στην ΠΓΔΜ και γίνεται πιο αδιάλλακτη και μη δεκτική σε ονομασία που θα περιείχε τον όρο «Μακεδονία». Αυτό έγινε φανερό από το δεύτερο Συμβούλιο των Πολιτικών Αρχηγών¹⁷ στις 13 Απριλίου 1992, όπου συμφώνησαν σε αυτή τη μη διαπραγματεύσιμη, μαξιμαλιστική θέση. Στην υιοθέτησή της, συνέβαλε βέβαια και το παλλαϊκό συλλαλητήριο της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1992 στη Θεσσαλονίκη, όπου πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες διαδήλωσαν με ζήλο κατά του όρου «Μακεδονία» στο όνομα της ΠΓΔΜ (Τζιαμπίρης, 2000). Στο σημείο αυτό φαίνεται πώς η επιρροή της κοινής γνώμης μπορεί να δεσμεύσει την κυβέρνηση σε ανυποχώρητες θέσεις, την ίδια ώρα που οι κυβερνητικές κινήσεις δημιουργούν ακόμη μεγαλύτερο φανατισμό στο λαό. Με βάση λοιπόν την μαξιμαλιστική της θέση, η κυβέρνηση απέρριψε διάφορες μεσολαβητικές προσπάθειες επίλυσης του προβλήματος του ονόματος από τη διεθνή κοινότητα.

Η πρώτη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της Συνόδου Κορυφής των Υπουργών Εξωτερικών της ΕΚ τον Απρίλιο του 1992, μετά από πρόταση του Πορτογάλου Υπουργού Εξωτερικών Πινέιρο, που πρότεινε την ονομασία «Νέα Μακεδονία», επιβεβαιώνοντας τα υπάρχοντα σύνορα και παρέχοντας εγγυήσεις για ειρηνική γειτνίαση και σεβασμό της πολιτικής ανεξαρτησίας του κάθε κράτους (Τζιαμπίρης, 2003). Η δεύτερη προσπάθεια πραγματοποιήθηκε στα τέλη του 1992 στα πλαίσια της Βρετανικής προεδρίας της ΕΠΣ από το Βρετανό διπλωμάτη Ο'Νιλ, που πρότεινε το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Σκόπια)» (Παπακωνσταντίνου, 1994). Αυτή η παρενθετική προσθήκη της πρωτεύουσας του

¹⁷ Το πρώτο Συμβούλιο των Πολιτικών Αρχηγών είχε πραγματοποιηθεί για το ίδιο θέμα στις 18 Φεβρουαρίου 1991.

κράτους, είχε σκοπό να το διαχωρίσει από την ελληνική Μακεδονία. Και οι δύο αυτές προτάσεις απορρίφθηκαν φυσικά από την ελληνική πλευρά ως ασύμβατες με τη μαξιμαλιστική ελληνική θέση. Παράλληλα με τη διαπραγματευτική αδιαλλαξία της η κυβέρνηση Μητσοτάκη, οχυρωμένη πίσω και από την πολωμένη λαϊκή εντολή, προέβη σε χρήση σωφρονιστικών μέτρων για να ασκήσει πίεση στην ΠΓΔΜ να αλλάξει το όνομά της, προχωρώντας σε εμπάργκο πετρελαίου τον Αύγουστο του 1992 (Σκυλακάκης, 1995).

Η τελευταία προσπάθεια για διεθνή μεσολάβηση και εξεύρεση λύσης έγινε το Μάιο του 1993 από τους μεσολαβητές του ΟΗΕ Βανς και Όουεν (Τζιαμπίρης, 2003). Στο ενδιάμεσο η ΠΓΔΜ είχε ήδη καταθέσει τον Ιούλιο του 1992 αίτηση για απευθείας αναγνώρισή της από τα Ηνωμένα Έθνη, αφού δεν είχε καταφέρει να αναγνωριστεί από την ΕΚ. Δεδομένης της τεταμένης κατάστασης στα Βαλκάνια λόγω του πολέμου σε Βοσνία-Ερζεγοβίνη και του κινδύνου διάδοσης της κρίσης, τα Ηνωμένα Έθνη αναγνώρισαν την ΠΓΔΜ το 1993 με την Απόφαση 817(1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας, με το προσωρινό όνομα Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.¹⁸ Το γεγονός αυτό ήταν εν μέρη νίκη για την ΠΓΔΜ, καθώς είναι το μόνο μέλος που εισήχθη στον ΟΗΕ με προσωρινό όνομα και δεδομένου ότι όλες οι υπόλοιπες πρώην Γιουγκοσλαβικές χώρες εισήχθησαν στον οργανισμό με την ονομασία που είχαν εντός Γιουγκοσλαβίας.

Σε κάθε περίπτωση, η αναγνώριση από τον ΟΗΕ ανέφερε ρητά ότι οι δύο πλευρές όφειλαν να διαπραγματευτούν προκειμένου να βρεθεί κοινώς αποδεκτή λύση στο θέμα του ονόματος και σε αυτό το πλαίσιο οι Βανς και Όουεν πρότειναν το όνομα «Nova Makedonija» γραμμένο στα σλαβικά και χωρίς τη δυνατότητα μετάφρασης, προκειμένου ακριβώς να αναγνωρίζεται η σλαβική ταυτότητα της χώρας και να μη συγχέεται με την ελληνική Μακεδονία. Η πρόταση αυτή περιλήφθηκε στην επόμενη Απόφαση 845(1993) των Ηνωμένων Εθνών, για να αποτελέσει τη βάση της συμφωνίας μεταξύ των δύο χωρών. Και αυτή η πρόταση απορρίφθηκε και από τις δύο πλευρές, ακολουθούμενη ωστόσο από την πρόταση «Slavomakedonija» που έθεσε η Ελλάδα, αργότερα τον ίδιο μήνα. Ήταν η πρώτη φορά που η ελληνική πλευρά ξαναφαινόταν δεκτική στη συμπερίληψη του όρου «Μακεδονία», όμως οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις πρόλαβαν τις διαπραγματεύσεις, οι οποίες διακόπηκαν μέχρι τη διεξαγωγή των ελληνικών εκλογών τον Οκτώβριο του 1993.

Τον Σεπτέμβριο του έτους εκείνου, η κυβέρνηση Μητσοτάκη έχασε την κοινοβουλευτική της πλειοψηφία, όταν ο Αντώνης Σαμαράς και οι υποστηρικτές του απέσυραν την υποστήριξή τους προς την κυβέρνηση, όπως είχαν απειλήσει ότι θα κάνουν σε περίπτωση διαλλακτικής στάσης της κυβέρνησης έναντι στο ζήτημα της ονομασίας (Κοφός, 1999). Εν τω μεταξύ ο Σαμαράς είχε απομακρυνθεί από τη θέση του Υπουργού Εξωτερικών ήδη από τον Απρίλιο του 1992, καθότι θεωρήθηκε ότι η

¹⁸ Η διεθνής αναγνώριση της χώρας ήταν απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να μπορεί να λάβει οικονομική βοήθεια μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας και να σταθεροποιηθεί, ώστε να μη μεταδοθεί η κρίση νοτιότερα.

απόφαση για την αδιάλλακτη θέση της Ελλάδας στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ αποτελούσε προσωπική επιλογή του υπουργού και όχι αποτέλεσμα θεσμικού σχεδιασμού από το υπουργικό συμβούλιο. Βλέπουμε λοιπόν πως η προσωπικότητα και οι προσωπικές προτιμήσεις ενός ατόμου σε καίρια θέση μπορούν να διαμορφώσουν την εξωτερική πολιτική μιας ολόκληρης χώρας με αρνητικές συνέπειες πολλές φορές (Ιωακειμίδης, 2003).

Η κυβέρνηση Ανδρέα Παπανδρέου που ανέβηκε στην εξουσία προσέβλεπε σε λύση του ζητήματος του ονόματος μέσω διαμεσολάβησης των ΗΠΑ, με τις οποίες φρόντισε να αναπτύξει στενότερες σχέσεις. Καθώς ωστόσο αυτό δε φαινόταν να ευοδώνεται¹⁹, η κυβέρνηση προχώρησε σε κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης και σε ένα γενικότερο εμπάργκο προϊόντων πέραν του πετρελαίου (Τάρκας, 1997). Ούτε όμως αυτή η πίεση έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Αντίθετα, δημιούργησε διεθνή κατακραυγή εναντίον της Ελλάδας, ενός δημοκρατικού και οικονομικά εύρωστου κράτους, που φερόταν βάνανυσα σε μία αδύναμη χώρα. Μάλιστα η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσε αίτηση για προσωρινά μέτρα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εναντίον της Ελλάδας, με την κατηγορία ότι αυτή παραβιάζει τη διεθνή και ευρωπαϊκή νομοθεσία σχετικά με την εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς (Sygígos, 1994). Το δικαστήριο ωστόσο απέρριψε την αίτηση της επιτροπής λόγω της κατά βάσιν πολιτικής και όχι νομικής φύσης του ζητήματος. Το τέλος στο εμπάργκο και στις τεταμένες έως τότε σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών δόθηκε στις 13 Σεπτεμβρίου 1995 με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας.

2. 2. 2. Αποτίμηση της περιόδου 1991-1995.

Η γέννηση του προβλήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ συνέπεσε με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, που άλλαξε τα μέχρι τότε δεδομένα στις διακρατικές σχέσεις τόσο παγκοσμίως, όσο και στη γειτονιά της Ελλάδας. Το βαλκανικό υποσύστημα ήταν πλέον ασταθές και το κενό που δημιούργησε η πτώση του κομμουνισμού ήρθαν τώρα να καλύψουν οι εθνικισμοί των νεοσύστατων κρατών (Κουλουμπής και Ντάλης, 1997). Η Ελλάδα βέβαια βρέθηκε σε προνομιακή θέση στο βαλκανικό υποσύστημα από τη νέα κατανομή ισχύος, καθώς ήταν η μόνη δημοκρατική χώρα στην περιοχή, είχε οικονομική ευρωστία, κοινωνική συνοχή και διεθνή επιρροή, καθώς ήταν μέλος τόσο της ΕΚ όσο και του ΝΑΤΟ. Αντίθετα, οι γείτονές της βρίσκονταν σε εμπόλεμη κατάσταση, με ανύπαρκτες οικονομικές, δημοκρατικές και κοινωνικές δομές. Μπροστά σε αυτή την κατανομή ισχύος η Ελλάδα είχε όλα τα εχέγγυα για να καταστεί ηγετική δύναμη στο υποσύστημά της, γεγονός που ωστόσο

¹⁹ Οι ΗΠΑ έψαχναν ερείσματα επιρροής στις χώρες που προέκυψαν από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και η ΠΓΔΜ φαινόταν ιδανική περίπτωση (Perry, 1994). Ο αντίκτυπος των πελατειακών σχέσεων μεταξύ ΗΠΑ-ΠΓΔΜ θα γίνει φανερός και κατά τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στο Βουκουρέστι.

δεν επετεύχθη λόγω λάθος πολιτικών χειρισμών και εγκλωβισμού της χώρας στην αντιπαράθεση με την ΠΓΔΜ.

Η ευνοημένη θέση της χώρας σε αυτή τη χρονική περίοδο γίνεται φανερή από τη σαφή υπεροχή της σε όλους τους συντελεστές ισχύος. Από οικονομικής άποψης το ΑΕΠ της στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ισοδυναμούσε με το ΑΕΠ όλων των υπόλοιπων βαλκανικών κρατών (Παπασωτηρίου, 1994). Από πλευράς στρατιωτικής δύναμης, η Ελλάδα υπερετερούσε τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά, καθώς τα οπλικά συστήματα των υπόλοιπων βαλκανικών κρατών ήταν απαρχαιωμένα και σοβιετικής προέλευσης, ενώ η Ελλάδα λόγω τουρκικής απειλής και λόγω των υποχρεώσεών της στο ΝΑΤΟ, τα εκσυγχρόνιζε συνέχεια. Από κοινωνικής απόψεως, η Ελλάδα ήταν το μόνο εθνικά και θρησκευτικά συμπαγές κράτος, ενώ τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη απαρτίζονταν από διάφορες εθνότητες. Συγκεκριμένα, η ΠΓΔΜ είχε μία πολύ ισχυρή αλβανική μειονότητα, όπως έχουμε αναφέρει. Τέλος, και σε επίπεδο διεθνούς προβολής ισχύος η Ελλάδα βρισκόταν σε πλεονεκτικότερη διαπραγματευτική θέση σε σχέση με την ΠΓΔΜ, λόγω της πρότερης συμμετοχής της στους διάφορους διεθνείς οργανισμούς, στους οποίους η ΠΓΔΜ θα επιχειρούσε να ενταχθεί (Βαλντέν, 2003).

Πράγματι, μετά την πτώση του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η μόνη ορθολογική επιλογή για τις μετακομμουνιστικές χώρες θα ήταν η προσπάθεια ένταξής τους στην ΕΚ, προκειμένου να ανακτήσουν ασφάλεια, σταθερότητα και οικονομική ευρωστία. Παράλληλα, διαφαινόταν και προσέγγισή τους με το ΝΑΤΟ, το οποίο εγκατέλειπε πλέον τη στρατηγική της ανάσχεσης της κομμουνιστικής απειλής, αφού πλέον αυτή δεν υπήρχε, και υιοθετούσε τη στρατηγική της διεύρυνσης προς τα ανατολικά (Πλατιάς, 1994). Η Ελλάδα επομένως ως μέλος και των δύο αυτών οργανισμών θα μπορούσε να επιτρέψει ή να εμποδίσει την είσοδο της ΠΓΔΜ σε αυτούς. Μπορούσε λοιπόν και όφειλε να αναδειχθεί σε περιφερειακή δύναμη και να οδηγήσει τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη στον εκδημοκρατισμό, στο φιλελεύθερο δυτικό μοντέλο ζωής και στην οικονομία της αγοράς. Αντ' αυτού μετατράπηκε σε μέρος του βαλκανικού προβλήματος (Τζιαμπίρης, 2003) λόγω κακής εκτίμησης των πραγμάτων, μικροκομματικών επιδιώξεων και προσωπικών φιλοδοξιών.

Η Ελλάδα δε διέγνωσε σωστά τη νέα διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος, και αναγνώρισε εσφαλμένα τις ευκαιρίες και τις απειλές, θέτοντας παράλληλα λάθος προτεραιότητες. Αφενός η δημιουργία της ΠΓΔΜ θεωρήθηκε ως απειλή και όχι ως ευκαιρία διείσδυσης στα Βαλκάνια και ανάληψης ηγετικής θέσης. Κάτι τέτοιο ωστόσο δεν ίσχυε δεδομένου ότι το μικρό κράτος των δύο εκατομμυρίων κατοίκων με την πενιχρή στρατιωτική και οικονομική ισχύ, δε μπορούσε να αποτελεί υπολογίσιμο αντίπαλο ακόμη και σε περίπτωση επίθεσής του. Η απειλή για την Ελλάδα θα μπορούσε να διαφανεί μόνο αν το κράτος αυτό γινόταν δορυφόρος κάποιας μεγαλύτερης δύναμης όπως της Βουλγαρίας, της Τουρκίας ή της Αλβανίας ή στο απώτερο μέλλον, σε κάποια άλλη ανακατανομή ισχύος που θα έφερνε την Ελλάδα σε μειονεκτική θέση έναντι της ΠΓΔΜ. Σε μία τέτοια περίπτωση η κατοχύρωση του ονόματος «Μακεδονία» θα μπορούσε όντως να χρησιμοποιηθεί για

αλτρωτικούς σκοπούς. Παρόλα αυτά, ο αποτελεσματικότερος τρόπος εξάλειψης μίας θεωρητικής, μελλοντικής απειλής δε θα έπρεπε να είναι η διπλωματική σύγκρουση, αλλά η εκμετάλλευση των σημείων υπεροχής της Ελλάδας, ώστε να αποτρέψει μελλοντική αλλαγή της ισορροπίας ισχύος.

Με βάση όμως τα δεδομένα της εποχής, η ΠΓΔΜ αποτελούσε το φτωχότερο από όλα τα πρώην Γιουγκοσλαβικά κράτη, με ανύπαρκτες οικονομικές δομές, μία μεγάλη αλβανική μειονότητα στο εσωτερικό του και προβλήματα με όλους τους γείτονές του, που πίστευαν ότι εύκολα θα έθεταν το νέο κράτος υπό της επιρροή τους. Από το βορρά υπήρχε θρησκευτική διαμάχη με τη Σερβία, καθώς η ΠΓΔΜ αποσχίστηκε από το σερβικό Πατριαρχείο και δημιούργησε την αυτόνομη Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία, η οποία δεν αναγνωρίζεται από τη Σερβία (Κοππά, 1994). Ανατολικά, η Βουλγαρία δεν αναγνώριζε τη «μακεδονική» γλώσσα και το «μακεδονικό» έθνος ως ξεχωριστά και θεωρούσε τους κατοίκους της ΠΓΔΜ εθνοτικά Βούλγαρους και τη γλώσσα τους βουλγαρική. Με τον τρόπο αυτό επιβουλεύονταν την προσάρτηση της ΠΓΔΜ στη Βουλγαρία μετά την έξοδό της από τη Γιουγκοσλαβική ομοσπονδία. Δυτικά, η Αλβανία εκμεταλλευόμενη την αλβανική μειονότητα στο εσωτερικό της ΠΓΔΜ καθώς και την έντονη αλβανική παρουσία στο Κοσσυφοπέδιο, βορειοανατολικά της ΠΓΔΜ, είχε περικυκλωμένο το νέο κράτος και πίστευε ότι διαμέσου αυτού θα μπορούσε να ενώσει όλον τον αλβανικό πληθυσμό στις περιοχές αυτές (Glenny, 1996). Σε αυτές τις απειλές για την ΠΓΔΜ ήρθε να προστεθεί και η διαμάχη της με την Ελλάδα σχετικά με το όνομά της, την παραχάραξη της ιστορίας και τις αλτρωτικές διαθέσεις εις βάρος της δεύτερης.

Οι απειλές που αντιμετώπιζε η ΠΓΔΜ μπροστά στο όραμα της Μεγάλης Βουλγαρίας και της Μεγάλης Αλβανίας, αποτελούσαν ωστόσο απειλές και για την Ελλάδα, η οποία είχε ζωτικό συμφέρον να διατηρήσει το νέο κράτος ως ανάχωμα στον επεκτατισμό και μεγαλοϊδεατισμό των δύο άλλων γειτόνων της, προκειμένου να αποφευχθεί η επίτευξη αυτών των στόχων. Παράλληλα, η ΠΓΔΜ θα αποτελούσε ανάχωμα και στην εξάπλωση των ένοπλων συγκρούσεων που μαίνονταν στο βορρά μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Επιπλέον, η νεόδμητη οικονομία της ΠΓΔΜ θα μπορούσε να αποτελέσει χώρο επενδύσεων για της ελληνικές επιχειρήσεις, εκμεταλλευόμενες το φτηνό εργατικό δυναμικό της χώρα και επιτυγχάνοντας παράλληλα την οικονομική διείσδυση στα Βαλκάνια. Η Ελλάδα λοιπόν είχε ζωτικό συμφέρον να αγωνιστεί για τη σταθερότητα του νέου κράτους που αποτελούσε περισσότερο ευκαιρία παρά απειλή.

Η αξιολόγηση ωστόσο της κατάστασης έγινε μάλλον επιφανειακά και βεβιασμένα, βασιζόμενη στο συναίσθημα και όχι στο ρεαλισμό. Ο αγώνας εναντίον του ονόματος της ΠΓΔΜ μεταβλήθηκε σε νούμερο ένα προτεραιότητα για την ελληνική εξωτερική πολιτική, οδηγώντας στην σκοπιανοποίησή της (Κοππα, 2005). Η Ελλάδα δεν ήταν πλέον σε θέση να δει τη μεγάλη εικόνα και επικεντρώθηκε σε ένα δευτερευούσης σημασίας εθνικό θέμα, παραμελώντας την ενασχόλησή της με την πραγματική εθνική απειλή που ήταν πάντα η Τουρκία και που οδήγησε στα διμερή γεγονότα της δεκαετίας του 1990 με αποκορύφωμα την κρίση των Ιμίων, καθώς και

στην διεξόδυση της Τουρκίας στα Βαλκάνια μέσω επηρεασμού των μουσουλμανικών πληθυσμών. Παράλληλα, η Ελλάδα δε κατάφερε να σχεδιάσει μία δομημένη και συνολική βαλκανική πολιτική, στην οποία θα ενέτασσε τη λύση του ζητήματος της ονομασίας, αλλά αντιμετώπισε το θέμα ως διμερές πρόβλημα, ενώ η διεθνής κοινότητα το τοποθετούσε στο ευρύτερο πλαίσιο του προβλήματος διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Παράπλευρη απώλεια της απουσίας οργανωμένης βαλκανικής πολιτικής ήταν και η αδυναμία προστασίας του ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου, που την ίδια περίοδο υφίστατο καταπιέσεις και διώξεις από την Αλβανία (Ντάλης, 2002).

Η Ελλάδα δε μπόρεσε να προσαρμοστεί στις διεθνείς τάσεις που επικρατούσαν εκείνη την εποχή και να ελιχθεί επιδέξια ανάλογα με αυτές. Η αλήθεια είναι ότι μπροστά στον κίνδυνο γενίκευσης του πολέμου που είχε ξεσπάσει κατά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, βασική προτεραιότητα της διεθνούς κοινότητας ήταν ο περιορισμός και η ομαλοποίηση της κατάστασης, που θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω της στήριξης της αδύναμης ΠΓΔΜ. Η Ελλάδα αντί να αναγνωρίσει αυτή την πραγματικότητα και να βοηθήσει στην εξομάλυνσή της, διασφαλίζοντας παράλληλα ανταλλάγματα σύμφωνα με τις επιδιώξεις της, όξυνε με τη στάση της την αστάθεια στα Βαλκάνια. Δε μπόρεσε να χειριστεί σωστά τις πελατειακές σχέσεις²⁰ που αναπόφευκτα σχηματίζονται μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και των μικρότερων κρατών, καθώς στήριξε τα επιχειρήματά της σε ιστορικά δίκαια και συναισθηματικές εξάρσεις και όχι στο ρεαλισμό και ορθολογισμό που είναι η γλώσσα της διπλωματίας. Τα επιχειρήματα της Ελλάδας αντλούνταν από τα βάθη της αρχαιότητας και από γεγονότα όχι ευρέως γνωστά διεθνώς, ενώ η διεθνής κοινότητα έπρεπε να λύσει άμεσα ένα σύγχρονο πρόβλημα που είχε παρουσιαστεί. Όπως είναι φυσικό οι ελληνικές θέσεις είχαν επίδραση μόνο στο θυμικό των Ελλήνων, καθώς έλειπαν από αυτές σύγχρονα επιχειρήματα με όρους ισχύος (Τζιαμπίρης, 2003). Παράλληλα, ακόμα και τα ιστορικά επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν θεωρούνταν αυτονόητα και δεν έγινε καμία προσπάθεια να γνωστοποιηθούν και να προωθηθούν στο εξωτερικό, μέσω των διεθνών ΜΜΕ και του lobbying.

Ένα καλό παράδειγμα για το πώς θα μπορούσε και θα έπρεπε να κινηθεί η Ελλάδα στο ζήτημα με την ΠΓΔΜ αποτελεί η στάση της Βουλγαρίας, μίας χώρας που όπως αναφέραμε είχε ανάλογης φύσης διαφορές με την ΠΓΔΜ, την εθνική συνάφεια που αρνούσαν οι Σλαβομακεδόνες και την αλλοίωση της κοινής ιστορίας. Η Βουλγαρία, ωστόσο, αντί να εμπλακεί σε έναν διεθνή αγώνα εναντίον της ΠΓΔΜ, έδρασε διπλωματικά, προσπαθώντας να φανεί ως προστάτιδα του νέου κράτους, με απώτερο σκοπό βέβαια να εκμεταλλευτεί τα κοινά τους στοιχεία και να το θέσει υπό την επιρροή της. Ήταν η πρώτη χώρα που αναγνώρισε επίσημα την ΠΓΔΜ ως ανεξάρτητο κράτος, με στόχο να την αποσπάσει από την επιρροή της Σερβίας.

²⁰ Μέσω των πελατειακών σχέσεων τα πιο ανίσχυρα κράτη εκμεταλλεύονται τις Μεγάλες Δυνάμεις δημιουργώντας σχέσεις αμοιβαίας εξάρτησης. Προσφέρουν δηλαδή πόρους και βοήθεια προς αυτές με αντάλλαγμα την εκπλήρωση στόχων που δε θα μπορούσαν να πετύχουν στηριζόμενα στη δική τους ισχύ (Ifestos, 1992).

Ακόμη, κατά τη διάρκεια του ελληνικού εμπόργκο στη διακίνηση προϊόντων από την Ελλάδα το 1994, επέτρεψε τη μεταφορά των προϊόντων μέσω των δικών της λιμανιών, δεδομένου ότι η ΠΓΔΜ αποτελεί περικλειστο κράτος χωρίς πρόσβαση στη θάλασσα.

Παράλληλα με την αποτυχία εξεύρεσης λύσης στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ, η Ελλάδα κατάφερε να αμαυρώσει και την εικόνα της διεθνώς. Πέρα από τις αντιδράσεις που προκάλεσε η επιβολή του εμπόργκο, η στήριξη της Ελλάδας προς το καθεστώς Μιλόσεβιτς την περίοδο της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, την έφερε αντιμέτωπη με όλη την υπόλοιπη διεθνή κοινότητα. Με τη στήριξη αυτή βέβαια η Ελλάδα αποσκοπούσε σε αμοιβαία στήριξη από πλευράς Σερβίας στο ζήτημα με την ΠΓΔΜ. Η αλήθεια ωστόσο είναι ότι για μία ακόμη φορά η Ελλάδα άργησε να διαγνώσει την έκβαση της Γιουγκοσλαβικής κρίσης και να συγκλίνει με τη στάση της διεθνούς κοινότητας και βρέθηκε για μεγάλο διάστημα να υπερασπίζεται μόνη της τη διατήρηση της Γιουγκοσλαβίας. Αυτό ήταν φυσικά αναμενόμενο, καθώς αντί οι πολιτικοί της να ασχολούνται με τη διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, αναλώνονταν σε ενδοκυβερνητικές και διακομματικές διαμάχες με επίκεντρο το ζήτημα των Σκοπίων.

Οι επιτυχίες λοιπόν που η Ελλάδα είχε στις αρχές τις δεκαετίας του 1990 εκμεταλλευόμενη τη θέση της στην ΕΚ, δε συνεχίστηκαν για πολύ, καθώς άλλαξαν οι προτεραιότητες της διεθνούς κοινότητας, αλλά και η στάση της ελληνικής πλευράς. Η αρχική συνεργατική στάση της Ελλάδας στα πλαίσια της ΕΠΣ, είχε ως στόχο να δημιουργήσει την εικόνα σοβαρού και αξιόπιστου κράτους, με απώτερο σκοπό οικονομικές απολαβές από την ΕΚ και επιρροή στα Βαλκάνια. Καθώς επέκειτο και η εξαιρετικά κρίσιμη για το μέλλον της Ευρώπης Σύνοδος του Μάαστριχτ, όλες οι παραχωρήσεις²¹ που έκανε η Ελλάδα μέχρι εκείνη τη στιγμή αποσκοπούσαν σε παράπλευρες ανταμοιβές. Σύμφωνα με τον Τζιαμπίρη (2003), αυτή η στάση της Ελλάδας εξηγείται μέσω της θεωρίας του θεσμισμού, σύμφωνα με την οποία η συμμετοχή ενός κράτους σε έναν διεθνή θεσμό το αναγκάζει πολλές φορές να κάνει υποχωρήσεις με σκοπό να φανεί αλληλέγγυο με την πλειοψηφία και να δημιουργήσει μία θετική εικόνα που θα μπορέσει να αξιοποιηθεί μελλοντικά.

Η μεγαλύτερη ίσως ευκαιρία για να επιτευχθεί συμφωνία ως προς την ονομασία της ΠΓΔΜ μέχρι την περίοδο που έχουμε εξετάσει ήταν το καλοκαίρι του 1992, μετά την ευνοϊκή για την Ελλάδα απόφαση της ΕΚ να μην αναγνωριστεί η ΠΓΔΜ, γεγονός που την έθετε σε δυσμενή διαπραγματευτική θέση. Σε αυτό το χρονικό σημείο με δεδομένη την απομάκρυνση από τις διαπραγματεύσεις του άκαμπτου Σαμαρά και υπό την ηγεσία του πιο διαλλακτικού Μητσοτάκη θα

---

²¹ Η μεγαλύτερη ίσως παραχώρηση μέχρι εκείνη τη στιγμή, ήταν η ελληνική προσυπογραφή ενός κοινοτικού κανονισμού σχετικά με τις εισαγωγές προϊόντων στις πρώην Γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες, όπου η ΠΓΔΜ αναφέρεται ως Μακεδονία (Council, 9558/91). Σύμφωνα με δηλώσεις του ίδιου του Σαμαρά, με την υπογραφή του αυτή ήθελε να τονίσει ακριβώς την συνεργατική στάση της Ελλάδας στα πλαίσια των ευρωπαϊκών θεσμών και να μην θέτει συνεχώς εμπόδια στις κοινές αποφάσεις (Tziampiris, 2000).

μπορούσε να έχει επιτευχθεί ευνοϊκή για την Ελλάδα ονομασία, αν αυτή δεν επαναπαύοταν στην απόφαση της ΕΚ και πίεζε τις διαπραγματεύσεις. Η αλήθεια είναι ότι η Ελλάδα χαλάρωσε μετά τις πρώτες επιτυχίες της δεκαετίας του 1990, ενώ αντίθετα η ΠΓΔΜ ενέτεινε τις προσπάθειές της υποβάλλοντας αίτηση αναγνώρισης στον ΟΗΕ. Έτσι χάθηκε η ευκαιρία οριστικής λύσης στο θέμα και μετέπειτα οι κυβερνήσεις παγιδεύτηκαν στην άκαμπτη εθνική θέση, στην οποία οι ίδιες είχαν οδηγήσει με τις κινήσεις τους και πολλές φορές με την ακινησία τους.

Δεδομένης της προσπάθειας από πλευράς ΠΓΔΜ για de facto διεθνή αναγνώρισή της, η Ελλάδα έπρεπε να αλλάξει την ανυποχώρητη στάση της προκειμένου να απεμπλακεί από αυτή την κατάσταση μηδενικού οφέλους.

2. 3. 1. Από την Ενδιάμεση Συμφωνία της Νέας Υόρκης έως την Εθνοτική Κρίση της ΠΓΔΜ (1995-2001).

Το τέλος στο αδιέξοδο που είχαν οδηγηθεί οι σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ, μετά και από την επιβολή του εμπάργκο από την κυβέρνηση Παπανδρέου, δόθηκε μετά από παρέμβαση των ΗΠΑ στις 13 Σεπτεμβρίου 1995 με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης (Τζιαμπίρης, 2003). Η ανάλυση της συμφωνίας αυτής είναι ιδιαίτερα σημαντική, όχι μόνο για να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο διευθετήθηκαν τα διμερή θέματα μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ, αλλά κυρίως γιατί αυτή η συμφωνία και συγκεκριμένα η παράγραφος 1 του Άρθρου 11 αποτέλεσαν το πάτημα για την προσφυγή της ΠΓΔΜ εναντίον της Ελλάδας στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης.

Το σημείο κλειδί για την υπογραφή της συμφωνίας ήταν αν θα υιοθετείτο το μεγάλο πακέτο, με συμφωνία και επί της ονομασίας της ΠΓΔΜ ή το μικρό πακέτο που θα διευθετούσε τα άλλα διμερή θέματα πλην του ονόματος. Τελικά, λόγω της άμεσης ανάγκης διευθέτησης των προβλημάτων που είχαν ανακύψει επιλέχθηκε το μικρό πακέτο, καθώς τα δύο μέλη θεώρησαν ότι ήταν έτοιμα να κάνουν προσπάθειες αλληλοπροσέγγισης, και αναβλήθηκε η επίλυση του ονοματολογικού για ένα επόμενο στάδιο διαπραγματεύσεων, όταν η προσέγγιση θα είχε οδηγήσει σε πιο ευνοϊκές συνθήκες για την επίτευξη συμφωνίας. Για το λόγο αυτό ακριβώς η φύση της συμφωνίας ήταν ενδιάμεση²² και θα ρύθμιζε τα διμερή θέματα μέχρι την αντικατάστασή της από μία οριστική συμφωνία που θα έδινε λύση και στο θέμα του ονόματος.

Η Ενδιάμεση Συμφωνία βασίστηκε στο προγενέστερο σχέδιο Βανς-Όουεν και οι αρχικές της διατάξεις αφορούσαν και τις δύο πλευρές: εδαφική ακεραιότητα,

²² Η Ενδιάμεση Συμφωνία θα ίσχυε για επτά χρόνια, με το πέρας των οποίων τα συμβαλλόμενα μέλη θα μπορούσαν να αποχωρήσουν από αυτή, καταγγέλοντάς την και η αποχώρησή τους θα πραγματοποιείτο ένα χρόνο μετά από την γραπτή τους δήλωση για αποχώρηση (Άρθρο 23, παράγραφος 2). Συνολικά λοιπόν η Ενδιάμεση Συμφωνία θα ίσχυε τουλάχιστον για οχτώ χρόνια, εκτός εάν είχε αντικατασταθεί προηγουμένως από μία οριστική συμφωνία (Ροζάκης, 1996).

πολιτική ανεξαρτησία, απαραβίαστο των συνόρων και ανάπτυξη εμπορικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών σχέσεων. Ακόμη, περιελάμβανε ρήτρα επίλυσης των διμερών διαφορών που θα ενέσκηπταν με μονομερή προσφυγή στο Διεθνές Δικαστήριο χωρίς την υπογραφή συνυποσχετικού, για όλα τα θέματα, εκτός από αυτά που αφορούσαν στο Άρθρο 5 της συμφωνίας, το οποίο καθόριζε τις διαπραγματεύσεις σχετικά με το όνομα (Ροζάκης, 1996). Η ΠΓΔΜ όφειλε να αλλάξει τη σημαία της, που μέχρι τότε παρίστανε το Αστέρι της Βεργίνας και να προβεί σε ορισμένες διασαφηνίσεις στο σύνταγμά της, που θα απέκλειαν αλυτρωτικές διεκδικήσεις σε βάρος άλλων χωρών, καθώς και ανάμειξη στις εσωτερικές τους υποθέσεις προκειμένου για την προστασία μειονοτήτων (Κοφος, 1999). Από την άλλη, η Ελλάδα αναγνώρισε πλέον την ΠΓΔΜ υπό την προσωρινή της ονομασία, τερμάτισε το εμπάργκο εις βάρος της και δεσμεύτηκε ότι δε θα εμποδίσει τις προσπάθειες ένταξής της σε διεθνείς οργανισμούς, εφόσον η ΠΓΔΜ εντάσσεται σε αυτούς με το προσωρινό της όνομα στον ΟΗΕ (Ροζάκης, 1996). Αναφορικά με το όνομα τα δύο μέρη δεσμεύτηκαν να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις με σκοπό να φτάσουν σε συμφωνία, όπως προέβλεπαν οι δύο αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας (817/1993 και 845/1993) βάσει των οποίων η ΠΓΔΜ είχε γίνει δεκτή στον οργανισμό (Zaikos, 2005). Η συμφωνία συνοδεύτηκε και από δύο περαιτέρω έγγραφα που ρύθμιζαν σε πρακτικό και λειτουργικό επίπεδο τις προξενικές και εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών.

Με τη Συμφωνία της Νέας Υόρκης άρχισε μία πιο ρεαλιστική αντιμετώπιση της Ελλάδας απέναντι στην ΠΓΔΜ. Πρώτη προτεραιότητα έγινε η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας του νέου κράτους, ως κράτος ανάχωμα απέναντι στους βαλκανικούς επεκτατισμούς (Glenny, 1996). Άλλωστε, Ελλάδα και ΠΓΔΜ είχαν κοινά συμφέροντα σχετικά με τη μη ανεξαρτητοποίηση του Κοσσυφοπεδίου και του αλβανικού παράγοντα που υπήρχε έντονος και εντός ΠΓΔΜ. Έτσι η Ελλάδα είχε όφελος να συμβάλει στην εσωτερική ομαλότητα της ΠΓΔΜ με στόχο την ευρύτερη σταθεροποίηση της περιοχής, υπογράφοντας μάλιστα το 2000 και στρατιωτική συμφωνία μαζί της. Αλλά και στον οικονομικό τομέα άρχισε μία περίοδος έντονης συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών, παροχής οικονομικής βοήθειας²³ από την Ελλάδα, ελληνικών επενδύσεων και εξαγορών επιχειρήσεων στην ΠΓΔΜ καθώς και έντονης εμπορικής δραστηριότητας²⁴ (Τζιαμπίρης, 2003).

²³ Η ΠΓΔΜ συμπεριλήφθηκε στο Εθνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ), που αποσκοπούσε στην παροχή αναπτυξιακής οικονομικής βοήθειας εκ μέρους της Ελλάδας σε έξι βαλκανικές χώρες (Βαλντέν, 2003). Παράλληλα, οι ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν στην ΠΓΔΜ συμμετείχαν σε διάφορα κοινοτικά πακέτα στήριξης (PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS) προς τις προ-ενταξιακές χώρες (Μούσης, 2008).

²⁴ Η έντονη ελληνική οικονομική διείσδυση στην ΠΓΔΜ θορύβησε ως ένα βαθμό την πολιτική ηγεσία της χώρας, υπό τον φόβο ότι η Ελλάδα μέσω της οικονομικής κατάκτησης θα μπορούσε να επηρεάσει τις πολιτικές εξελίξεις και να επιβάλλει τη θέση της σχετικά με την ονομασία (Γκλιγκόροφ, 2000). Η Ελλάδα ωστόσο ποτέ δεν χρησιμοποίησε την ομολογουμένως πολύ βαθιά διείσδυσή της στην οικονομία της ΠΓΔΜ, ούτε για να χειραγωγήσει τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις, πόσο μάλλον για να πιέσει στο ζήτημα της ονομασίας, αν και μία τέτοια στρατηγική είναι σύμφωνη με τις αρχές του ρεαλισμού και ενδεχομένως θα μπορούσε να έχει επιτυχία.

Η βελτίωση των διμερών σχέσεων τόσο στον γεωστρατηγικό όσο και στον οικονομικό τομέα, είχε ως αποτέλεσμα την παραμονή της εθνοτικής κρίσης της ΠΓΔΜ να υπάρχουν αυξημένες ελπίδες για συμφωνία επί της ονομασίας με το όνομα «Gorna Makedonija» (Άνω Μακεδονία) (Τζιαμπήρης, 2003). Το θέμα ωστόσο δεν προχώρησε, καθώς ξέσπασε η εξέγερση των Αλβανών της ΠΓΔΜ τον Ιανουάριο του 2001. Οι Αλβανοί που αποτελούσαν το 1/3 του πληθυσμού της χώρας, ζούσαν σαν μειονότητα μες στην ΠΓΔΜ και δεν αναγνωρίζονταν ως ισότιμοι με τους Σλαβομακεδόνες. Αυτό τους έκανε να έχουν βλέψεις για αυτονόμηση του βόρειου τμήματος της χώρας στο οποίο ήταν συγκεντρωμένοι και να υποστηρίζουν την απόσχιση του Κοσσυφοπεδίου. Στις αρχές του 2001 ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός (UCK) οργάνωσε τις ένοπλες συγκρούσεις των Αλβανών εξτρεμιστών εντός ΠΓΔΜ, αλλά η πλειοψηφία των Αλβανών πολιτών της ΠΓΔΜ δεν υποστήριξε την εξέγερση αναγνωρίζοντας ότι το μέλλον τους θα ήταν καλύτερο ως ισότιμα μέλη μίας ευρωπαϊκά προσανατολισμένης ΠΓΔΜ, παρά σε ένα αδύναμο αυτόνομο κράτος ή σε ένα διεθνώς περιθωριοποιημένο μεγάλο Κοσσυφοπέδιο ή μεγάλη Αλβανία (Τζιαμπήρης, 2003).

Καθ' όλη τη διάρκεια των εθνικών συγκρούσεων στην ΠΓΔΜ η Ελλάδα έδρασε ορθολογικά, απορρίπτοντας τη βίαιη αλλαγή συνόρων στα Βαλκάνια και υποστηρίζοντας την εδαφική ακεραιότητα, την ασφάλεια και την εθνική κυριαρχία. Μάλιστα σε αυτή τη γραμμή ήταν συντεταγμένα όλα τα ελληνικά κόμματα, πέρα από μικροκομματικούς υπολογισμούς. Επιπλέον, η Ελλάδα παρείχε στρατιωτική και οικονομική βοήθεια στην κυβέρνηση της ΠΓΔΜ, αλλά πάντα στα πλαίσια διεθνών πρωτοβουλιών της ΕΕ και του ΝΑΤΟ και ποτέ μονομερώς²⁵. Όσον αφορά στο θέμα της ονομασίας, η ΠΓΔΜ προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τη συγκυρία και να εδραιώσει διεθνώς την αναγνώρισή της ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας», προκειμένου να καμφθούν οι διεκδικήσεις των Αλβανών της χώρας (ICG, 2001). Αν και η Ελλάδα δεν έκρυψε τη δυσαρέσκειά της για αυτές τις κινήσεις της ΠΓΔΜ, δεδομένης και της υποστήριξης που η ίδια παρείχε στην κυβέρνηση των Σκοπίων, την ίδια περίοδο προχώρησε στην απόρριψη της μαζιμαλιστικής της θέσης σχετικά με την ονομασία και στη νέα θέση για σύνθετη ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό (Τζιαμπήρης, 2003).

Ούτε όμως η διεθνής κοινότητα λύγισε μπροστά στις πιέσεις της ΠΓΔΜ για αναγνώρισή της με το συνταγματικό της όνομα προκειμένου να τερματιστεί η εθνοτική κρίση. Αντίθετα, οι διεθνείς κινήσεις που έγιναν προς αυτή την κατεύθυνση ήταν η υπογραφή της Συμφωνίας Σταθερότητας και Σύνδεσης μεταξύ της ΕΕ και της ΠΓΔΜ στις 9 Απριλίου 2001 και η Συμφωνία της Αχρίδας στις 13 Αυγούστου 2001. Η πρώτη είχε ως στόχο να ενισχύσει την ευρωπαϊκή προοπτική²⁶ της χώρας, ενώ η

²⁵ Πράγματι, η Ελλάδα απέρριψε πρόταση της Βουλγαρίας για αποστολή στρατευμάτων από τις δύο χώρες στην ΠΓΔΜ.

²⁶ Η ευρωπαϊκή προοπτική της ΠΓΔΜ ενισχύθηκε περαιτέρω το 2003 επί ελληνικής προεδρίας του Συμβουλίου της ΕΕ με την υιοθέτηση της Ατζέντας της Θεσσαλονίκης που προέβλεπε την ευρωπαϊκή διεύρυνση προς τις χώρες των δυτικών Βαλκανίων. Από το 2004 η ΠΓΔΜ αποτελεί χώρα προς ένταξη στην ΕΕ, μετά από σχετική αίτηση που υπέβαλε (Μούσης, 2008).

δεύτερη πέτυχε τον τερματισμό των ενόπλων συγκρούσεων μέσω συνταγματικών διατάξεων που θα αναβάθμιζαν τη θέση της αλβανικής μειονότητας. Συγκεκριμένα προέβλεπε αφοπλισμό των αντιμαχόμενων πλευρών, αυτοδιοίκηση και αποκέντρωση, ισότιμη συμμετοχή των Αλβανών στη δημόσια διοίκηση και συμπερίληψη και των αλβανικών ως επίσημης γλώσσας του κράτους και της εκπαίδευσης²⁷.

2. 3. 2. Αποτίμηση της περιόδου 1995-2001.

Είναι γεγονός ότι με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας ξεκινά η ρεαλιστική στροφή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στο θέμα της ΠΓΔΜ, βασισμένη στην προάσπιση του εθνικού συμφέροντος με όρους ισχύος και στην οικονομική διπλωματία. Επιπλέον συντελείται η ταύτιση των ελληνικών θέσεων με τις διεθνείς και το κύρος της Ελλάδας που είχε πληγεί από τους προγενέστερους χειρισμούς, αρχίζει να αποκαθίσταται. Ακόμη, οι πολιτικές εξελίξεις εντός της χώρας είναι περισσότερο ευθυγραμμισμένες και το «Σκοπιανό» παύει πλέον να αποτελεί μέσω χειραγώγησης της κοινής γνώμης και μοχλό αναρρίχησης στην εξουσία. Η Ελλάδα πέτυχε να εδραιώσει την ΠΓΔΜ ως κράτος ανάχωμα στα βόρεια σύνορά της καθώς και να διεισδύσει οικονομικά ως ένας από τους κυριότερους ξένους επενδυτές και εμπορικούς εταίρους της χώρας (Τζιαμπίρης, 2003).

Ενώ λοιπόν η υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας κρίνεται απολύτως επιτυχημένη σε όλους τους τομείς τους οποίους ήλθε να ρυθμίσει, η συμβολή της στην επίλυση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ ήταν μάλλον αρνητική για την ελληνική πλευρά, καθώς δόθηκε λύση σε όλα τα προβλήματα της ΠΓΔΜ, άρση του εμπάργκο και αναγνώριση από την Ελλάδα, χωρίς να χρειαστεί να γίνει καμία νύξη για το θέμα του ονόματος. Έτσι η ΠΓΔΜ πέτυχε όσα ήθελε, χωρίς να χρειαστεί να υποχωρήσει καθόλου στο θέμα του ονόματος και βρέθηκε πλέον σε πλεονεκτικότερη διαπραγματευτική θέση, καθώς δεν υπήρχε πια κανένας λόγος από μέρους της συμβιβασμού για το όνομα. Το μόνο που είχε να κάνει ήταν να αφήσει τον χρόνο να δράσει προς όφελός της, με την de facto σταδιακή παγίωση του συνταγματικού της ονόματος. Η Ελλάδα λοιπόν έχασε την ευκαιρία να πετύχει το μεγάλο πακέτο συμφωνίας και να δώσει οριστική λύση στο θέμα του ονόματος μαζί με τα υπόλοιπα μέτρα. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι ενώ η ισχύς της Ενδιάμεσης Συμφωνίας έληγε το 2002, αυτή συνεχίζει να ισχύει μέχρι και σήμερα, καθώς κανένα από τα δύο κράτη δεν εξέφρασε την επιθυμία να την καταγγείλει.

Όσον αφορά στη στάση της Ελλάδας κατά την εθνοτική κρίση της ΠΓΔΜ, αυτή κρίνεται απόλυτα σύμφωνη με τις αρχές του ρεαλισμού και του ορθολογισμού. Η Ελλάδα απέδειξε ότι δεν αποτελεί αναθεωρητική δύναμη και ότι δεν έχει

²⁷ Παρά τις αυξημένες προσδοκίες για ισότιμη συνύπαρξη Σλαβομακεδόνων και Αλβανών που δημιούργησε η Συμφωνία της Αχρίδας, πολλές από τις διατάξεις της δεν εφαρμόζονται επί της ουσίας και η δυσανεμία των Αλβανών συνεχίζει να υφίσταται. Πρόσφατο παράδειγμα τα ένοπλα επεισόδια που ξέσπασαν τον Μάιο του 2015.

επεκτατικές βλέψεις προς τις γειτονικές της χώρες ή βλέψεις να καταστεί ηγεμονική δύναμη στα Βαλκάνια (Τζιαμπίρης, 2003). Δεν εκμεταλλεύτηκε στο ελάχιστο την ευνοϊκή για αυτή συγκυρία, ούτε για να χρησιμοποιήσει τον αλβανικό παράγοντα για την εσωτερική αποδόμηση της ΠΓΔΜ, ούτε για να προωθήσει εκβιαστικά τις δικές τις θέσεις για το όνομα. Προέβη σε σωστή εκτίμηση τόσο του διεθνούς περιβάλλοντος όσο και των δικών της ζωτικών συμφερόντων και έδρασε από γεωπολιτικής άποψης σύμφωνα με τις διεθνείς επιταγές για σταθερότητα στην περιοχή και από οικονομικής άποψης υπερασπιζόμενη τα συμφέροντα των Ελλήνων επιχειρηματιών στην ΠΓΔΜ.

Παράλληλα, ο αναστοχασμός σχετικά με την ελληνική μαξιμαλιστική θέση ως προς την ονομασία και η προθυμία διαπραγμάτευσης επί ρεαλιστικής βάσης, καταδεικνύει το βαθμό ωρίμανσης της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής και την προσπάθεια αποσκοπιανοποίησής της. Στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα το μακεδονικό ζήτημα δεν αποτελούσε πλέον ζήτημα ασφάλειας, αλλά ζήτημα υφαρπαγής της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και διαστρέβλωσης της ιστορίας. Αν η ΠΓΔΜ φαινόταν πρόθυμη να εξαλείψει αυτούς τους παράγοντες, η Ελλάδα θα μπορούσε να μοιραστεί το όνομα «Μακεδονία» με σαφή γεωγραφικό διαχωρισμό των περιοχών των δύο χωρών στις οποίες θα αναφερόταν το τοπωνύμιο.

2.4. Οι εξελίξεις κατά τον 21^ο αιώνα και οι προτάσεις Νίμιτς (2005-2008).

Όπως ήδη αναφέραμε, μετά την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας η ΠΓΔΜ δεν είχε παρά να αφήσει το χρόνο να κυλάει υπέρ της καθώς όλο και περισσότερες χώρες την αναγνώριζαν επίσημα με το συνταγματικό της όνομα. Αποκορύφωμα ήταν η επίσημη αναγνώρισή της από τις ΗΠΑ το 2004, η οποία από τη μία αποσκοπούσε στην ενίσχυση της σταθερότητας της χώρας, εν όψει του δημοψηφίσματος για την αποδοχή ή απόρριψη της Συμφωνίας της Αχρίδας, και από την άλλη στην επιβράβευση των μέχρι τότε κινήσεων της κυβέρνησης και στην όλο και πιο στενή εξάρτηση της ΠΓΔΜ από τις ΗΠΑ. Η ελληνική πλευρά αντέδρασε έντονα σε αυτή την πράξη των ΗΠΑ, παρόλα αυτά οι διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν περνώντας σε μία νέα φάση υπό τις προτάσεις του ειδικού διαπραγματευτή του ΟΗΕ Μάθιου Νίμιτς.

Τον Μάρτιο του 2005 ο Νίμιτς παρουσίασε την πρώτη του πρόταση που αποτελείτο από 13 σημεία και προέβλεπε την αμετάφραστη ονομασία «Republika Makedonija-Skopje» (Ελευθεροτυπία, 13/04/2005). Επρόκειτο για τη συνταγματική ονομασία της χώρας, χωρίς ωστόσο δυνατότητα μετάφρασης σε άλλη γλώσσα και με την προσθήκη της πρωτεύουσας ως επιπλέον προσδιοριστικό στοιχείο. Η Ελλάδα φάνηκε θετική στο να διαπραγματευθεί υπό αυτή τη βάση, παρόλο που υπήρχαν αρκετά σημεία στα οποία διαφωνούσε. Αρχικά, ο όρος «Μακεδονία» δε θα μπορούσε να χρησιμοποιείται αυτούσιος από καμία από τις δύο χώρες, ενώ δεν ήταν απαραίτητο η ΠΓΔΜ να αλλάξει το συνταγματικό της όνομα και οι χώρες που την

είχαν ήδη αναγνωρίσει με αυτό να υιοθετήσουν το νέο. Η ονομασία που προτεινόταν δηλαδή δεν ήταν απαραίτητο να ισχύει έναντι όλων, ενώ οι κάτοικοι της ΠΓΔΜ θα αναγνωρίζονταν επίσημα ως «Μακεδόνες» και η γλώσσα τους ως «μακεδονική». Παρ' όλες τις θετικές για αυτήν προβλέψεις, η πρόταση απορρίφθηκε από την ΠΓΔΜ (Καθημερινή 20/04/2005).

Ο Νίμιτς επέστρεψε τον Οκτώβριο του 2005 με νέα πρόταση η οποία αποσαφηνίζει τα κενά της πρώτης. Οι χώρες που είχαν ήδη αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα θα συνέχιζαν να το χρησιμοποιούν, ενώ το νέο όνομα θα ίσχυε έναντι της Ελλάδας. Στους διεθνείς οργανισμούς θα χρησιμοποιείτο το αμετάφραστο όνομα έως το 2008, ενώ από εκεί και πέρα θα μπορούσε να μεταφράζεται. Ακόμη, εναπόκειται στην Ελλάδα να βρει καινούρια ονομασία για το ελληνικό τμήμα της Μακεδονίας, αφού καμία χώρα δε θα μπορούσε να χρησιμοποιεί αυτούσιο τον όρο. Όπως ήταν φυσικό, αυτή τη φορά η ΠΓΔΜ δέχτηκε να διαπραγματευτεί επί της νέας πρότασης, ενώ η Ελλάδα την επέκρινε έντονα, καθώς η πρόταση υποχωρούσε σε όλες τις θέσεις της ΠΓΔΜ, ενώ η λύση που πρότεινε για το όνομα αφορούσε μόνο τις διμερείς σχέσεις Ελλάδας-ΠΓΔΜ και όχι κοινή ονομασία έναντι όλων.

Δεν πρέπει, ωστόσο να ξεχνάμε ότι η Ευρωατλαντική πορεία της ΠΓΔΜ εξαρτάτο άμεσα από την εξεύρεση κοινά αποδεκτής ονομασίας με την Ελλάδα, καθώς η τελευταία διατηρούσε σύμφωνα με την Ενδιάμεση Συμφωνία, το δικαίωμα αρνησικυρίας ένταξης της ΠΓΔΜ σε οποιονδήποτε διεθνή οργανισμό που η ίδια ήταν μέλος, με όνομα διάφορο του προσωρινού ονόματος με το οποίο είχε ενταχθεί στον ΟΗΕ. Η ελληνική κυβέρνηση ωστόσο σε εκείνη τη φάση δε φαινόταν πρόθυμη να μιλήσει ανοιχτά για χρήση του δικαιώματός της, αλλά άφηνε ανοιχτά τα σενάρια παραπομπής του ζητήματος στην κρίση του ελληνικού λαού μέσω διεξαγωγής δημοψηφίσματος (Ελευθεροτυπία, 11/10/2005). Επρόκειτο για μία πλάγια οδό άσκησης πίεσης στην πλευρά της ΠΓΔΜ για εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης, χωρίς να προτάσσεται το δικαίωμα βέτο της ελληνικής πλευράς, αλλά μία κατ' εξοχήν δημοκρατική διαδικασία, την οποία χρησιμοποιούσαν όλο και περισσότερο οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις όσο προχωρούσε η ευρωπαϊκή εμβάθυνση, προκειμένου να μην επωμίζονται την ευθύνη λήψης αποφάσεων για περίπλοκα εθνικά θέματα, αλλά να τη μετακυλύουν στο λαό. Το δημοψήφισμα αυτό ωστόσο δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ και η πρώτη φορά που η ελληνική πλευρά μίλησε ανοιχτά για ενδεχόμενο άσκησης βέτο ήταν κατά την περίοδο πριν τις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2007, όταν ο τότε πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής τοποθετήθηκε για τη στάση του απέναντι στο «σκοπιανό» σε περίπτωση επανεκλογής του.

Ο κ. Καραμανλής όντως επανεξελέγη πρωθυπουργός και η αμέσως επόμενη εξέλιξη στο ζήτημα με την ΠΓΔΜ ήταν η τρίτη πρόταση Νίμιτς που κατατέθηκε στις 19 Φεβρουαρίου του 2008 και περιελάμβανε πέντε εναλλακτικές ονομασίες, όπως «Νέα Δημοκρατία της Μακεδονίας», «Δημοκρατία της Άνω Μακεδονίας», «Ανεξάρτητη Δημοκρατία της Μακεδονίας», «Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας» και «Συνταγματική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (Ελεύθερος Τύπος, 20/02/2008).

Πέραν από τις νέες προτάσεις σχετικά με το όνομα, η καινούρια πρόταση εξακολουθούσε να προωθεί τη διπλή ονομασία, το συνταγματικό όνομα για το εσωτερικό της ΠΓΔΜ και τη δεύτερη ονομασία για την Ελλάδα, τους διεθνείς οργανισμούς και τα διαβατήρια της ΠΓΔΜ, ενώ προέβλεπε σύσταση για χρήση του νέου ονόματος και από τρίτες χώρες. Η Ελλάδα επισημαίνοντας μεν τα τρωτά σημεία της νέας πρότασης δήλωσε πρόθυμη να διαπραγματευτεί επί τη βάση των δύο πρώτων προτεινόμενων ονομάτων, ενώ η ΠΓΔΜ έκανε αρχικώς δεκτά τα τρία επόμενα ονόματα ως βάση διαπραγμάτευσης (Ελεύθερος Τύπος, 21/02/2008). Γίνεται λοιπόν σαφές ότι σε αυτό το σημείο το ζητούμενο για την ελληνική πλευρά ήταν η εξεύρεση κοινής ονομασίας με γεωγραφικό προσδιορισμό, ενώ η ΠΓΔΜ ήθελε να διαπραγματευτεί ένα όνομα με προσδιορισμό ως προς το πολίτευμά της. Εν τέλει, η ΠΓΔΜ απέρριψε όλες τις προτεινόμενες ονομασίες.

Αποτιμώντας τη στάση της ελληνικής πλευράς μέχρι αυτό το σημείο, βλέπουμε ότι παρ' όλες τις αδυναμίες και ασάφειες των προτάσεων Νίμιτς, η Ελλάδα ήταν κατ' αρχήν πρόθυμη να διαπραγματευτεί, σε αντίθεση με την ΠΓΔΜ που υιοθέτησε ανυποχώρητη στάση. Έτσι κατά τη δεκαετία του 2000 οι ρόλοι άλλαξαν σε σχέση με τη δεκαετία του 1990 και τώρα η ΠΓΔΜ δε φαινόταν να συνεργάζεται με τη διεθνή κοινότητα. Όπως έχουμε βέβαια ήδη τονίσει, η ΠΓΔΜ δεν είχε πλέον ισχυρό κίνητρο να διαπραγματευτεί, καθώς με την υπογραφή της Ενδιάμεσης Συμφωνίας είχε καταφέρει να πετύχει τα ζητούμενά της χωρίς παραχωρήσεις, ενώ ο χρόνος εργαζόταν υπέρ της καθιέρωσής της με το συνταγματικό της όνομα. Από την άλλη, φαίνεται ότι η ΠΓΔΜ δεν είχε αξιολογήσει σωστά την προοπτική να της ασκηθεί βέτο στην Ευρωατλαντική της πορεία από την πλευρά της Ελλάδας, γεγονός που όπως φάνηκε ανησυχούσε περισσότερο τις ΗΠΑ παρά την ενδιαφερόμενη ΠΓΔΜ. Για το λόγο αυτό λοιπόν, οι ΗΠΑ εξέλαβαν την κατ' αρχήν συγκαταβατική στάση της Αθήνας ως ένδειξη αδυναμίας και προχωρούσαν μέσω των σχεδίων Νίμιτς σε όλο και χειρότερες προτάσεις για τα ελληνικά συμφέροντα. Έτσι, παρόλο που η ΠΓΔΜ είχε άμεσο συμφέρον από την επίτευξη συμφωνίας, οι πιέσεις ασκούνταν προς την λάθος κατεύθυνση.

Επιπλέον, αρνητικό αντίκτυπο ως προς τις διαπραγματευτικές κινήσεις της Ελλάδας, είχε η διαρροή στον ελληνικό τύπο της τρίτης πρότασης Νίμιτς (Ελεύθερος Τύπος, 22/02/2008), γεγονός που ανάγκασε την κυβέρνηση να τοποθετηθεί δημόσια επί της πρότασης προκειμένου να ικανοποιήσει την κοινή γνώμη, ενώ ακόμη βρισκόταν σε διαδικασία διαπραγμάτευσης. Με αυτό τον τρόπο η ελληνική πλευρά πιθανόν να μη μπόρεσε να είναι ξεκάθαρη διεθνώς ως προς τη θέση της, καθώς έπρεπε από τη μία να κάνει πιο σκληροπυρηνικές δηλώσεις για να ικανοποιήσει το πατριωτικό αίσθημα του λαού, ενώ από την άλλη κρατούσε μία πιο διαλλακτική στάση κατά τις διαπραγματεύσεις. Έτσι δε μπόρεσε να κάνει κατανοητές τις κόκκινες γραμμές της, ενώ φαινόταν να αμφιταλαντεύεται στη στάση της.

3. Το NATO και η Σύνοδος Κορυφής στο Βουκουρέστι (2-4 Απριλίου 2008).

Πριν ασχοληθούμε με την ανάλυση των γεγονότων της Συνόδου Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι, είναι χρήσιμο να αναφέρουμε λίγα στοιχεία για το NATO ως οργανισμό και για τις διαδικασίες που ακολουθεί, προκειμένου να κατανοήσουμε καλύτερα τα γεγονότα της Συνόδου.

Η Βορειοατλαντική Συμμαχία, ευρέως γνωστή ως NATO, είναι μία διακυβερνητική στρατιωτική συμμαχία που ιδρύθηκε το 1949 μέσω του Βορειοατλαντικού Συμφώνου και έχει ως στόχο τη συλλογική άμυνα, την παροχή βοήθειας και τη συνεργασία μεταξύ των μελών της. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στον οργανισμό δε γίνεται πλειοψηφικά, αλλά βάση ομοφωνίας μεταξύ όλων των μελών, τα οποία πρέπει να συμφωνήσουν όλα για να ληφθεί μία απόφαση (NATO Handbook, 2006). Όπως είναι φυσικό η διαδικασία αυτή δημιουργεί πολλές δυσκολίες σε έναν οργανισμό που απαρτίζεται από ετερόκλητα μέλη, καθώς πρέπει να γίνονται συνεχείς διαβουλεύσεις ώστε τα μέλη να έρχονται σε συμφωνία. Οι διαβουλεύσεις αναφέρονται σε ενημέρωση μεταξύ των μελών για εξελίξεις που αφορούν τη συμμαχία, διάλογο για θέματα κοινού ενδιαφέροντος, συνομιλίες πριν την λήψη κάποιας απόφασης που θίγει άμεσα κάποιο μέλος και σεβασμό στα συμφέροντα των άλλων μελών. Επιπλέον, σύμφωνα με το επίσημο καταστατικό του οργανισμού δεν υπάρχει θεσμοθετημένη διαδικασία άσκησης βέτο από κάποιο μέλος. Το γεγονός δηλαδή ότι για τη λήψη κάποιας απόφασης χρειάζεται ομοφωνία, δε συνεπάγεται τη δυνατότητα κάποιου μέλους να μπλοκάρει κάποια απόφαση, αλλά ενισχύει τη διαδικασία εξεύρεσης συναινετικής απόφασης από όλα τα μέλη.

Κατά τον ίδιο τρόπο γίνεται και η προσχώρηση νέων μελών στον οργανισμό και σύμφωνα με το Άρθρο 10 του Βορειοατλαντικού Συμφώνου, η προσχώρηση δε γίνεται με επίσημη αίτηση του ενδιαφερόμενου μέλους, αλλά μετά από πρόσκληση προς το νέο μέλος με ομόφωνη συμφωνία όλων των άλλων μελών. Οι προσκλήσεις σε νέα μέλη γίνονται στις Συνόδους Κορυφής του οργανισμού που λαμβάνουν χώρα κάθε δύο χρόνια περίπου. Για να προσκληθεί μία χώρα πρέπει να πληρεί ορισμένα κριτήρια, κάποια προκαθορισμένα από το Σύμφωνο²⁸ και κάποια ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση. Για να βοηθήσει τις χώρες που θέλουν να ενταχθούν στη συμμαχία το NATO θέσπισε το 1999 τη δράση MAP, με στόχο την προετοιμασία των χωρών αυτών, μέσω παροχής συμβουλών, βοήθειας και υποστήριξης. Κατά τη συμμετοχή τους στο MAP οι ενδιαφερόμενες χώρες πρέπει να τακτοποιήσουν τις εθνικές και εδαφικές διαφορές τους ειρηνικά και να επιδιώκουν καλές σχέσεις με τους γείτονές τους (Press Release NAC-S (99)64, 1999). Τίποτε όμως δε διασφαλίζει ότι η συμμετοχή στο MAP θα οδηγήσει σε επερχόμενη πρόσκληση ένταξης στο NATO.

²⁸ Σύμφωνα με το Άρθρο 10 του Συμφώνου, πρόσκληση μπορεί να απευθυνθεί σε οποιοδήποτε ευρωπαϊκό κράτος που είναι σε θέση να προωθήσει τις αρχές του Συμφώνου και να συνεισφέρει στην ασφάλεια της περιοχής του Βόρειου Ατλαντικού. Αυτά είναι τα μόνα τυπικά καθορισμένα κριτήρια προς ένταξη.

Όσον αφορά στην σχέση της ΠΓΔΜ με το ΝΑΤΟ μέχρι τη Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι, αυτή είχε στενή συνεργασία με τον οργανισμό και συμμετείχε σε διάφορες δράσεις του, έχοντας εκφράσει ήδη από το 1993 την επιθυμία της να ενταχθεί σε αυτόν. Από το 1999 συμμετέχει στο ΜΑΡ και από το 1995 στο πρόγραμμα Συνεργασία για την Ειρήνη (PfP). Έχει ακόμη λάβει μέρος σε πολλές νατοϊκές ασκήσεις, έχει αποστείλει στρατιώτες στο Αφγανιστάν, ενώ η σημαντικότερη συμβολή της στη συμμαχία ήταν κατά τη νατοϊκή αποστολή στο Κόσσοβο (KFOR) από το 1999 μέχρι το 2007, η οποία συντονίστηκε από την έδρα του ΝΑΤΟ στα Σκόπια, που δημιουργήθηκε το 2002. Σε όλα τα παραπάνω προγράμματα και δράσεις η ΠΓΔΜ εισήχθη με το προσωρινό της όνομα σύμφωνα με τον ΟΗΕ, όμως για πρακτικούς λόγους πολλές φορές χρησιμοποιείται το συνταγματικό της όνομα μες στον οργανισμό.

Η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ του 2008 μας απασχολεί στην παρούσα μελέτη, καθώς σε αυτήν θα αποφασιζόταν μεταξύ άλλων²⁹ η διεύρυνση της συμμαχίας προς τα δυτικά Βαλκάνια, μέσω πρόσκλησης ένταξης στην Αλβανία, την Κροατία και την ΠΓΔΜ, αλλά και η διεύρυνση προς ανατολάς, μέσω πρόσκλησης της Γεωργίας και της Ουκρανίας. Αυτή η διεύρυνση, αν γινόταν, θα θεωρείτο μεγάλη επιτυχία της αμερικανικής διπλωματίας και του προέδρου Μπους προσωπικά, για αυτό και οι Αμερικανοί επιδείκνυαν τόσο ζήλο στην εξεύρεση λύσης ως προς το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ με την Ελλάδα, με απώτερο σκοπό την πρόσκληση όλων των χωρών στη συμμαχία.

3. 1. Οι διαπραγματεύσεις πριν τη Σύνοδο.

Έχοντας λοιπόν ήδη τονίσει τη σημασία για τις ΗΠΑ της πρόσκλησης της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ, η αμερικανική πλευρά ξεκίνησε ήδη από το Φεβρουάριο του 2008 διερευνητικές συνομιλίες μέσω της Αμερικανίδας Υπουργού Εξωτερικών Ράις, τόσο με την Ελληνίδα ομόλογό της Μπακογιάννη, όσο και με τον Υπουργό Εξωτερικών της ΠΓΔΜ Μιλόσοσκι. Στο πλαίσιο αυτό η ΠΓΔΜ προσπάθησε να αποσυνδέσει την επερχόμενη ένταξή της στο ΝΑΤΟ από την εξεύρεση κοινά αποδεκτής ονομασίας με την Ελλάδα, λαμβάνοντας ρητές διαβεβαιώσεις πρόσκλησης από τις ΗΠΑ, κάτι το οποίο ωστόσο δε συνέβη.

Εν τω μεταξύ, με την απόρριψη και της τελευταίας πρότασης Νίμιτς και από τις δύο πλευρές και ενώ η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ βρισκόταν μόνο λίγες βδομάδες μακριά, ο διαμεσολαβητής του ΟΗΕ προχώρησε σε διαπραγματεύσεις εκ του σύνεγγυς με τις δύο πλευρές στη Νέα Υόρκη, υπό την εποπτεία τόσο του ΟΗΕ, όσο αυτή τη φορά και του ΝΑΤΟ και της ΕΕ. Σε αυτό το σημείο άρχισαν να ασκούνται πιέσεις εξίσου και στις δύο πλευρές. Ο Γενικός Γραμματέας του ΝΑΤΟ

²⁹ Άλλα θέματα που απασχόλησαν τη Σύνοδο ήταν η πρόοδος των συμμαχικών επιχειρήσεων σε Κόσσοβο και Αφγανιστάν, οι σχέσεις ΝΑΤΟ-Ρωσίας και η συνεχής στρατιωτική ενδυνάμωση της συμμαχίας μέσω αντιπυραυλικής άμυνας.

Σέφερ επισήμανε ότι κλειδί για την είσοδο της ΠΓΔΜ στη συμμαχία ήταν η εξεύρεση λύσης στο θέμα του ονόματος (Ελευθεροτυπία, 04/03/2008), ενώ η ΕΕ διαμέσου του αρμόδιου επιτρόπου διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Όλι Ρέν τόνισε ότι η μη εξεύρεση λύσης επί του ονόματος θα δημιουργήσει προβλήματα στην ΠΓΔΜ όχι μόνο ως προς την προσχώρησή της στο ΝΑΤΟ, αλλά και στην ΕΕ (Καθημερινή, 06/03/2008).

Η κορύφωση των εκ του σύνεγγυς συνομιλιών ξεκίνησε με την υπουργική σύνοδο του ΝΑΤΟ στις 6 Μαρτίου 2008, όπου η Ελληνίδα υπουργός εξωτερικών Μπακογιάννη κατέστησε σαφές ότι η μη εξεύρεση λύσης στο θέμα του ονόματος μέχρι τη σύνοδο κορυφής του Απριλίου θα ισοδυναμούσε με ελληνικό βέτο στην πρόσκληση της ΠΓΔΜ (Καθημερινή, 07/03/2008). Η αμερικανική πλευρά αντέδρασε γρήγορα προκειμένου να διευκολύνει τις διαπραγματεύσεις και έτσι με πρωτοβουλία της Αμερικανίδας μόνιμης αντιπροσώπου στο ΝΑΤΟ διεξήχθη συνάντηση στο περιθώριο του συνεδρίου του Ευρωπαϊκού Λαϊκού Κόμματος με θέμα την ονομασία της ΠΓΔΜ, πριν την έναρξη της εαρινής συνόδου κορυφής της ΕΕ στις 13 Μαρτίου 2008 (Καθημερινή, 14/03/2008). Αυτή η συνάντηση επικρίθηκε από την ελληνική αντιπολίτευση, καθώς πραγματοποιήθηκε εκτός της αιγίδας του ΟΗΕ, που είχε την αρμοδιότητα επίλυσης του θέματος της ονομασίας. Παρόλα αυτά, η ελληνική πλευρά φάνηκε να πιστεύει στα επιχειρήματά της και να μη φοβάται τη μεσολάβηση των συμμάχων στο ΝΑΤΟ και των Ευρωπαίων εταίρων.

Την ίδια περίοδο ξέσπασε εσωτερική κρίση στον κυβερνητικό συνασπισμό της ΠΓΔΜ (Καθημερινή, 14/03/2008), την οποία η χώρα θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί για να προσχωρήσει στο ΝΑΤΟ χωρίς επίτευξη συμφωνίας για το όνομα, προκειμένου να επανέλθει η εσωτερική της σταθερότητα, όπως ακριβώς είχε γίνει κατά την προσχώρησή της στον ΟΗΕ και σε τόσες άλλες στιγμές εσωτερικής αστάθειας που έχουμε αναλύσει πιο πάνω. Ο Έλληνας πρωθυπουργός Καραμανλής ωστόσο φρόντισε με δηλώσεις του κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 13^{ης} Μαρτίου να τονίσει τόσο στη διεθνή κοινότητα όσο και στην ίδια την ΠΓΔΜ, ότι μία τέτοια διευθέτηση δε θα γινόταν δεκτή αυτή τη φορά (Καθημερινή, 15/03/2008).

Στις 17 Μαρτίου πραγματοποιήθηκε συνάντηση στη Βιέννη υπό τον Νίμιτς των διαπραγματευτών Ελλάδας και ΠΓΔΜ, πρέσβων Βασιλάκη και Ντιμίτροφ, όπου ο Νίμιτς έθεσε στο τραπέζι τρία ονόματα στην πλευρά της ΠΓΔΜ, «Ανω Μακεδονία», «Νέα Δημοκρατία της Μακεδονίας» και «Republika Makedonija-Skopje», δηλαδή το συνταγματικό όνομα αμετάφραστο και με την προσθήκη της πρωτεύουσας (Καθημερινή, 18/03/2008). Και η συνάντηση αυτή ήταν ατελέσφορη, οπότε τη σκυτάλη ανέλαβαν πάλι οι ΗΠΑ υπό τον Αμερικανό Υφυπουργό Εξωτερικών Φριντ που οργάνωσε στις 21 Μαρτίου συνάντηση Μπακογιάννη-Μιλόσοσκι στην οικία της Αμερικανίδας μόνιμης αντιπροσώπου στο ΝΑΤΟ στις Βρυξέλλες. Και αυτή η κίνηση που έγινε εκτός πλαισίου ΟΗΕ προβληματίσε την ελληνική κοινή γνώμη, καθώς θεωρήθηκε ως πλάγια παράκαμψη των διαπραγματεύσεων (Καθημερινή, 21/03/2008), αλλά και πάλι οι δύο πλευρές δεν κατέληξαν σε συμφωνία.

Στις 25 Μαρτίου 2008 πραγματοποιήθηκε στη Νέα Υόρκη νέα συνάντηση, στην οποία ο Νίμιτς κατέθεσε στους διαπραγματευτές Βασιλάκη και Ντιμίτροφ την τέταρτη κατά σειρά πρότασή του, η οποία επί της ουσίας επανέφερε στο προσκήνιο την πρόταση Ο' Νιλ του 1992, προβλέποντας για εσωτερική χρήση το συνταγματικό όνομα της ΠΓΔΜ σε κυριλλική αλφάβητο και για διεθνή χρήση το συνταγματικό όνομα μεταφρασμένο και με την προσθήκη της πρωτεύουσας της χώρας σε παρένθεση, δηλαδή «Δημοκρατία της Μακεδονίας (Σκόπια)» (Τα Νέα, 26/03/2008). Η νέα πρόταση δεν περιείχε γεωγραφικό προσδιορισμό, δεν προέβλεπε χρήση έναντι όλων, αναγνώριζε μακεδονική εθνότητα και δεν προέβλεπε συνταγματικές αναθεωρήσεις από την ΠΓΔΜ, ούτε ρητές εγγυήσεις για κατάπαυση της προπαγάνδας σε βάρος της Ελλάδας.

Η εξέλιξη αυτή αιφνιδίασε την ελληνική πλευρά η οποία προσέβλεπε σε αποδοχή από μέρους της ΠΓΔΜ ενός από τα μέχρι τότε προτεινόμενα ονόματα και όχι σε νέα πρόταση. Η πρόταση απορρίφθηκε φυσικά από την Ελλάδα (Ελεύθερος Τύπος, 27/03/2008), καθώς υιοθετούσε όλες τις επιταγές της ανυποχώρητης πλευράς της ΠΓΔΜ, αποτέλεσμα της επιθυμίας των ΗΠΑ αφ' ενός να στηρίζουν το αδύναμο κράτος αναγνωρίζοντας την εθνική του ταυτότητα και αφ' ετέρου να κλείσουν μία συμφωνία πριν την επικείμενη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ, προκειμένου να αποφύγουν ένα ελληνικό βέτο. Για την ελληνική πλευρά αυτή η τελευταία πρόταση Νίμιτς ισοδυναμούσε με παταγώδη αποτυχία της διαπραγματευτικής της στρατηγικής, κατά την οποία υιοθέτησε το ρόλο του διαλλακτικού συνομιλητή. Παρά τις προσδοκίες ότι αυτή η στάση θα επέφερε ανταμοιβές και την υποστήριξη των ΗΠΑ, το αποτέλεσμα ήταν ακριβώς το αντίθετο, με την πλήρη υποχώρηση από πλευράς Νίμιτς στα ζητούμενα της ΠΓΔΜ.

Μετά και την τελευταία αποτυχημένη προσπάθεια από πλευράς ΟΗΕ για εξεύρεση λύσης, τα ινία ανέλαβαν και πάλι οι ΗΠΑ μέσω του Υφυπουργού Εξωτερικών που επωμίστηκε τις διαπραγματεύσεις τις τελευταίας στιγμής (Καθημερινή, 30/03/2008). Αυτές οι κινήσεις βέβαια θορύβησαν ιδιαίτερα την ελληνική πλευρά, καθώς υπήρχαν φόβοι ότι οι Αμερικανοί σχεδίαζαν να εντάξουν την ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ μετά τη Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι, παρακάμπτοντας τη διαδικασία επίλυσης του θέματος του ονόματος μέσω ΟΗΕ και αναθέτοντάς την στους μόνιμους αντιπροσώπους του ΝΑΤΟ (Ελευθεροτυπία, 31/03/2008). Η τελευταία πάντως επίσημη κίνηση των ΗΠΑ προκειμένου να πετύχουν την πρόσκληση της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ ήταν η πρόταση να προσχωρήσει η τελευταία στη συμμαχία με το προσωρινό της διεθνές όνομα, όπως είναι ενταγμένη και στον ΟΗΕ (Τα Νέα, 01/04/2008). Έτσι δε θα χρειαζόταν να βρεθεί αμοιβαία αποδεκτό νέο όνομα και η Ελλάδα δε θα μπορούσε να ασκήσει βέτο σύμφωνα με την Ενδιάμεση Συμφωνία.

Όπως γίνεται φανερό, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ είχαν φτάσει σε οριστικό τέλμα και καμία μεσολάβηση δε θα μπορούσε να δώσει λύση μέσα σε μία μόλις μέρα σε ένα θέμα στο οποίο δεν είχε βρεθεί λύση επί 18 χρόνια μέχρι τότε. Κατά τη διάρκεια βέβαια αυτών των 18 ετών αντιπαράθεσης, οι

ουσιαστικές προσπάθειες εξεύρεσης λύσης περιορίζονταν σε περιοδικές εντατικοποιήσεις των διαπραγματεύσεων διάρκειας μερικών μηνών και σε εκτεταμένες περιόδους αδράνειας και επανάπαυσης, τις οποίες έχουμε ήδη αναλύσει σε προηγούμενες ενότητες. Οι δύο πλευρές φαίνονταν να μην έχουν ξεκάθαρη αντίληψη του διακυβεύματος και άλλοτε η μία και άλλοτε η άλλη επεδείκνυαν προθυμία αποδοχής κάποιας πρότασης-λύσης, με την σιγουριά βέβαια ότι η απέναντι πλευρά θα απορρίψει την πρόταση.

Στην περίπτωση των διαπραγματεύσεων προ της Συνόδου Κορυφής στο Βουκουρέστι, η ελληνική πλευρά ανέλαβε τον ρόλο συνεργασίας με τη διεθνή κοινότητα και υιοθέτησε μία παθητική διαπραγματευτική στάση, χωρίς ανάληψη πρωτοβουλιών. Με αυτό τον τρόπο εφησυχάστηκε πίσω από τη λογική ότι η Ελλάδα θέλει συμφωνία, αλλά η ΠΓΔΜ αντιτίθεται και φταίει για τη μη επίτευξή της. Έτσι επιρρίπτοντας τις ευθύνες στην άλλη πλευρά, θα απέφευγε να φέρει η ίδια το βάρος της αποτυχίας των διαπραγματεύσεων. Από την άλλη, η αποτυχία της μεσολάβησης Νίμιτς ήταν ως ένα βαθμό αναμενόμενη, καθώς η Ελλάδα φρόντισε να θέσει απλώς κόκκινες γραμμές ως προς το τι δε θα δεχτεί, παίζοντας άμυνα, ενώ δεν φρόντισε επιθετικά να θέσει και κάποιες δικές της διεκδικήσεις. Όπως όμως είναι γνωστό, η διαπραγμάτευση είναι μία διαδικασία κατά την οποία οι μαξιμαλιστικές θέσεις και των δύο πλευρών και τα μέγιστα κέρδη που και οι δύο μπορούν να πετύχουν, συμβιβάζονται με κάποιο τρόπο, ώστε να συναντηθούν στη μέση και να βγουν και οι δύο κερδισμένοι (Fisher, Ury and Patton, 1991). Η στάση λοιπόν της Ελλάδας να μην έχει οριοθετήσει πιθανά μέγιστα κέρδη, ενώ η ΠΓΔΜ έμενε ακλόνητη στην μαξιμαλιστική της θέση, είχε ως αποτέλεσμα η “συμβιβαστική” πρόταση Νίμιτς να είναι σχεδόν ταυτόσημη με τις επιδιώξεις της ΠΓΔΜ.

3. 2. Οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια της Συνόδου.

Στο σημείο λοιπόν που είχαν οδηγηθεί τα πράγματα και μετά την αποτυχία των διαπραγματεύσεων, η μόνη επιλογή που έμενε στην ελληνική πλευρά ήταν όντως να πραγματώσει αυτά για τα οποία προειδοποιούσε όλο το προηγούμενο διάστημα, ώστε να αποδείξει ότι είναι συνεπής στις δηλώσεις της, ότι δεν μπλοφάρει και να μη φανεί επιπλέον υποχωρητική. Πράγματι στις 2 Απριλίου 2008 στο NATO προσεκλήθησαν μόνο η Κροατία και η Αλβανία και όχι η ΠΓΔΜ³⁰ (Ελεύθερος Τύπος, 03/04/2008). Το γεγονός αυτό είναι ιστορικής σημασίας, καθώς ήταν η πρώτη φορά από τη δημιουργία του NATO όπου ετίθετο βέτο σε στρατηγικούς σχεδιασμούς της συμμαχίας. Επιπλέον, έγινε φανερό ότι οι ΗΠΑ, αν και υπερδύναμη, δεν μπορούν να επιβάλουν κάθε τους επιθυμία στη συμμαχία. Η Ελλάδα μπόρεσε να πείσει για την

³⁰ Πρόσκληση δεν έλαβαν ούτε η Ουκρανία και η Γεωργία, καθώς σε κάτι τέτοιο αντιτίθετο η Ρωσία, δεδομένου ότι οι δύο χώρες άνηκαν στο ανατολικό μπλοκ και η Ρωσία ξεκαθάρισε ότι ενδεχόμενη αλλαγή μπλοκ θα είχε αρνητικές συνέπειες στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Παρά λοιπόν τις έντονες πιέσεις Μπους για την ένταξη και αυτών των χωρών, επικράτησε η αντίθετη άποψη με την υποστήριξη της Γερμανίας και της Γαλλίας.

ορθότητα των θέσεών της αρκετούς από τους συμμάχους, μεταξύ των οποίων η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και το Λουξεμβούργο, και κέρδισε την υποστήριξή τους.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στη γαλλική υποστήριξη (Η Καθημερινή, 03/04/2008) προς την Ελλάδα, στην οποία εμπλέκεται και η Γερμανία. Ο Γάλλος πρόεδρος Σαρκοζί, ήδη από πολύ νωρίς εξέφραζε δημόσια την υποστήριξή του στην ελληνική πλευρά. Στο περιθώριο της Συνόδου Κορυφής της ΕΕ στις 13 Μαρτίου 2008, συναντήθηκε με τον Έλληνα πρωθυπουργό, όπου του πρότεινε την αγορά πολεμικών αεροσκαφών από τη Γαλλία. Ο Καραμανλής αντιπρότεινε να επιστραφούν τα πεπαλαιωμένα ελληνικά μαχητικά στη Γαλλία και αντ' αυτών να προμηθευτεί η Ελλάδα νέα σε μειωμένη τιμή. Ο Σαρκοζί συμφώνησε στο να προχωρήσει αυτή η συμφωνία. Ήδη όμως από το καλοκαίρι του 2007 η Γερμανίδα Καγκελάρια Μέρκελ είχε κάνει κρούσεις στον Έλληνα πρωθυπουργό για ανάγκη να αγοράσει η Ελλάδα μαχητικά αεροσκάφη από τη Γερμανία, προκειμένου να αναβαθμίσει την άμυνά της έναντι των Τουρκικών προκλήσεων. Μπροστά λοιπόν στην εξοπλιστική συμφωνία Ελλάδας-Γαλλίας και στην συμπαραρομαρτούσα γαλλική υποστήριξη της Ελλάδας κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου, η Γερμανία συντάχθηκε με τις ΗΠΑ, ώστε να προωθηθεί η πρόσκληση προς την ΠΓΔΜ.

Η υποστήριξη των ΗΠΑ προς την ΠΓΔΜ, εκτός από την υστεροφημία του Μπους, ο οποίος θα έδινε λύση σε όλα τα εκκρεμή θέματα σταθερότητας στα Βαλκάνια, με την ένταξη στην ασφάλεια που παρέχει η συμμαχία χωρών που ταλανίζονταν μέχρι πρότινος από εσωτερικές και εξωτερικές κρίσεις, είχε και οικονομικές προεκτάσεις. Δεδομένης της ρωσικής πρωτοκαθεδρίας στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης και του σχεδιασμού διαφόρων αγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου που θα διέρχονται από τα Βαλκάνια και θα καταλήγουν στην κεντρική Ευρώπη, οι ΗΠΑ έχοντας ήδη υπό την επιρροή τους τις συνορεύουσες με την ΠΓΔΜ Αλβανία και Βουλγαρία και έχοντας κατ' επέκταση οικονομικά συμφέροντα στις περιοχές αυτές, ήθελαν να εδραιώσουν την επιρροή τους και στην ΠΓΔΜ, ώστε να ελέγχουν πλήρως τις κινήσεις της Ρωσίας που θα αύξαναν την επιρροή της στην Ευρώπη μέσω των αγωγών.

Η υποστήριξη των ΗΠΑ προς την ΠΓΔΜ ακολουθήθηκε και από τις Σλοβενία, Λιθουανία, Εσθονία και Τσεχία, που βρίσκονταν υπό πλήρη οικονομική, πολιτική και στρατιωτική εξάρτηση από την υπερδύναμη. Υποστήριξη προς την ΠΓΔΜ υπέδειξε και η Τουρκία, αφ' ενός λόγω των προσωπικών της διαφορών με την Ελλάδα όσον αφορά στην υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου, στο Κυπριακό, αλλά και στην ένταξη της ίδιας στην ΕΕ και αφ' ετέρου για προσωπικά οφέλη από την υποστήριξη των ΗΠΑ στα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Τουρκία με τους Κούρδους στα ανατολικά της σύνορα. Οι υπόλοιπες χώρες κράτησαν σχετικά ουδέτερη στάση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Βουλγαρία η οποία ενώ είχε συμφέρον τη μη πρόσκληση της ΠΓΔΜ, δεδομένου ότι εποφθαλμιά την εσωτερική διάλυση της χώρας και την προσάρτηση του εθνοτικά συγγενούς πληθυσμού, δε μπόρεσε να υποστηρίξει την ελληνική θέση, ώστε να μην έρθει σε αντίθεση με τις ΗΠΑ.

Βλέπουμε λοιπόν ότι όλες οι εξελίξεις τόσο κατά τις διαπραγματεύσεις πριν τη Σύνοδο κορυφής, όσο και κατά τη διάρκεια της Συνόδου, χαρακτηρίζονταν από έντονη αμερικανική παρουσία. Κατά τις διαπραγματεύσεις, η μεσολάβηση γινόταν εναλλάξ με πρωτοβουλία ΟΗΕ και αμερικανικής κυβέρνησης και κατά τη διάρκεια της Συνόδου, οι θέσεις των υπολοίπων χωρών καθορίστηκαν με βάση τις σχέσεις τους με την υπερδύναμη. Κατά βάθος, ωστόσο ούτε οι ΗΠΑ, ούτε η ΠΓΔΜ πίστευαν ότι η Ελλάδα θα προχωρούσε μέχρι τέλους και θα υλοποιούσε τα λεγόμενά της. Δεδομένης της απόρριψης της μαξιμαλιστικής της θέσης και της μετριοπαθούς στάσης που επεδείκνυε κατά τη διάρκεια των προηγηθεισών συζητήσεων, πολλοί περίμεναν ότι η Ελλάδα θα υποχωρούσε έτι μία φορά και θα δεχόταν τις θέσεις της ΠΓΔΜ.

Αντίθετα όμως με την παθητικότητα που η Ελλάδα επεδείκνυε κατά τις διαπραγματεύσεις πριν τη Σύνοδο, οι οποίες καθιστούν ομολογουμένως μία αποτυχία για την ελληνική εξωτερική πολιτική, η στάση της Ελλάδας στο Βουκουρέστι ήταν καθ' όλα ενεργητική. Αν και δεν πέτυχε πλήρως τον εθνικό στόχο, δηλαδή την εξεύρεση οριστικής λύσης στη διαμάχη με την ΠΓΔΜ, πέτυχε τον βραχυπρόθεσμο στόχο, να μη εισαχθεί η τελευταία στο ΝΑΤΟ πριν διευθετηθεί αυτό το ζήτημα. Αυτό ήταν βέβαια και το ζητούμενο της ελληνικής κυβέρνησης στο Βουκουρέστι. Δεν ήθελε απλώς να καρπωθεί τη δόξα του οριστικού κλεισίματος του θέματος της ονομασίας, ένα θέμα που παρέμενε ανοιχτό για 18 χρόνια και είχε κουράσει τόσο την εγχώρια κοινή γνώμη, όσο είχε ζημιώσει και την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό. Αντιθέτως, ήταν έτοιμη να επωμιστεί την ευθύνη ακόμη μίας αναβολής της διευθέτησης, σε περίπτωση που δεν πετύχαινε έναν έντιμο συμβιβασμό.

Η επιτυχία στο Βουκουρέστι ανάγεται επίσης και στην κομματική σύμπνοια που υπήρχε για πρώτη φορά στο εσωτερικό της χώρας, όσον αφορά στο εν λόγω ζήτημα, αφού όλες οι πολιτικές δυνάμεις στήριζαν τις κινήσεις του πρωθυπουργού και δεν προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν τυχόν λάθη του για μικροκομματικούς σκοπούς. Επιπλέον και η κοινή γνώμη κράτησε μία πιο ψύχραιμη στάση, αποφεύγοντας τις πατριωτικές εξάρσεις του παρελθόντος. Το σημαντικότερο όμως συστατικό της επιτυχίας ήταν η αλλαγή στη χάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, που και η ίδια απομακρύνθηκε από τα συναισθηματικά και ιστορικά επιχειρήματα του παρελθόντος και υιοθέτησε νέα, βασισμένα στο ρεαλισμό και στην γεωπολιτική ανάλυση. Με αυτό τον τρόπο μπόρεσε να πείσει για την ορθότητα των επιχειρημάτων της τους συμμάχους που την υποστήριζαν κατά τη Σύνοδο Κορυφής, καθώς δεν προβλήθηκε το ιστορικό δίκαιο των ελληνικών θέσεων, αλλά το συμφέρον της συμμαχίας που αυτές προάγουν.

Τι έπεισε λοιπόν τους Ευρωπαίους, ότι το συμφέρον τους βρίσκεται περισσότερο προς την ελληνική πλευρά παρά προς την ΠΓΔΜ; Αρχικά, ήταν οι διαφορετικές ιδεολογίες που προέβαλαν οι δύο χώρες, ο εξευρωπαϊσμός έναντι του εθνικισμού. Ενώ η Ελλάδα με την απόρριψη της μαξιμαλιστικής της θέσης αντιλαμβανόταν ότι η σταθερότητα της περιοχής των Βαλκανίων περνά μέσα από την ευρωατλαντική πορεία της ΠΓΔΜ, η τελευταία υιοθετούσε όλο και πιο εθνικιστικές θέσεις μέσω των εθνικιστικών κυβερνήσεων που εξέλεγε, οι οποίες ασκούσαν

καταπίεση τόσο στους Αλβανούς του εσωτερικού της χώρας, όσο και εθνικιστική προπαγάνδα εναντίον της Ελλάδας. Η καταπίεση ωστόσο των Αλβανών και η διάθεσή τους να αποσχιστούν από την ΠΓΔΜ, θα είχε αλυσιδωτές αντιδράσεις σε ολόκληρα τα Βαλκάνια και θα ενέτεινε την αστάθεια της περιοχής. Η Ελλάδα αντιλαμβανόμενη αυτή την πιθανότητα, που θα έπληττε και την ίδια, θέλησε να προωθήσει την ευρωπαϊκή πορεία της ΠΓΔΜ, η οποία θα παρείχε περισσότερα πλεονεκτήματα στους Αλβανούς κατοίκους της χώρας, από ότι μία ενδεχόμενη απόσχιση τους. Έτσι κατά τη Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι οι σύμμαχοι ήταν αντιμέτωποι από τη μία με μία χώρα που εργάζεται για την σταθερότητα και την ασφάλεια της Ευρώπης, ενώ από την άλλη με μία χώρα που τις δυναμιτίζει και καταπιέζει μέρος του πληθυσμού της.

Η συνέπεια της Ελλάδας ως προς την στήριξη της ευρωπαϊκής πορείας της ΠΓΔΜ, γίνεται φανερή από την συναίνεσή της τόσο στη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης που υπέγραψε η ΕΕ με την ΠΓΔΜ, όσο και στην αναγόρευση της τελευταίας σε υποψήφια χώρα προς ένταξη. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις, η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ είχε το δικαίωμα να ασκήσει βέτο, αλλά δεν το έπραξε. Με αυτό τον τρόπο έδειξε ότι αντιλαμβάνεται τη σημασία αυτών των εξελίξεων για την Ένωση, χωρίς να δημιουργεί περιττά προβλήματα, καθώς δεν έχανε το διαπραγματευτικό χαρτί της άσκησης βέτο στο μέλλον, όσον αφορά στην οριστική ένταξη της ΠΓΔΜ στην ΕΕ. Η περίπτωση του ΝΑΤΟ ωστόσο ήταν διαφορετική, καθώς δεν επρόκειτο για προενταξιακές συμφωνίες, αλλά για κανονική ένταξη. Έτσι η Ελλάδα αν συναινούσε στην ένταξη θα έχανε κάθε διαπραγματευτικό πλεονέκτημα άσκησης πίεσης για την επίλυση του ζητήματος του ονόματος. Θέλησε λοιπόν να δημιουργήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο κόστος στον αντίπαλο, την μη ένταξή του σε ένα διεθνή οργανισμό, προκειμένου να τον πείσει σε συμφωνία. Στόχος του βέτο δεν ήταν σε καμία περίπτωση η τιμωρία της ΠΓΔΜ, γεγονός που κατέστη σαφές τόσο από το ανακοινωθέν της Συνόδου Κορυφής, όσο και από τις μετέπειτα δηλώσεις της ελληνικής πλευράς. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις έγινε κατανοητό ότι η ΠΓΔΜ θα προσκληθεί στο ΝΑΤΟ αμέσως μόλις λυθεί το θέμα της ονομασίας.

Όσον αφορά στο βέτο αυτό καθ' εαυτό, όπως εξηγήσαμε στην αρχή της παρούσας ενότητας, το ΝΑΤΟ δεν προβλέπει αυτή τη διαδικασία. Αυτό που έγινε επί της ουσίας ήταν ότι η ελληνική πλευρά μέσω διαβουλεύσεων δεν επέτρεψε τη συναίνεση ως προς την πρόσκληση της ΠΓΔΜ. Η αναφορά στον όρο “βέτο” από επίσημους εκπροσώπους της ελληνικής κυβέρνησης, ακόμη και από τον ίδιο τον πρωθυπουργό, γινόταν εν μέρει για εσωτερική κατανάλωση, για να φανεί η αποφασιστικότητα της ελληνικής πλευράς, και εν μέρει χάριν ευκολίας, για να γίνει αντιληπτό ότι η μη λύση του ζητήματος της ονομασίας θα οδηγούσε σε μη πρόσκληση της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ χωρίς να γίνεται αναφορά στις λεπτομέρειες του τρόπου λήψης αποφάσεων στον οργανισμό. Το σημαντικό είναι βέβαια ότι είτε μέσω βέτο, είτε μέσω κάποιας άλλης μορφής παρεμπόδισης της ένταξης της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ, η Ελλάδα ήταν η αιτία που η ΠΓΔΜ δεν προσεκλήθη και αυτό ήταν αντίθετο με το Άρθρο 11 παράγραφος 1 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας της Νέας Υόρκης και ο

λόγος για τον οποίο η ΠΓΔΜ προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εναντίον της Ελλάδας.

Η Ελλάδα βέβαια είχε επίγνωση του ότι δεν είχε δικαίωμα σύμφωνα με την Ενδιάμεση Συμφωνία να παρεμποδίσει με οποιονδήποτε τρόπο την είσοδο της ΠΓΔΜ σε διεθνείς οργανισμούς, ούτε επίσημα, ούτε με ανεπίσημες συνομιλίες, για αυτό έπρεπε να βρει ένα ισχυρό επιχείρημα για να στηρίξει αυτή της την ενέργεια. Το επιχείρημα ήταν ότι η ΠΓΔΜ δεν πληρεί το κριτήριο καλής γειτνίασης που απαιτείται για την ένταξη μίας χώρας στο NATO (Press Release NAC-S (99)64, 1999), στο οποίο αναφερθήκαμε στην αρχή της παρούσας ενότητας, καθώς προσπαθεί να καταχραστεί την ελληνική ιστορία μέσω προπαγάνδας. Το γεγονός βέβαια ότι δεν υπάρχουν σαφώς καθορισμένα κριτήρια ένταξης στο NATO και ότι τα πάντα εξαρτώνται από την προαίρεση των συμμάχων, επιβεβαιώνει μεν τη θεωρία του ρεαλισμού, ότι τα κράτη είναι εντολείς και όχι εντολοδόχοι των θεσμών, όμως περιπλέκει την υπόθεση του κατά πόσον η Ελλάδα έπραξε έννομα ή όχι.

Καθώς λοιπόν το NATO δε διαθέτει ρητώς διατυπωμένα προενταξιακά κριτήρια, πέρα από τα πολύ γενικά, η διευθέτηση του ονόματος της ΠΓΔΜ δεν αποτελούσε πριν τη Σύνοδο του Βουκουρεστίου τεθέν κριτήριο από τον οργανισμό προς την ΠΓΔΜ, αλλά κριτήριο προερχόμενο από την Ελλάδα. Αυτό όμως άλλαξε μετά τη Σύνοδο, δεδομένου ότι οι σύμμαχοι αποδέχτηκαν την ελληνική θέση και μάλιστα συμπεριέλαβαν το κριτήριο αυτό στο επίσημο ανακοινωθέν της Συνόδου. Έτσι άλλαξε η φύση του ζητήματος διευθέτησης του ονόματος της ΠΓΔΜ και δημιουργήθηκε κεκτημένο τουλάχιστον για το NATO, αν όχι και για άλλους διεθνείς οργανισμούς. Αυτό ήταν και το μεγαλύτερο κέρδος από το ελληνικό βέτο, καθώς η παραπομπή της χώρας στο Διεθνές Δικαστήριο θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον αναμενόμενη. Αναμενόμενη, ωστόσο, θα έπρεπε να είναι και η απόφαση του Δικαστηρίου, καθώς η Ελλάδα είχε φροντίσει να διατυμπανίσει με όλους τους τρόπους και σε όλους τους τόνους την πρόθεσή της να εμποδίσει την ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO, αν δε βρισκόταν κοινά αποδεκτή λύση για το όνομα, με αποτέλεσμα να αναγκαστεί να καταφύγει σε νομικές ακροβασίες και σε αμφιβόλου πειστικότητας επιχειρήματα, προκειμένου να υπερασπιστεί τη στάση της στο Βουκουρέστι.

4. Η Ελλάδα στη Χάγη.

Το αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής του Βουκουρεστίου προκάλεσε σαφώς αντιδράσεις στην πλευρά της ΠΓΔΜ η οποία κατηγόρησε ανοιχτά την Ελλάδα και υιοθέτησε ακόμη πιο σκληρή στάση, αξιώνοντας την ύπαρξη διακριτής μακεδονικής μειονότητας εντός Ελλάδας και ζητώντας ειδική μεταχείριση προς αυτήν. Στις 17 Νοεμβρίου 2008 η ΠΓΔΜ προσέφυγε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης εναντίον της Ελλάδας, με την κατηγορία ότι η τελευταία παραβίασε το Άρθρο 11 ,παράγραφος 1 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, που προέβλεπε ότι η Ελλάδα δεν έχει δικαίωμα να

αντιταχθεί στην ένταξη της ΠΓΔΜ σε διεθνείς οργανισμούς, εφόσον αυτό γίνει με το προσωρινό της όνομα. Οι θέσεις των δύο χωρών ως προς την υπόθεση παρουσιάστηκαν σε τέσσερα εκτενή κείμενα που προσκόμισαν οι δύο πλευρές στο Δικαστήριο πριν τη διαδικασία των προφορικών ακροάσεων, στο Μνημόνιο της ΠΓΔΜ, στο Αντι-μνημόνιο της Ελλάδας, στην Απάντηση της πρώτης και στην Ανταπάντηση της δεύτερης.

4. 1. Οι θέσεις των δύο πλευρών.

Η ΠΓΔΜ αξίωνε προς το Δικαστήριο πρώτον να διαπιστώσει ότι η Ελλάδα όντως παραβίασε τη Συμφωνία και δεύτερον να της απαγορεύσει να πράξει το ίδιο μελλοντικά (Memorial). Η ΠΓΔΜ φρόντισε να τονίσει ότι η προσφυγή της δεν αφορά καθόλου στην απόφαση του ΝΑΤΟ ή των μελών του, αλλά επικεντρώνεται αποκλειστικά στη στάση της Ελλάδας κατά της Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι. Ακόμη, φρόντισε να τονίσει ότι η προσφυγή δεν αφορά σε τίποτα το ζήτημα της ονομασίας της χώρας, καθώς η επίλυση αυτού του ζητήματος είναι αρμοδιότητα του ΟΗΕ και όχι του Δικαστηρίου (Memorial).

Η Ελλάδα από την άλλη θεώρησε ότι απώτερος στόχος της ΠΓΔΜ, παρά τις διαβεβαιώσεις της για το αντίθετο, ήταν να ανατρέψει την απόφαση του ΝΑΤΟ και να παρακάμψει τη διαδικασία επίλυσης του ζητήματος της ονομασίας μέσω ΟΗΕ. Δεδομένης όμως της διαδικασίας λήψης αποφάσεων στον οργανισμό και των επίσημων δηλώσεων μετά το Βουκουρέστι, οποιαδήποτε απόφαση του Δικαστηρίου δε θα μπορούσε να μεταβάλλει τη συλλογική απόφαση του ΝΑΤΟ. Έτσι η γνωμοδότηση του Δικαστηρίου θα ήταν τελείως θεωρητική, χωρίς καμία πρακτική χρησιμότητα (Counter-Memorial). Ένας άλλος λόγος για τον οποίο το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία να ασχοληθεί με την υπόθεση, είναι σύμφωνα με την Ελλάδα ότι η συγκεκριμένη υπόθεση αφορά στο όνομα της ΠΓΔΜ με την ευρύτερη έννοια και παραπομπή στο Δικαστήριο σχετική με το όνομα απαγορεύεται από το Άρθρο 21, παράγραφος 2 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας (Counter-Memorial). Αν και το ζητούμενο της ΠΓΔΜ δεν ήταν το Δικαστήριο να εκφέρει άποψη επί του ονόματος, η υπόθεση αφορά στο όνομα υπό την ευρύτερη έννοια ότι η αντίδραση της Ελλάδας στο Βουκουρέστι προήλθε από την άρνηση της ΠΓΔΜ να διαπραγματευτεί με καλή πίστη και να φτάσει σε αμοιβαία αποδεκτή συμφωνία αναφορικά με το όνομα, όπως προέβλεπε η Ενδιάμεση Συμφωνία και οι αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ.

Ακόμη, η Ελλάδα στηρίχτηκε υπερβολικά σε ένα από τα καταληκτικά άρθρα της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, το Άρθρο 22, σύμφωνα με το οποίο η Ενδιάμεση Συμφωνία δεν απευθύνεται σε άλλο κράτος ή οντότητα και οι διατάξεις της δεν παρεμποδίζουν δικαιώματα και υποχρεώσεις άλλων συμφωνιών που τα δύο μέλη έχουν υπογράψει με τρίτα μέλη ή με διεθνείς οργανισμούς. Κατά την Ελλάδα λοιπόν, η μη πρόσκληση της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ ήταν απόφαση του οργανισμού και όχι της τελευταίας, και όσον αφορά τη δική της αρνητική στάση κατά τις συζητήσεις στον οργανισμό, αυτή προερχόταν από την πρότερη υποχρέωση που είχε ως μέλος του

NATO, και σύμφωνα πάντα με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στον οργανισμό, να επισημαίνει στους συμμάχους της όποια κριτήρια δεν πληρούνταν από την ΠΓΔΜ για ένταξη της στη συμμαχία (Counter-Memorial). Η Ελλάδα δηλαδή ούτε βέτο έθεσε, καθώς κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται από τον οργανισμό, ούτε παρεμπόδισε την προσχώρηση της ΠΓΔΜ σε αυτόν, καθώς δεν είχε τη δύναμη να πράξει κάτι τέτοιο δεδομένου ότι οι αποφάσεις του NATO είναι συλλογικές. Το μόνο που έκανε ήταν απλά να προβεί σε ορισμένες παρατηρήσεις προς τους συμμάχους της.

Άλλο ένα επιχείρημα της Ελλάδας ήταν ότι σε περίπτωση που η ΠΓΔΜ εντασσόταν στο NATO ακόμη και με την προσωρινή της ονομασία σύμφωνα με την απόφαση 817(1993) του ΟΗΕ, σταδιακά θα κατάφερνε να αποκαλείται με το συνταγματικό της όνομα εντός του οργανισμού. Η Ελλάδα στήριξε αυτή την εικασία σε παρόμοια συμπεριφορά της ΠΓΔΜ σε άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως και ο ίδιος ο ΟΗΕ, όπου παραδείγματος χάριν η ΠΓΔΜ συνεχώς υποβάλλει και υπογράφει επίσημα έγγραφα με το συνταγματικό της όνομα, και στην μέχρι τότε πρακτική της ΠΓΔΜ εντός των πλαισίων του NATO, όπου για παράδειγμα οι στολές των στρατιωτών τους οποίους έχει διαθέσει στον οργανισμό αναγράφουν «Μακεδονία» και όχι «ΠΓΔΜ», δηλαδή το όνομα με το οποίο η χώρα έγινε δεκτή στα προγράμματα και τις αποστολές του NATO (Counter-Memorial). Το γεγονός αυτό αποτελεί σύμφωνα με την Ελλάδα παραβίαση του Άρθρου 11(1) και από πλευράς ΠΓΔΜ. Η Ελλάδα θεώρησε λοιπόν ότι η ΠΓΔΜ θα έπραττε το ίδιο και κατά την ένταξη της στο NATO, χρησιμοποιώντας το προσωρινό της όνομα για να ενταχθεί και στη συνέχεια από θέση ισχύος θα προωθούσε το συνταγματικό της όνομα.

Η Ελλάδα έχοντας μεν κάνει σαφές ότι δεν αντιτάχθηκε στην ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO, ισχυρίστηκε ότι ακόμη και αν είχε αντιταχθεί θα ήταν δικαιολογημένη να το πράξει, καθώς αυτό θα αποτελούσε νόμιμη αντίδρασή της σύμφωνα με την αρχή “*exceptio non adimpleti contractus*” του ρωμαϊκού δικαίου (Counter-Memorial). Σύμφωνα με αυτή την αρχή ένα κράτος έχει το δικαίωμα να αναστείλει μονομερώς τις υποχρεώσεις του προς ένα άλλο κράτος σχετικά με κάποια μεταξύ τους συνθήκη, αν και το δεύτερο κράτος έχει παραβιάσει κάποια αμοιβαία υποχρέωσή του προς το πρώτο. Για να ισχύσει αυτό θα πρέπει η σχέση μεταξύ των υποχρεώσεων του ενός κράτους προς το άλλο να είναι απολύτως συναλλαγματική, δηλαδή η υποχρέωση της μίας χώρας να διασφαλίζεται από την υποχρέωση της άλλης. Για το λόγο αυτό η Ελλάδα έπρεπε να αποδείξει και παραβιάσεις από πλευράς ΠΓΔΜ της Ενδιάμεσης συμφωνίας, αλλά και τη συναλλαγματικότητα μεταξύ των υποχρεώσεων που παραβιάστηκαν και της υποχρέωσης της ίδιας να μην παραβιάσει το Άρθρο 11(1).

Στο Αντι-Μνημόνιο που κατέθεσε, έκανε σαφές ότι θα στήριζε την υπεράσπισή της αποκλειστικά στην παραπάνω αρχή της “εξαίρεσης της μη εκτελεσθείσας συμφωνίας” και όχι στο Άρθρο 60 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών, το οποίο αναφέρεται στην αναστολή μιας συνθήκης από το ένα μέρος λόγω ουσιώδους παράβασής της από το άλλο, καθώς η Ελλάδα δεν ανέστειλε την Ενδιάμεση Συμφωνία, ούτε στο Δίκαιο περί Κρατικής Ευθύνης,

σύμφωνα με το οποίο η πράξη της Ελλάδας στο Βουκουρέστι θα μπορούσε να δικαιολογηθεί ως αντίμετρο στις παραβιάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από πλευράς ΠΓΔΜ. Στην Ανταπάντησή της, ωστόσο, η Ελλάδα χρησιμοποίησε και το επιχείρημα των αντίμετρων για να αιτιολογήσει τη στάση της, ενώ χαρακτήρισε τις παραβιάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από την ΠΓΔΜ ως ουσιώδεις για την επίτευξη του αντικειμένου και του σκοπού της Συμφωνίας.

Εκτός λοιπόν από την παραβίαση του Άρθρου 11(1) και από πλευράς ΠΓΔΜ, στην οποία αναφερθήκαμε παραπάνω, η Ελλάδα απαρίθμησε και άλλες παραβιάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από την τελευταία στο Αντι-Μνημόνιό της. Αρχικά, παραβίαση του Άρθρου 5, καθώς η ΠΓΔΜ μένει προσκολλημένη στη μαξιμαλιστική της θέση και δεν εργάζεται προς την επίτευξη κοινά αποδεκτής ονομασίας. Δεύτερον, παραβίαση του Άρθρου 6(2), που απαγορεύει την ανάμειξη στις εσωτερικές υποθέσεις της άλλης χώρας, μέσω αξιώσεων για παρουσία μακεδονικής μειονότητας στην Ελλάδα. Ακόμη, παραβίαση της παραγράφου 1 του Άρθρου 7, που απαγορεύει τη διενέργεια εχθρικών ενεργειών και προπαγάνδας, της παραγράφου 2, που απαγορεύει τη χρήση συμβόλων που ανήκουν στο άλλο κράτος και της παραγράφου 3, που απαγορεύει την οικειοποίηση της ιστορίας και του πολιτισμού. Οι εχθρικές ενέργειες αναφέρονται μεταξύ άλλων, στις επιθέσεις που δέχεται το ελληνικό προξενείο στα Σκόπια, καθώς και το προσωπικό του, η προπαγάνδα διενεργείται μέσω των σχολικών βιβλίων της ΠΓΔΜ, η χρήση συμβόλων αναφέρεται στην επανειλημμένη χρήση του Αστεριού της Βεργίνας και η οικειοποίηση της ιστορίας και του πολιτισμού αναφέρεται στην χρήση ελληνικών ιστορικών προσωπικοτήτων σε γραμματόσημα της ΠΓΔΜ, η ανέγερση αγαλμάτων με τη μορφή τους και η ονομασία αεροδρομίων και σταδίων προς τιμή τους. Τέλος, παραβίαση του Άρθρου 11, καθώς η ΠΓΔΜ ενώ εντάσσεται σε διεθνείς οργανισμούς με το προσωρινό της όνομα, εν συνεχεία χρησιμοποιεί το συνταγματικό της εντός των οργανισμών αυτών. Σε όλες αυτές τις παραβιάσεις βέβαια, η Ελλάδα είχε διαμαρτυρηθεί προς την ΠΓΔΜ. Ωστόσο, οι παραβιάσεις συνιστούσαν σύμφωνα με την Ελλάδα λόγο για να παραβιάσει τις δικές τις υποχρεώσεις υπό το Άρθρο 11(1), δεδομένου ότι η τήρηση των προβλέψεων των παραπάνω Άρθρων από την ΠΓΔΜ αντισταθμιζόταν από την τήρηση εκ μέρους της Ελλάδας της υπόσχεσης να μην εμποδίσει την ένταξη της ΠΓΔΜ σε διεθνείς οργανισμούς.

Η ΠΓΔΜ απάντησε σχετικά με τους ισχυρισμούς της Ελλάδας, ότι ο μόνος λόγος που η τελευταία αντιτάχθηκε στην ένταξη της πρώτης στο NATO ήταν η διμερής διαφορά μεταξύ των δύο και όχι το γεγονός ότι η ΠΓΔΜ δεν εκπλήρωνε κάποιο από τα κριτήρια ένταξης στο NATO, καθώς η επίλυση του ζητήματος της ονομασίας δεν καθιστούσε πριν τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου ενταξιακό κριτήριο (Reply). Επιπλέον, είναι αδιάφορο το αν η Ελλάδα άσκησε τυπικά βέτο ή όχι, από τη στιγμή που με οποιονδήποτε τρόπο έφερε αντιρρήσεις. Τέλος, το γεγονός ότι η απόφαση της μη ένταξης λήφθηκε συλλογικά, δεν απαλλάσσει την Ελλάδα από την ηθική αυτουργία της απόφασης. Επιπλέον, η ΠΓΔΜ θεωρεί ότι πρώτον το προσωρινό όνομα ΠΓΔΜ με το οποίο έγινε δεκτή στον ΟΗΕ και σε άλλους διεθνείς

οργανισμούς αφορά μόνο στο πώς θα αποκαλείται εντός αυτών των οργανισμών και όχι στο πώς θα αποκαλεί η ίδια τον εαυτό της. Το γεγονός δηλαδή ότι η ίδια αποκαλεί τον εαυτό της «Μακεδονία», δεν είναι αντίθετο προς την Ενδιάμεση Συμφωνία ή τις αποφάσεις του ΟΗΕ (Reply). Ακόμη, σύμφωνα με την Ενδιάμεση Συμφωνία, ο μόνος λόγος για τον οποίο επιτρέπεται η Ελλάδα να εμποδίσει την είσοδο της ΠΓΔΜ σε κάποιον διεθνή οργανισμό είναι εάν αυτό γίνει με όνομα διάφορο αυτού που ορίζεται στην απόφαση 817(1993) και όχι επειδή το ζήτημα της ονομασίας δεν έχει λυθεί, ή εξαιτίας αλυτρωτικών διαθέσεων και έλλειψης καλής γειννίας. Τέλος, η ΠΓΔΜ αρνήθηκε ότι παραβίασε τα Άρθρα 5(1), 6(2), 7(1), 7(2), 7(3) και 11(1), συν του ότι δεν αναγνώρισε καμία αλληλεξάρτηση μεταξύ της τήρησης των άρθρων αυτών εκ μέρους της με την τήρηση του Άρθρου 10(1) από την Ελλάδα (Reply).

4. 2. Η απόφαση του Δικαστηρίου.

Το Δικαστήριο αφού έλαβε υπόψιν του τα στοιχεία που προσκόμισαν και οι δύο πλευρές, κατέληξε στις 5 Δεκεμβρίου 2011 με 15 ψήφους έναντι 1, ότι η Ελλάδα όντως παραβίασε την Ενδιάμεση Συμφωνία με τη στάση της στο Βουκουρέστι, δικαιώνοντας την ΠΓΔΜ ως προς το πρώτο αίτημά της. Όμως δεν απαγόρευσε στην Ελλάδα να πράξει το ίδιο και στο μέλλον, καθώς δεδομένης της καλής πίστης, ένα κράτος από μόνο του δε θα προβεί ξανά σε πράξη για την οποία έχει καταδικαστεί στο παρελθόν από το Δικαστήριο (Judgment). Τόνισε ωστόσο ότι οι δύο πλευρές πρέπει να συνεχίσουν τις διαπραγματεύσεις υπό τον ΟΗΕ για να φτάσουν σε λύση.

Αρχικά, ως προς τη δικαιοδοσία του στην παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο κατέληξε με 14 ψήφους υπέρ και 2 κατά ότι είχε αρμοδιότητα σύμφωνα με το Άρθρο 21(2) της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, απορρίπτοντας την ευρεία ερμηνεία του Άρθρου 5(1) που πρότεινε η Ελλάδα και υιοθετώντας τη στενή ερμηνεία της ΠΓΔΜ, ότι δηλαδή το μόνο ζήτημα που αποκλείεται από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου είναι η διευθέτηση του ζητήματος της ονομασίας και όχι οποιοδήποτε άλλο θέμα άπτεται του ζητήματος. Επίσης, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η γνωμοδότησή του αφορά μόνο στην στάση της Ελλάδας κατά τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου και δε θα επηρέαζε σε καμία περίπτωση την απόφαση του ΝΑΤΟ, το οποίο αποτελεί τρίτο μέρος ως προς την Ενδιάμεση Συμφωνία και ως εκ τούτου βρίσκεται εκτός δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου. Τέλος, το επιχείρημα της Ελλάδας ότι η γνωμοδότηση του Δικαστηρίου θα είχε μόνο θεωρητική και όχι πρακτική αξία, καθώς δε θα μπορούσε να αλλάξει την απόφαση της συμμαχίας, απορρίφθηκε, καθώς η γνωμοδότηση αφορούσε σε μία συνθήκη εν ενεργεία, η ερμηνεία της οποίας από το Δικαστήριο θα είχε μελλοντική εφαρμοσιμότητα (Judgment).

Όσον αφορά στην ουσία της υπόθεσης, και όχι σε θέματα δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου, αυτό έκρινε αβάσιμη την αναφορά της ελληνικής πλευράς ότι ο λόγος που διαφώνησε στο Βουκουρέστι δεν είχε σχέση με το όνομα της ΠΓΔΜ, αλλά με άλλα προενταξιακά κριτήρια, καθώς η Ελλάδα προ Βουκουρεστίου είχε κάνει

ξεκάθαρο μέσω επίσημων δηλώσεων ότι θα αντιτασσόταν στην ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ όσο το ζήτημα της ονομασίας παρέμενε άλυτο (Judgment). Ακόμη, σχετικά με την αναφορά της Ελλάδας ότι είχε υποχρέωση σύμφωνα με το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο να προειδοποιήσει τους συμμάχους της αν κάποιο προς ένταξη μέλος δεν ικανοποιεί τα κριτήρια της συμμαχίας, πράγμα που θα σήμαινε ότι οι υποχρεώσεις της Ελλάδας προς το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο θα υπερίσχυαν των υποχρεώσεων της προς την Ενδιάμεση Συμφωνία, σύμφωνα με το Άρθρο 22 της τελευταίας, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το Σύμφωνο δε κάνει λόγο για υποχρέωση των μελών του, αλλά για απλό δικαίωμα να εκφέρουν γνώμη κατά τις συζητήσεις.

Σχετικά με τα επιχειρήματα της ελληνικής πλευράς με τα οποία αιτιολόγησε την ένστασή της στο Βουκουρέστι, δηλαδή το “*exceptio non adimpleti contractus*” και δευτερευόντως τη στήριξη της στη Σύμβαση της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών και στο Δίκαιο περί Κρατικής Ευθύνης, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι για να ισχύει κάποια από αυτές τις αιτιολογήσεις θα έπρεπε πρώτον να αποδειχθεί πρότερη παραβίαση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από την ΠΓΔΜ και δεύτερον ότι υπήρχε άμεσος συσχετισμός μεταξύ εκείνης της παραβίασης και της παραβίασης εκ μέρους της Ελλάδας. Από όλες τις παραβιάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από την ΠΓΔΜ, που η Ελλάδα έφερε ενώπιον του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο αναγνώρισε παραβίαση μόνο του Άρθρου 7(2), δηλαδή της χρήσης του Αστεριού της Βεργίνας, ενώ απέρριψε οποιονδήποτε συσχετισμό μεταξύ αυτής της παράβασης και της μετέπειτα στάσης της Ελλάδας στο Βουκουρέστι (Judgment).

Η απόφαση του Δικαστηρίου, αν και θεωρητικά αποτελεί νίκη για την πλευρά της ΠΓΔΜ, καθώς δικαίωσε τους ισχυρισμούς της, επί της ουσίας δεν είχε κανένα νομικό και πρακτικό αντίκτυπο κατά της Ελλάδας, καθώς δεν της απαγόρευσε να προβεί σε ανάλογες πράξεις στο μέλλον, ούτε της επέβαλλε κυρώσεις. Θα πρέπει ωστόσο να αναλογιστούμε τους λόγους για τους οποίους συνέβη αυτό. Αρχικά, η Ελλάδα βρισκόταν σε μία κρίσιμη οικονομικοπολιτική συγκυρία, εν μέσω οικονομικής κρίσης, με μία ασταθή κυβέρνηση και υπό ευρωπαϊκή κηδεμονία. Η επιβολή επομένως κυρώσεων θα επέτεινε επιπλέον την εσωτερική αστάθεια της χώρας, πράγμα αντίθετο στις επιδιώξεις της διεθνούς κοινότητας, λόγω του αντίκτυπου που θα είχε στις διεθνείς αγορές και στην πορεία της Ευρωζώνης (Τζιαμπίρης, 2011). Έτσι, παρά την καταδικαστική απόφαση, η Ελλάδα υποστηρίχτηκε πρακτικά, όπως είχε γίνει σε αντίστοιχες κρίσιμες περιπτώσεις στο παρελθόν για την ΠΓΔΜ, όταν η διεθνής κοινότητα την υποστήριξε ώστε να μην αποσταθεροποιηθεί εσωτερικά.

Αλλά και σε διεθνές επίπεδο η συγκυρία λήψης της απόφασης ήταν θετική για την Ελλάδα. Αρχικά, η ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ ήταν προσωπικό στοίχημα του Προέδρου Μπους, ο οποίος εν τω μεταξύ είχε αποχωρήσει από την προεδρεία. Αν η απόφαση του Δικαστηρίου είχε βγει ενόσω ο Μπους ήταν ακόμη πρόεδρος, πιθανόν να ήταν πολύ πιο αυστηρή και να είχε επιπτώσεις για την Ελλάδα (Τζιαμπίρης, 2011). Αυτό βέβαια αποδεικνύει ότι η κρατική ισχύς υπερτερεί του διεθνούς δικαίου, καθώς μέχρι και το Διεθνές Δικαστήριο δε μένει ανεπηρέαστο από εθνικά συμφέροντα και

πίεσεις. Ακόμη, και η όλο και πιο εθνικιστική στάση της κυβέρνησης της ΠΓΔΜ τόσο σε σχέση με τους Αλβανούς στο εσωτερικό της, όσο και σε σχέση με τη διεθνή της παρουσία, είχε οδηγήσει στην απομόνωσή της και σε διάθεση νουθεσίας προς αυτήν εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας.

Ενώ λοιπόν σε μία πρώτη ανάγνωση, η απόφαση του Δικαστηρίου, αν και καταδικαστική δεν έχει έννομα αποτελέσματα εις βάρος της Ελλάδας, σε μία βαθύτερη ανάγνωση περιέχει πολλές αρνητικές επιπτώσεις για την Ελλάδα. Αρχικά, μεταφέρει επίσημα το ζήτημα από το νομικό στο πολιτικό πεδίο. Σύμφωνα με το Άρθρο 23 της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, αυτή αποτελούσε μία προσωρινή διευθέτηση και όχι την οριστική συμφωνία, για το λόγο αυτό, ποτέ δε θεωρήθηκε επίσημη διεθνής συμφωνία από την ελληνική πλευρά και δεν κυρώθηκε από τη Βουλή, όπως προβλέπεται για τις διεθνείς συμφωνίες. Η μη κύρωση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας ήταν βέβαια σκόπιμη ως μοχλός πίεσης για την ταχύτερη λήψη της οριστικής συμφωνίας, όμως όπως ήρθαν τα πράγματα η Ελλάδα καταδικάστηκε για την μη τήρηση μίας συμφωνίας που δεν αποτελούσε νόμο του ελληνικού κράτους (Μαλλιός, 2012).

Το σημαντικότερο ωστόσο είναι ότι το Δικαστήριο απέρριψε όλα τα στοιχεία που η Ελλάδα προσκόμισε σε σχέση με τις παραβάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας από πλευράς ΠΓΔΜ. Από τη στιγμή λοιπόν που η υπόθεση έχει τελεσιδικήσει, η Ελλάδα δεν έχει τη δυνατότητα στο μέλλον να προσφύγει εναντίον της ΠΓΔΜ για παραβάσεις που έγιναν πριν την ημερομηνία έκδοσης της απόφασης του Δικαστηρίου. Επιπλέον αυτές οι ενέργειες από πλευράς ΠΓΔΜ μπορούν να συνεχίσουν να πραγματοποιούνται, καθώς το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι δε συνιστούν παραβάσεις. Εξαιρετικά αρνητικό για τις ελληνικές θέσεις είναι και το γεγονός ότι το Δικαστήριο αποδέχθηκε την ερμηνεία της ΠΓΔΜ σχετικά με την Απόφαση 817, παράγραφος 2 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, ότι δηλαδή η ΠΓΔΜ μπορεί να καλεί τον εαυτό της όπως θέλει στα πλαίσια του οργανισμού (Μαλλιός, 2012). Η ερμηνεία αυτή είναι αντίθετη με την επιδίωξη της Ελλάδας για ανεύρεση κοινά αποδεκτής συμφωνίας έναντι όλων, καθώς επί της ουσίας καθιστά το ζήτημα της ονομασίας διμερές πρόβλημα μεταξύ των δύο χωρών και προωθεί τη λύση της διπλής φόρμουλας που επιζητά η ΠΓΔΜ, δηλαδή εναλλακτικής ονομασίας για χρήση μόνο από την Ελλάδα. Οι παραπάνω αποφάσεις του Δικαστηρίου, αν και δευτερεύουσες ως προς την εκδικασθείσα υπόθεση, είναι οι πιο ουσιαστικές, καθώς ενδυναμώνουν τη διαπραγματευτική θέση της ΠΓΔΜ, ενώ είναι ελλειπείς νομικά, πράγμα που καταδεικνύει τον πολιτικό τους χαρακτήρα.

Η Ελλάδα θα μπορούσε να αποτρέψει αυτές τις αρνητικές εξελίξεις, ακόμη και την παραπομπή της στο Δικαστήριο, αν είχε δράσει με μεγαλύτερη οξυδέρκεια τόσο κατά την πορεία προς το Βουκουρέστι, όσο και κατά τα προηγούμενα έτη. Όσον αφορά στη Σύνοδο Κορυφής στο Βουκουρέστι, η Ελλάδα θα μπορούσε να έχει δράσει αθόρυβα και να εμποδίσει μεν την ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ μέσω κατ' ιδίαν συνομιλιών με τους συμμάχους, χωρίς να διατυμπανίζει την πρόθεσή της να ασκήσει βέτο (Tzanakopoulos, 2011). Ο μόνος λόγος που η Ελλάδα δεν επιθυμούσε

την ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO ήταν ότι με αυτό τον τρόπο θα χανόταν το διπλωματικό πλεονέκτημα της Αθήνας, καθώς η ΠΓΔΜ θα πετύχαινε έναν έναν τους στόχους της χωρίς να χρειάζεται να λύσει το θέμα του ονόματος. Η μη ένταξη θα μπορούσε λοιπόν να επιτευχθεί αθόρυβα, ωστόσο η Ελλάδα θέλησε να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία και να πετύχει την οριστική διευθέτηση του ζητήματος της ονομασίας. Η απειλή της άσκησης βέτο είχε στόχο να δράσει σαν πίεση για την επίτευξη του ελληνικού στόχου, εκμεταλλευόμενη τη μεγάλη ανάγκη που η ΠΓΔΜ είχε να ενταχθεί στο NATO. Για αυτό το λόγο άλλωστε η Ελλάδα κατά τις συνομιλίες δεν έφερε ως αντίρρηση για την ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO τα προενταξιακά κριτήρια στα οποία αναφέρθηκε κατά την υπεράσπισή της ενώπιον του Δικαστηρίου, επειδή ακριβώς ήθελε να τονίσει ότι ο δρόμος προς την ένταξη περνά μέσα από την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας.

Παρόλο λοιπόν που ήταν πασιφανές ότι αν δεν πετύχαινε η διπλωματική πίεση της Ελλάδας, η ΠΓΔΜ θα κατέφευγε στο Διεθνές Δικαστήριο, η Ελλάδα φάνηκε να αποδέχεται το κόστος μίας τέτοιας πιθανότητας, καθώς εκ των πραγμάτων τα επιχειρήματα που είχε για να υποστηρίξει ότι δεν έφερε αντίρρηση στην ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO ήταν χωρίς τύχη, αν και ομολογουμένως ευφάνταστα και νομικώς δημιουργικά. Το αδιέξοδο στο οποίο οδηγήθηκαν οι διαπραγματεύσεις προ της Συνόδου του Βουκουρεστίου οφείλεται βέβαια και στον παραγκωνισμό του ρόλου των διπλωματών τα τελευταία χρόνια κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής (Μαλλιός, 2012). Αν και οι διπλωμάτες είναι οι κατ' αρχήν επιφορτισμένοι με τη μελέτη της διεθνούς πολιτικής, στην καθημερινή πρακτική η γνώση και η εμπειρία τους υποσκελίζεται από τις κυβερνητικές απόψεις.

Όσον αφορά στην περίοδο πριν τη Σύνοδο του Βουκουρεστίου η Ελλάδα υπέδειξε πλήρη εφησυχασμό και απραγμία, όχι μόνο ως προς τη διευθέτηση του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ, καθώς όπως αναφέραμε σε προηγούμενες ενότητες, αυτό πολλές φορές προσέκρουε στην αδιαλλαξία της άλλης πλευράς, αλλά κυρίως ως προς τη γενικότερη συμπεριφορά της ΠΓΔΜ έναντι της Ελλάδας, στον αλυτρωτισμό και την προπαγάνδα (Μαρκεζίνης, 2011). Αρχικά, η Ελλάδα θα μπορούσε να έχει παραπέμψει η ίδια την ΠΓΔΜ στο Διεθνές Δικαστήριο βάσει κάποιας από τις παραβάσεις της Ενδιάμεσης Συμφωνίας τις οποίες απαρίθμησε κατά την υπεράσπισή της. Αυτό θα της παρείχε απτά επιχειρήματα στο να φέρει αντίρρηση στην ένταξη της ΠΓΔΜ στο NATO. Ακόμη, η Ενδιάμεση Συμφωνία είχε λήξει τυπικά από το 2002. Η Ελλάδα αντί να την καταγγείλει και να επιδιώξει μία οριστική συμφωνία, επαναπαύθηκε στις ρυθμίσεις που παρείχε η συμφωνία και με την άτυπη παράταση που αποδέχτηκε, έδινε την εντύπωση ότι ήταν ικανοποιημένη από την κατά τα άλλα ατελή συμφωνία.

4. 3. Ο αντίκτυπος του Βουκουρεστίου και της Χάγης.

Πέραν από τη θεωρητική ανάλυση που κάναμε για τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις της ελληνικής στάσης στο Βουκουρέστι και της απόφασης του Διεθνούς Δικαστηρίου για τις ελληνικές θέσεις, στην πράξη τα μέχρι σήμερα γεγονότα δεν έχουν πάρει αρνητική τροπή λόγω αυτών των δύο ορόσημων στις σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ. Η ομόφωνη απόφαση του ΝΑΤΟ, όπως εκφράστηκε στο ανακοινωθέν μετά τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου, επαναλήφθηκε και κατά τις επόμενες Συνόδους Κορυφής της συμμαχίας τα επόμενα χρόνια³¹ και μέχρι και σήμερα η θέση του οργανισμού παραμένει ότι για να γίνει πρόσκληση στην ΠΓΔΜ θα πρέπει να λυθεί πρώτα το ζήτημα της ονομασίας. Το ίδιο κεκτημένο επεκτείνεται και στην ΕΕ, καθώς κάθε χρόνο στις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διεύρυνση, στα γενικότερα κριτήρια της Κοπεγχάγης που θα πρέπει να πληρεί η ΠΓΔΜ ώστε να προσχωρήσει στην Ένωση, αναφέρεται και η επίλυση του ζητήματος της ονομασίας. Τόσο το ΝΑΤΟ όσο και η ΕΕ τονίζουν την ανάγκη εντατικοποίησης των διαπραγματεύσεων μέσω ΟΗΕ, καθώς και την απόλυτη αρμοδιότητα του τελευταίου για την επίλυση του ζητήματος, δεδομένων των μονομερών κρούσεων που έχει κάνει η ΠΓΔΜ τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και στην ΕΕ για μεσολάβηση. Η υποστηρικτική βέβαια στάση της διεθνούς κοινής γνώμης απέναντι στις θέσεις της Ελλάδας δε μπορεί να θεωρείται δεδομένη ες αεί, και μπορεί να αλλάξει ανά πάσα στιγμή με κάποια ανακατανομή συμφερόντων, για αυτό η Ελλάδα οφείλει να εκμεταλλευτεί την ευνοϊκή συγκυρία και να επιλύσει το θέμα όσο η υποστήριξη της διεθνούς κοινότητας είναι με το μέρος της.

Όσον αφορά στις διαπραγματεύσεις για το όνομα αυτές καθ' εαυτές, συνεχίζονται μέσω του ειδικού μεσολαβητή του ΟΗΕ Νίμιτς, ο οποίος συνεχίζει τις επαφές του με τις δύο πλευρές, καθώς και τις νέες προτάσεις λύσης, το ακριβές περιεχόμενο των οποίων ωστόσο δεν έρχεται στη δημοσιότητα προκειμένου να μείνουν ανεπηρέαστες οι διαπραγματεύσεις. Η νέα πρόταση που κατέθεσε μετά το Βουκουρέστι και προέβλεπε την ονομασία «Δημοκρατία της Βόρειας Μακεδονίας», βρήκε θετική ανταπόκριση από πλευράς Ελλάδας, ενώ ο πρωθυπουργός της ΠΓΔΜ δήλωσε την αντίρρησή του και την πρόθεσή του να τη θέσει σε δημοψήφισμα. Αντίρρηση ωστόσο έφερε για πρώτη φορά και η Βουλγαρία το 2011, καθώς το τμήμα της «Μακεδονίας του Πιρίν» που ανήκει στη Βουλγαρία, είναι τμήμα της βόρειας Μακεδονίας γεωγραφικά και ένα τέτοιο όνομα θα παραχωρούσε στην ΠΓΔΜ το μονοπώλιο του ονόματος «Βόρεια Μακεδονία».

Μέχρι και σήμερα συνεχίζονται οι διμερείς επαφές των δύο χωρών μέσω ΟΗΕ, χωρίς ωστόσο να έχουν τη δυναμική των προηγούμενων ετών λόγω των εσωτερικών συνθηκών και στις δύο χώρες, που έχουν αφήσει σε δεύτερη μοίρα την επίλυση του μεταξύ τους θέματος. Αφ' ενός στην Ελλάδα η οικονομική κρίση έχει φέρει ως προτεραιότητα την επίλυση του δημοσιονομικού προβλήματος της χώρας

³¹ Οι επόμενες Σύνοδοι Κορυφής του ΝΑΤΟ έγιναν στο Στρασβούργο το 2009, στη Λισσαβόνα το 2010, στο Σικάγο το 2012 και στο Νιούπορτ της Ουαλίας το 2014.

και αφ' ετέρου οι εθνοτικές συγκρούσεις στην ΠΓΔΜ με τους Αλβανούς αυτονομιστές, θέτει σε κίνδυνο την ίδια την ύπαρξη της χώρας. Από την άλλη, η εθνικιστική κυβέρνηση της χώρας, ενδυναμωμένη από την απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου υπέρ της αλλά και από τη θετική ερμηνεία για την ΠΓΔΜ της Απόφασης 817(1993) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, φαίνεται όλο και πιο ανυποχώρητη και αδιάλλακτη στις θέσεις της. Για να συγκαλύψει την αδιαλλαξία της έναντι και της δέσμευσής της προς τον ΟΗΕ να διαπραγματεύεται με καλή πίστη, η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ επιδιώκει διμερείς συναντήσεις σε επίπεδο Κορυφής, οι οποίες έχουν περισσότερο εθιμοτυπικό παρά διαπραγματευτικό περιεχόμενο (Κουμουτσάκος, 2012). Έτσι δίνεται η λανθασμένη εντύπωση ότι η ΠΓΔΜ προωθεί τις διαπραγματεύσεις, ενώ επί της ουσίας τις υπονομεύει.

Ας δούμε ωστόσο τις σημερινές θέσεις των δύο πλευρών ως προς το όνομα και γιατί αυτές δε μπορούν να συμβιβαστούν. Η θέση της Ελλάδας παραμένει αυτή που υιοθετήθηκε το 2007, δηλαδή ονομασία με γεωγραφικό προσδιορισμό και ισχύ έναντι όλων. Επιπλέον η Ελλάδα διατείνεται ότι το θέμα είναι διεθνές και όχι διμερές, καθώς η επίλυσή του έχει ανατεθεί στον ΟΗΕ και όχι στην αρμοδιότητα των δύο κρατών. Από την άλλη, η ΠΓΔΜ δεν αναγνωρίζει την υπαναχώρηση της Ελλάδας από τη μαξιμαλιστική της θέση προ 2007 ως παραχώρηση, καθώς το προσωρινό όνομα της ΠΓΔΜ στον ΟΗΕ ήδη περιέχει τον όρο «Μακεδονία», επομένως δεν πρόκειται για ένδειξη καλής θέλησης από πλευράς Ελλάδας, αλλά για αποδοχή της πραγματικότητας (Ιβάνοφ, 2010). Ακόμη, ο λόγος για τον οποίο η ΠΓΔΜ είναι αντίθετη σε γεωγραφικό προσδιορισμό, είναι ο κίνδυνος αλλοίωσης της εθνικής ταυτότητας της χώρας με τον τρόπο αυτό. Επίσης, για την ΠΓΔΜ το ζήτημα της ονομασίας δεν είναι διεθνές, αλλά διμερές και σε αυτό το επίπεδο πραγματοποιείται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ. Δεν αποτελεί διεθνές θέμα, καθώς η πλειοψηφία των χωρών έχουν αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα και γιατί η μόνη χώρα που έχει πρόβλημα με το όνομα της ΠΓΔΜ είναι η Ελλάδα. Για το λόγο αυτό η μόνη παραχώρηση που η ΠΓΔΜ μπορεί να κάνει ως προς το όνομά της, είναι να συμβιβαστεί σε εναλλακτική ονομασία που θα χρησιμοποιείται στις διμερείς τις σχέσεις με την Ελλάδα και όχι διεθνώς. Άλλωστε έχει ήδη παραχωρήσει τη μη αποκλειστική χρήση του όρου «Μακεδονία», μαζί με συνταγματικές αλλαγές ώστε να αποκλειστούν εδαφικές επιδιώξεις εναντίον της Ελλάδας, αλλαγή σημαίας και αποδοχή ένταξης σε διεθνείς οργανισμούς με προσωρινή ονομασία. Όσον αφορά στην προσπάθεια υφαρπαγής της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, η ΠΓΔΜ υποστηρίζει την κοινή ιστορική προέλευση και πολιτιστική κληρονομιά την οποία μοιράζονται οι λαοί της περιοχής και κανείς δεν έχει αποκλειστικότητα πάνω τους (Ιβάνοφ, 2010).

5. Προοπτικές επίλυσης του ζητήματος.

Για να καταλήξουμε σε αποτελεσματικούς τρόπους απεγκλωβισμού από το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκονται οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ

σήμερα, θα πρέπει να γίνει μία αναθεώρηση του ζητήματος στον 21^ο αιώνα και να επαναπροσδιοριστούν οι απειλές που αυτό ενέχει, καθώς πρόκειται για ένα χρονίζον πρόβλημα, η μορφή του οποίου έχει αλλάξει από την εμφάνισή του το 1991 μέχρι σήμερα. Αρχικά, είναι κοινά αποδεκτό ότι το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ δεν αποτελεί πλέον κίνδυνο για την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας. Όταν η ΠΓΔΜ πρωτοεμφανίστηκε σαν ανεξάρτητο κράτος, το γεγονός αυτό συνέπεσε με τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, με πολεμικές συγκρούσεις και με γενικότερο αναβρασμό και στις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες. Ήταν λογικό λοιπόν η Ελλάδα να θορυβηθεί από την ύπαρξη ενός κράτους με ονομασία που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για αλυτρωτικούς σκοπούς εναντίον της. Σήμερα όμως μία σειρά παραγόντων έχουν εξαλείψει αυτή την πιθανότητα. Από τη μία η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων έχει περάσει σε μία περίοδο σχετικής ηρεμίας διάρκειας πάνω από δέκα χρόνια μέχρι τώρα, όχι τόσο λόγω της εξάλειψης του εθνικισμού και των επιδιώξεων ανεξαρτητοποίησης ή προσάρτησης άλλων εδαφών, αλλά λόγω της ευρωπαϊκής προοπτικής των βαλκανικών χωρών, που αποκλείει τέτοιες συμπεριφορές (Καρακωστανόγλου, 2009). Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση της ΠΓΔΜ, η ευρωατλαντική φιλοδοξία της οποίας έχει απομακρύνει τους μεγαλοϊδεατισμούς. Παράλληλα, έχουν δοθεί και οι κατάλληλες συνταγματικές διαβεβαιώσεις ότι η χώρα δεν εγείρει εδαφικές αξιώσεις εναντίον των γειτόνων της.

Έτσι, εν έτη 2015 το ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ αποτελεί πλέον πρόβλημα σύγχυσης εθνικών ταυτοτήτων και ιστορικής κληρονομιάς και όχι πρόβλημα εδαφικής ακεραιότητας. Από τη μία υπάρχει το εθνογενετικό δόγμα των εθνικιστών πολιτικών της νέας γενιάς της ΠΓΔΜ που επιχειρεί να σλαβοποιήσει όλη την επικράτεια της ελληνικής Μακεδονίας μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος και του διαδικτύου με την πολιτική της αρχαιοποίησης, δηλαδή της αναζήτησης των ριζών των κατοίκων της ΠΓΔΜ στους αρχαίους Μακεδόνες (Κωφός, 2012). Η οικειοποίηση της ιστορίας δεν αφορά μόνο σε ζητήματα εθνότητας, γλώσσας, πολιτισμού και ιστορικών ηρώων, αλλά έχει και πιο ουσιαστικές υπαρξιακές προεκτάσεις. Η σύγχυση των ταυτοτήτων αφορά τόσο στην ταυτότητα του εδάφους της Μακεδονίας, που απλώνεται σε τέσσερα κράτη, αλλά μονοπωλείται μόνο από ένα, και μάλιστα όχι από αυτό στο οποίο περιλαμβάνεται το μεγαλύτερο κομμάτι της, στην ταυτότητα των κατοίκων των περιοχών της Μακεδονίας των χωρών αυτών, που όλοι ταυτίζονται με τους κατοίκους της ΠΓΔΜ και στην ταυτότητα των προϊόντων των περιοχών αυτών με προφανή σύγκρουση οικονομικών συμφερόντων (Κοφός, 2010).

Έχοντας λοιπόν καταλήξει στο ποιες είναι οι σημερινές προκλήσεις όσον αφορά στο ζήτημα της ονομασίας της ΠΓΔΜ, μπορούμε να προχωρήσουμε στους τρόπους αντιμετώπισής τους. Το μόνο σίγουρο βέβαια είναι ότι εδώ και μία πενταετία τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής της Ελλάδας έχουν περάσει σε δεύτερη μοίρα, καθώς προτεραιότητα έχει δοθεί στην εσωτερική οικονομική ανασυγκρότηση και στην αντιμετώπιση της κρίσης. Παράλληλα και η εξωτερική πολιτική εξαντλείται στον οικονομικό τομέα, ενώ η διεθνής εικόνα της χώρας έχει πληγεί περισσότερο από

ποτέ και εμφανίζεται ως αφερέγγυα. Οι οικονομικές αυτές εξελίξεις έχουν άμεση επίδραση και στη διαπραγματευτική ισχύ της Ελλάδας και σε θέματα διάφορα του οικονομικού, καθώς το οικονομικό πρόβλημά της κυριαρχεί τα τελευταία χρόνια στην ατζέντα της ΕΕ και καθώς παραμένει ακόμη άλυτο, έχει κουράσει τους Ευρωπαίους εταίρους, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να δουν θετικά όποιες ελληνικές ενστάσεις σε άλλα θέματα που παρατείνουν την επίλυσή τους. Παράλληλα, τα ζητήματα εξωτερικής πολιτικής χρησιμοποιούνται κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης περισσότερο ως μέσα αποπροσανατολισμού της κοινής γνώμης από τις καίριες οικονομικές διαπραγματεύσεις και τα σκληρά μέτρα που αυτές συνεπάγονται.³²

Η Ελλάδα ωστόσο δε θα έπρεπε να θυσιάσει τα υπόλοιπα εθνικά της συμφέροντα στο βωμό της οικονομικής κρίσης και παράλληλα με τις οικονομικές διαπραγματεύσεις οφείλει να προωθήσει τη μελλοντική στρατηγική επίλυσης του ζητήματος με την ΠΓΔΜ μέσω δημιουργίας ειδικής ομάδας του Υπουργείου Εξωτερικών, απαρτιζόμενη από ειδικούς επιστήμονες και διπλωμάτες και επιφορτισμένη με αυτό το θέμα (Κωφός, 2012). Όσον αφορά στη νέα στρατηγική προσέγγιση του ζητήματος, αυτή οφείλει να είναι επικεντρωμένη στην εξεύρεση οριστικής λύσης για το όνομα. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο με κατάργηση της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, γεγονός που θα ασκούσε πίεση στις δύο πλευρές να διαπραγματευτούν προκειμένου να καταλήξουν εφ' όλης της ύλης, καθώς η ιστορία έχει αποδείξει ότι όσο αυτή παραμένει σε ισχύ, οι δύο πλευρές επαναπαύονται και δεν έχουν κίνητρο να βρουν λύση στην ουσία του προβλήματός τους.

Η Ελλάδα θα μπορούσε λοιπόν να καταγγείλει την Ενδιάμεση Συμφωνία σύμφωνα με το Άρθρο 23(2) της τελευταίας και μέσα στους 12 μήνες που θα μεσολαβήσουν από την καταγγελία μέχρι τη λήξη ισχύος της συμφωνίας να επιδιώξει αντικατάστασή της από την οριστική (Μαλλιός, 2012). Ως προς το συμφωνηθέν όνομα, αυτό θα πρέπει να ορίζει το χώρο μέσα στον οποίο ασκεί κυριαρχία το κράτος της ΠΓΔΜ και/ή την εθνική υπόσταση των κατοίκων του και να έχει διεθνή ισχύ (Κωφός, 2012). Δεδομένου όμως ότι η εθνική σύσταση της ΠΓΔΜ δεν είναι συμπαγής, μάλλον ο πρώτος προσδιορισμός είναι πιο πιθανός. Βέβαια οφείλει να γίνει σεβαστό ότι στο εσωτερικό της η ΠΓΔΜ θα μπορεί να αποκαλείται όπως θέλει, το όνομα αυτό ωστόσο δε θα μπορεί να έχει διεθνή έννομα αποτελέσματα. Όσον αφορά στην πρόθεση της ΠΓΔΜ περί αποδοχής της όποιας συμφωνίας βάση δημοψηφίσματος, αυτό αποτελεί περισσότερο μοχλό διαπραγματευτικής πίεσης, ώστε η συμφωνία να είναι συμβατή με τις θέσεις της προκειμένου να ψηφιστεί από το λαό, παρά προσπάθεια της κυβέρνησης να αποποιηθεί τις ευθύνες του όποιου συμβιβασμού. Για το λόγο αυτό θα έπρεπε και η Ελλάδα να υιοθετήσει την ίδια

---

³² Χαρακτηριστικό παράδειγμα που άπτεται του μακεδονικού ζητήματος είναι οι πρόσφατες αρχαιολογικές ανακαλύψεις στα τέλη του 2014 στον χώρο της Αμφίπολης, που μονοπωλούσαν τα ΜΜΕ και προμήνυαν ευρήματα που θα ισχυροποιούσαν τη διαπραγματευτική θέση της Ελλάδας έναντι της ΠΓΔΜ. Την ίδια ώρα η χώρα βρισκόταν σε μία κρίσιμη πολιτικοοικονομική καμπή, με την ευρωπαϊκή χρηματοδότηση να λήγει και ορατό το ενδεχόμενο διεξαγωγής εκλογών.

μέθοδο αποδοχής της συμφωνίας αν η ΠΓΔΜ προβεί όντως σε δημοψήφισμα, ώστε να ασκήσει ανάλογη διαπραγματευτική πίεση και η ίδια (Μαλλιός, 2012).

Το σημαντικότερο όμως που θα πρέπει να ρυθμίζεται από τη νέα συμφωνία, πέρα από το όνομα της ΠΓΔΜ, είναι τα ζητήματα εθνικής ταυτότητας. Αρχικά, η υπηκοότητα των κατοίκων της ΠΓΔΜ θα πρέπει να είναι σύμφωνη με το νέο όνομα του κράτους (Κοφός, 2009). Έπειτα τα ζητήματα της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς των δύο χωρών οφείλουν να συμπεριληφθούν στη νέα συμφωνία και να καθοριστεί σαφώς το ιστορικό παρελθόν της Βαλκανικής, ώστε να αποκλείεται η υφαρπαγή του από το ένα ή το άλλο κράτος. Αυτό θα έπρεπε να συνοδευτεί και από ρητές δεσμεύσεις της ΠΓΔΜ ότι θα σταματήσει να οικειοποιείται την ελληνική ιστορία. Ακόμη, τα παράγωγα επίθετα του νέου ονόματος της ΠΓΔΜ που αναφέρονται σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής και ιστορικής ζωής της χώρας οφείλουν επίσης να διασαφηνιστούν ώστε να μη συγχέονται με τα ελληνικά (Κωφός, 2012). Με τους παραπάνω τρόπους η Ελλάδα θα καταφέρει να απεμπλέξει το συσχετισμό των αρχαίων Μακεδόνων με τους σύγχρονους κατοίκους της ΠΓΔΜ, ενώ θα προστατεύσει και την ονομασία προέλευσης των ελληνικών μακεδονικών προϊόντων. Τέλος, η νέα συμφωνία θα πρέπει να επικυρωθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, ώστε να εξασφαλιστεί η εφαρμογή της τόσο από τα δύο εμπλεκόμενα κράτη όσο και από τις χώρες που έχουν αναγνωρίσει την ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα.

Τα παραπάνω στοιχεία απαρτίζουν μία βέλτιστη για την Ελλάδα συμφωνία, είναι όμως σκόπιμο να δούμε τι πιθανότητες υπάρχουν να πραγματοποιηθεί αυτή στην πράξη. Αρχικά, οποιοσδήποτε γεωγραφικός προσδιορισμός και αν προστεθεί στο συνταγματικό όνομα της ΠΓΔΜ, όπως ζητάει η Ελλάδα, είτε «Άνω», είτε «Βόρεια», είτε «Νέα», είτε «του Βαρδάρη», για να αναφέρουμε κάποιες από τις προτάσεις που η Ελλάδα έχει φανεί κατά καιρούς δεκτική να συζητήσει, όλοι από σημασιολογικής άποψης αφήνουν το στίγμα της διαιρεμένης «Μακεδονίας». Δίνεται δηλαδή η εντύπωση ότι από την ευρύτερη «Μακεδονία» το άνω, ή βόρειο, ή νέο, ή το τμήμα του Βαρδάρη αποτελεί το ανεξάρτητο κράτος της ΠΓΔΜ, ενώ τα υπόλοιπα ανήκουν κάπου αλλού. Το ίδιο άλλωστε ισχύει και για το προσωρινό όνομα «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας». Επιπλέον, όποιο σύνθετο όνομα και αν καθοριστεί, κατά πάσα πιθανότητα θα χρησιμοποιείται ευρέως σκέτο το όνομα «Μακεδονία» χάριν συντομίας, όπως συμβαίνει και σήμερα. Τα παραπάνω ισχύουν, γιατί όλοι οι γεωγραφικοί προσδιορισμοί που έχουν προταθεί μέχρι σήμερα λειτουργούν ως επιθετικοί προσδιορισμοί στο όνομα «Μακεδονία», προσδιορίζουν δηλαδή το για ποια «Μακεδονία» μιλάμε. Ο μόνος τρόπος αποφυγής αυτού του προβλήματος θα ήταν η σύνθετη ονομασία να έχει τον όρο «Μακεδονία» ή κάποιο παράγωγό του ως επιθετικό προσδιορισμό κάποιας άλλης περιοχής. Η σημασία ενός τέτοιου ονόματος, δηλαδή, θα ήταν ότι αναφερόμαστε στο μακεδονικό τμήμα της χώρας X και όχι στο τμήμα X της «Μακεδονίας», όπως αφήνουν να εννοηθεί τα μέχρι τώρα προτεινόμενα ονόματα.

Ανάλογο πρόβλημα εντοπίζεται και στον καθορισμό της ιθαγένειας των κατοίκων της ΠΓΔΜ και των παράγωγων επιθέτων που θα προέρχονται από το όνομα της χώρας. Η ιθαγένεια των κατοίκων λοιπόν, προφανώς δε θα είναι σύνθετη, αλλά θα προέρχεται μόνο από τον ένα όρο του ονόματος, κατά των ίδιο τρόπο που οι υπήκοοι της Μεγάλης Βρετανίας ονομάζονται απλώς «Βρετανοί» και όχι «Μεγαλοβρετανοί». Σημασία λοιπόν και για τον προσδιορισμό των κύριων ονομάτων και των επιθέτων που θα προέρχονται από το νέο όνομα, θα έχει το πώς αυτό θα είναι δομημένο, με άλλα λόγια η σειρά των όρων σε αυτό, δηλαδή το ποιος θα αποτελεί τον επιθετικό προσδιορισμό και ποιος τον προσδιορισθέντα όρο.

Η παραπάνω γλωσσολογική ανάλυση καταδεικνύει ότι ο απλός γεωγραφικός προσδιορισμός που αποζητά η Ελλάδα, στα πλαίσια στα οποία αυτός χρησιμοποιείται στις μέχρι σήμερα προτάσεις, δεν την καλύπτει από την άποψη εξάλειψης των αλυτρωτικών διαθέσεων που θα μπορούσαν να απορρέουν από το όνομα της ΠΓΔΜ. Αυτό που ίσως μπορούσε να καλύψει την Ελλάδα θα ήταν η χρήση του όρου «Μακεδονία» ως επιθετικού προσδιορισμού στο επιλεγθέν όνομα, όπως αναφέραμε πιο πάνω. Εναλλακτικά, ένας εθνοτικός προσδιορισμός της ΠΓΔΜ, του τύπου «Σλαβομακεδονία» με τα αντίστοιχα παράγωγα «Σλαβομακεδόνας» και «σλαβομακεδονικός», που θα διαχώριζε απαρέγκλιτα την ΠΓΔΜ τόσο από τη Μακεδονία της σύγχρονης Ελλάδας όσο και από την αρχαία Μακεδονία. Το τελευταίο ωστόσο είναι αμφίβολο αν μπορεί να γίνει δεκτό όταν επί της ουσίας το 30% του πληθυσμού της ΠΓΔΜ δεν είναι σλάβικης καταγωγής, ενώ η πρώτη επιλογή συνεπάγεται την εξεύρεση ενός τελείως διαφορετικού όρου που θα αποτελέσει τον βασικό όρο του ονόματος της ΠΓΔΜ, πράγμα που είναι εντελώς ξένο προς το λαό της χώρας, του οποίου το όνομα για σχεδόν 70 χρόνια³³ έχει ως βασικό όρο τον όρο «Μακεδονία».

Επειδή λοιπόν είναι εξαιρετικά δύσκολο να αλλάξει άρδην μία ονομασία τόσων ετών, δεδομένου και ότι το προσωρινό όνομα της ΠΓΔΜ στον ΟΗΕ περιέχει τον όρο «Μακεδονία», η βασική επιδίωξη της Ελλάδας δε θα έπρεπε να είναι τόσο η ονομασία του κράτους της ΠΓΔΜ, όσο τα ζητήματα που μέχρι σήμερα θεωρούνταν περιφερειακά, όπως η παραχάραξη της ιστορίας της περιοχής και η υφαρπαγή της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς με το παράλληλο οικονομικό κόστος που αυτό έχει για την Ελλάδα. Αν αυτά τα καιρία ζητήματα αποσαφηνιστούν οριστικά, αν δηλαδή η ΠΓΔΜ αφ' ενός δεσμευτεί με επίσημη συνθήκη ότι αποτάσσεται το εθνογενετικό της δόγμα μέσω σχολικών εγχειριδίων και χαρτών, ότι δηλαδή οι υπήκοοι της δεν προέρχονται από τους Αρχαίους Μακεδόνες, συνεπώς δεν έχουν δικαιώματα στην αρχαία ελληνική ιστορία και πολιτισμό, αν παραδεχτεί ότι δεν υπάρχει σλαβομακεδονική μειονότητα στην Ελλάδα, και αν αφ' ετέρου ερμηνεύσει ρητώς το σύνταγμά της με τρόπο που να αποκλείει κάθε περίπτωση εδαφικών διεκδικήσεων έναντι της Ελλάδας, τότε η Ελλάδα δεν έχει κανένα λόγο να φοβάται οποιοδήποτε όνομα και αν χρησιμοποιεί η ΠΓΔΜ.

³³ Αναφερόμαστε στην ύπαρξη της χώρας με το όνομα «Μακεδονία» από τη στιγμή που εντάχθηκε στη Γιουγκοσλαβία ως ομόσπονδη χώρα με αυτό το όνομα.

Άλλωστε οι λέξεις είναι αυθαίρετα γλωσσικά σημεία που δεν έχουν νόημα από μόνα τους, αλλά αποκτούν το νόημα που τους δίνουμε (Saussure, 1995). Η υπόσταση δηλαδή της ΠΓΔΜ δε θα αλλάξει όποιο όνομα και αν αυτή χρησιμοποιεί. Οι εδαφικές και άλλες επιβουλές που τυχόν έχει έναντι της Ελλάδας δε θα σταματήσουν να υπάρχουν με όποια αλλαγή του ονόματος της χώρας, αλλά μόνο με ουσιαστική αλλαγή των επιδιώξεών της. Αυτό οφείλει να το αναγνωρίσει και η ίδια η ΠΓΔΜ και να μη θεωρήσει τις δεσμεύσεις της προς την Ελλάδα ως υποχώρηση, αλλά ως ένα καίριο βήμα προς την ευρωατλαντική της πορεία και τον εκσυγχρονισμό. Και οι δύο χώρες θα πρέπει να απαγκιστρωθούν από τις εθνικιστικές εξάρσεις και να επαναπροσδιορίσουν τους εθνικούς τους στόχους. Για την μεν ΠΓΔΜ, αυτό σημαίνει ένα μέλλον εντός των ευρωατλαντικών θεσμών, όπου τα δικαιώματα όλων των εθνοτήτων που απαρτίζουν τη χώρα θα είναι κατοχυρωμένα και όπου η χώρα θα μπορεί να απολαύσει τον εκδημοκρατισμό και την οικονομική ανάπτυξη. Για τη δε Ελλάδα, αυτό σημαίνει σταθερότητα και ευημερία στα σύνορά της, και δυνατότητα απρόσκοπτης ενασχόλησης με τα τωρινά σημαντικά εσωτερικά της προβλήματα.

Αλλά ας επικεντρωθούμε στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας, που είναι και το ζητούμενο της παρούσας εργασίας. Η Ελλάδα οφείλει να επαναξιολογήσει το πραγματικό μέγεθος του ζητήματος της ονομασίας της ΠΓΔΜ, τόσο σε σχέση με τα υπόλοιπα μέτωπα εξωτερικής πολιτικής που έχει αφήσει ανοιχτά, όσο και με τις γενικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει σήμερα. Μπροστά σε μία τέτοια αξιολόγηση, η ονομασία αυτή καθ' εαυτή της ΠΓΔΜ δεν είναι το πραγματικό θέμα που πρέπει να λυθεί, αλλά το όχημα πίσω από το οποίο κρύβεται η λύση των πραγματικών προβλημάτων με την ΠΓΔΜ, τα οποία αναλύσαμε παραπάνω. Αν λοιπόν η Ελλάδα καταφέρει να διευθετήσει προς όφελός της τα θέματα αυτά, ίσως θα έπρεπε να είναι πιο ανοιχτή στο ζήτημα της ονομασίας. Όπως έχει διαμορφωθεί η κατάσταση και με παγιωμένη την ονομασία που περιέχει τον όρο «Μακεδονία», οι δυνατότητες ελιγμού της Ελλάδας ως προς το όνομα είναι περιορισμένες. Ίσως λοιπόν η Ελλάδα να έπρεπε να παύσει να πιέζει ως προς το όνομα και να αρχίσει να πιέζει σε θέματα ταυτοτήτων, ώστε να πετύχει την συγκατάθεση της άλλης πλευράς παρουσιάζοντας τη δική της διαλλακτικότητα προς το όνομα ως το δικό της μερίδιο στο συμβιβασμό.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αρβανιτόπουλος, Κ., Κοπά, Μ. (2005). 30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004. Λιβάνη, Αθήνα.

Βαλντέν, Σ. (2003). Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας, Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική Προσέγγιση. Σιδέρης, Αθήνα.

Βλασίδης, Β. (2008). Η ιστορία σε διατεταγμένη υπηρεσία: Internet και Μακεδονικό Ζήτημα. Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.

Βοσκόπουλος, Γ. (2005). Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο Αιώνα. Παπαζήσης, Αθήνα.

Γκλιγκόροφ, Κ. (2000). Απομνημονεύματα. Κούριερ, Αθήνα.

Γούναρης, Β. (2007). Τα Βαλκάνια των Ελλήνων: Από το διαφωτισμό έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη.

Δάγκας, Α., Λεοντιάδης, Γ. (1997). Κομιντέρν και Μακεδονικό Ζήτημα. Το Ελληνικό Παρασκήνιο, 1924. Τροχαλία, Αθήνα.

Δεληκάρη, Α. (2008). Η εικόνα της Μακεδονίας και η έννοια της «μακεδονικότητας» στους σλαβικούς λαούς της Βαλκανικής κατά τη βυζαντινή περίοδο. Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.

Ήφαιστος, Π. (1999). Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Ποιότητα, Αθήνα.

Ήφαιστος, Π., Πλατιάς, Α. (1992). Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική. Παπαζήση, Αθήνα.

Θεοδωρόπουλος, Β. (2001). Παράμετροι Εξωτερικής Πολιτικής, Σιδέρης, Αθήνα.

Θουκιδίδης. Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου. Μετάφραση Βλάχος, Α. 2012. Εστία, Αθήνα.

Ιβάνοφ, Γ. (2010). Συνέντευξη του Προέδρου της ΠΓΔΜ κ. Γκιόργκι Ιβάνοφ στο Γιώργο Τζογόπουλο. Σε Η επίλυση του ζητήματος του ονόματος με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.

Ιωακειμίδης, Π. (2003). Το Μοντέλο Σχεδιασμού Εξωτερικής Πολιτικής στην Ελλάδα: Πρόσωπα Έναντι Θεσμών». Σε Τσάκωνα «Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Μια Συνολική Προσέγγιση». Σιδέρης, Αθήνα.

Καρακωστανόγλου, Β. (2009). Ο αλυτρωτισμός ως παράγων αστάθειας στα δυτικά Βαλκάνια. Στο Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των Δυτικών Βαλκανίων. επιμ. Περράκης Στέλιος. Σιδέρης. Αθήνα.

Κοπά, Μ. (2005). Ελληνική Βαλκανική Πολιτική: Τριάντα Χρόνια Μετά. Σε Αρβανιτόπουλος, Κ., Κοπά, Μ. 30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004. Λιβάνη, Αθήνα.

Κοπά, Μ. (1994). Μια εύθραυστη δημοκρατία, Η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Παπαζήσης, Αθήνα.

Κουλακιώτης, Η. (2008). Προσεγγίζοντας πολιτισμικές ταυτότητες στο ρωμαϊκό κόσμο: Ο Μέγας Αλέξανδρος και οι άλλοι Μακεδόνες βασιλείς στις λογοτεχνικές πηγές. Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.

Κουλουμπής, Θ., Ντάλης, Σ. (1997). Η Ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα. Εθνοκεντρισμός ή Ευρωκεντρισμός;. Παπαζήσης, Αθήνα.

Κουμουτσάκος, Γ. (2012). Παρέμβαση στα πλαίσια της ομιλίας “Τα επόμενα βήματα της Ελλάδος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.

Κώνστας, Δ. (1999). Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική 1991-1999: Αναλύσεις και Μαρτυρίες. Παπαζήση, Αθήνα.

Κωφός, Ε. (2012). Παρέμβαση στα πλαίσια της ομιλίας “Τα επόμενα βήματα της Ελλάδος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.

Λιβιεράτος, Ε. (2008). Η χαρτογραφική ταξιθέτηση του τοπωνυμίου «Μακεδονία». Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.

Λυγερός, Σ. (1992). Σκόπια. Άνεμοι Πολέμου στα Βαλκάνια. Λιβάνη, Αθήνα.

Μαλλιός, Α. (2012). Παρέμβαση στα πλαίσια της ομιλίας “Τα επόμενα βήματα της Ελλάδος με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας”. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.

Μαρκεζίνης, Β. (2011). Η Ελλάδα των Κρίσεων: Ένα Προσωπικό Δοκίμιο. Λιβάνη, Αθήνα.

Μαυρογένη, Σ. (2008). Μακεδονική σάρισα και δικέφαλος αετός: Τα νέα σχολικά εγχειρίδια της ΠΓΔΜ. Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.

Μούσης, Ν. (2008). Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική. Παπαζήσης, Αθήνα.

- Ντάλης, Σ. (2002). Η Γιουγκοσλαβία στη Μετά-Μιλόσεβιτς Εποχή- Τα νέα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα. Σιδέρης, Αθήνα.
- Παπακωνσταντίνου, Μ. (1994). Το Ημερολόγιο Ενός Πολιτικού. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα.
- Παπασωτηρίου, Χ. (1994). Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Παπαζήσης, Αθήνα.
- Πλατιάς, Α. (1999). Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στο Θουκυδίδη. Εστία, Αθήνα.
- Πλατιάς, Α. (1994). Ο σχεδιασμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι. Οδυσσέας, Αθήνα.
- Ροζάκης, Χ. (1996). Πολιτικές και Νομικές Διαστάσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης Μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα.
- Σκυλακάκης, Θ. (1995). Στο όνομα της Μακεδονίας. Ελληνική Ευρωεκδοτική, Αθήνα.
- Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.
- Τάμης, Α. (2008). Ελληνικές μακεδονικές ταυτότητες και οργανώσεις αποδήμων στην Αυστραλία και ελληνική πολιτική στο μακεδονικό ζήτημα. Σε Στεφανίδης, Ι., Βλασίδης, Β., Κωφός, Ε. (εντς). (2008). Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις. Πατάκη, Αθήνα.
- Τάρκας, Α. (1997). Αθήνα-Σκόπια. Πίσω από τις Κλειστές Πόρτες. Τόμος Β'. Λαβύρινθος, Αθήνα.
- Τζιαμπίρης, Α. (2012). Η εποχή του Κίρο Γκλιγκόροφ και το ζήτημα της ονομασίας. Πώς οι μετριοπαθείς εθνικιστικές πολιτικές του δυναμιτίζουν το σήμερα. <http://foreignaffairs.gr/articles/68708/aristotelis-tziampiris/i-epoxi-toy-kiro-gkligorof-kai-to-zitima-tis-onomasias?page=5>
- Τζιαμπίρης, Α. (2005). Ευρωπαϊκή Ένωση και Μακεδονικό Ζήτημα <http://www.imma.edu.gr/imma/history/19.html>
- Τζιαμπίρης, Α. (2003). Διεθνείς Σχέσεις και Μακεδονικό Ζήτημα. ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα.
- Τζιαμπίρης, Α. (2003). Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Μακεδονικό Ζήτημα, 1991-2002: Από τη Σύγκρουση στη Συνεργασία. Σε Τσάκωνας. Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Μια Συνολική Προσέγγιση. Σιδέρης, Αθήνα.
- Τσιριγώτης, Δ. (2013). Νεώτερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία: Διεθνείς Σχέσεις και Διπλωματία. Ποιότητα, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

- Aron, R. (1966). *The Anarchical Order of Power*. Vol. 95, No. 2, *Conditions of World Order*. The MIT Press.
- Brailsford, N. H. (1903). *The Macedonian Revolt*. *Fortnightly Review*, vol 74.
- Bull, H. (1977). *The Anarchical Society: A study of order in world politics*. Columbia University Press, New York.
- Buzan, B., Little, R. (2000). *International Systems in World History*. Oxford University Press, Oxford.
- Carr, E. H. (1939). *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939: an Introduction to the Study of International Relations*. Macmillan, London.
- Fisher, R., Ury, W. and Patton, B. (1991). *Getting to Yes: negotiating Agreement Without Giving In*. Second Edition. Penguin Books, New York.
- Floudas, D. A. (2002). Pardon? A Conflict for a Name? FYROM's Dispute with Greece Revisited. In *The New Balkans: Disintegration and Reconstruction*, Columbia University Press, New York, p. 11.
- Glenny, M. (1996). "The Macedonian Question" In Danchev, A. and Halverson, T. (eds). *International Perspectives of the Yugoslav Conflict*. Macmillan, London.
- Hobbes, T. (1651). *Leviathan: Or the Matter, Form, and Power of a Common-Wealth Ecclesiastical and Civil*. ed. Shapiro, I. 2010. Yale University Press, New Haven.
- Ifestos, P. (1992). Patron-Client Relations in the Emerging Security System. In *Jerusalem Journal of International Relations*. Vol 14. N 2.
- International Crisis Group. (2009). *Macedonia's Name: Breaking the Deadlock*.
- International Crisis Group. (2001). *Macedonia's Name: Why the Dispute Matters and How to Resolve It*.
- Keohane, R. O. (1986). *Neorealism and Its Critics*. Columbia University Press, New York.
- Kofos, E. (2010). Prospects for resolving the name issue. NATO Parliamentary Assembly's Rose-Roth Seminar, Skopje.
- Kofos, E. (2009). "The Current Macedonian Issue between Athens and Skopje: Is there an Option for a Breakthrough?". ELIAMEP Thesis No. 3, www.eliamep.gr/en/publications/
- Kofos, E., Vlasidis, V. (ed.) (2005). *Athens-Skopje: An Uneasy Symbiosis (1995-2002)*. ELIAMEP, Athens.
- Kofos, E. (1999). Greek Foreign Policy Considerations Over FYROM Independence and Recognition. In James Pettifer (ed). *The New Macedonian Question*. Macmillan, London.
- Kofos, E. (1989). *The Impact of the Macedonian Question on Civil Conflict in Greece (1943-1949)*. Hellenic Foundation of Defense and Foreign Policy, Athens.

- Kofos, E. (1964). *Nationalism and Communism in Macedonia*. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki.
- Machiavelli, N. (1532). *The Prince*. Translated by Bull, G. 1961. Penguin, London.
- Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations*. Knopf, New York.
- Perry, D. (1994). *Crisis in the Making? Macedonia and its Neighbors*. Südosteuropa.
- Platias, A., Koliopoulos, C. (2010). *Thukydides on Strategy: Grand Strategies in the Peloponnesian War and their Relevance Today*. Columbia University Press, New York.
- Rousseau, J.J. (1762). *Du contrat social*. ed.2001, Flammarion, GF, Paris.
- Saussure, F. (1995). *Cours de linguistique générale*. Payot, Lausanne.
- Sinadinovski, V. (2011). *When a Name Becomes a Game: Negotiating the Macedonian Identity*. <http://www.makedonika.org/whatsnew/Final+Mak+Paper.pdf>
- Stefanidis, Y. (1986). *The United States, Great Britain and the Greek-Yugoslav Rapprochement, 1949-1950*. Balkan Studies.
- Syrigos, A. (1994). *Land-Locked States and Access to the Sea: The Greek Blockade of the Former Yugoslav Republic of Macedonia*. Presentation at the Research Centre for International Law, University of Cambridge.
- Tzanakopoulos, A. (2011). *Legality of Veto to NATO Accession: Comment on the ICJ's Decision in the Dispute between FYR Macedonia and Greece*. *The European Journal of International Law*.
- Tziampiris, A. (2011). *The ICJ Ruling Does Not Worry Greece*. <http://www.balkaninsight.com/en/article/the-icj-ruling-does-not-worry-greece>
- Tziampiris, A. (2005). *The Name Dispute in the Former Yugoslav Republic of Macedonia after the Signing of the Interim Accord*. In Kofos & Vlasidis (ed.) *Athens-Skopje: An Uneasy Symbiosis (1995-2002)*. ELIAMEP, Athens.
- Tziampiris, A. (2000). *Greece, European Political Cooperation and the Macedonian Question*. Ashgate Press, Aldershot.
- Valinakis, G., Ntalis, S. (eds). (1994). *The Issue of Skopje: Official Sources 1990-1994*. Sideris, Athens.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*. Waveland Press.
- Waltz, K. (1959). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. Columbia University Press, New York.

Wight, M. (1994). Πολιτική Δυνάμεων. Ειρήνη, Αθήνα.

Wight, M. (1991). *International Theory: The Three Traditions* ed. Gabriele Wight & Brian Porter. Leicester University Press, Leicester & London.

Zaikos, N. (2005). *The Interim Accord: Prospects and Developments in accordance with International Law*. In Kofos, E., Vlasidis, V. (ed.) (2005). *Athens-Skopje: An Uneasy Symbiosis (1995-2002)*. ELIAMEP, Athens.

Επίσημα Έγγραφα

Bucharest Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008, Press Release 49 (2008).

Interim Accord (with related letters and translations of the Interim Accord in the languages of the Contracting Parties), signed in New York on 13 September 1995, UNTS, Vol. 1891, I-32193. (Authentic text : English. Registered by Greece on 13 October 1995.)

Judgment of 5 December 2011. Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), International Court of Justice.

Press Release NAC-S (99)64. (1999). *An Alliance for the 21st Century*. Washington Summit. Communiqué issued by the Heads of State and Government in the meeting of the North Atlantic Council in Washington, D.C.

Counter-Memorial of Greece. (19 January 2010). Case concerning the Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), International Court of Justice.

Memorial of the former Yugoslav Republic of Macedonia. (20 July 2009). Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), International Court of Justice.

NATO *Handbook*. (2006). Public Diplomacy Division, NATO.

Rejoinder of Greece. (27 October 2010). Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), International Court of Justice.

Reply of the former Yugoslav Republic of Macedonia. (9 June 2010). Application of the Interim Accord of 13 September 1995 (the former Yugoslav Republic of Macedonia v. Greece), International Court of Justice.

Security Council resolution 817 (1993), adopted at its 3196th meeting on 7 April 1993, S/RES/817 (1993).

Security Council resolution 845 (1993), adopted at its 3243rd meeting on 18 June 1993, S/RES/845 (1993).

Άρθρα Εφημερίδων

Ελεύθερος Τύπος. (03/04/2008). «Οι τρεις ώρες που έφεραν το βέτο. Μέσα σε κλίμα αντιπαράθεσης και με τον Τζ. Μπους να απαιτεί μέχρι τέλους την ένταξη των Σκοπίων, ο κ. Καραμανλής επέμεινε στη μη πρόσκληση.»

Ελεύθερος Τύπος. (27/03/2008). «Μισό βήμα πριν από το βέτο. Εκμηδενίζει τις πιθανότητες λύσης στο Σκοπιανό η πρόταση Νίμιτς.»

Ελεύθερος Τύπος. (22/02/2008). «Πόλεμος για τον ...κομιστή σε Μαξίμου- ΥΠΕΞ. Διαμάχη για τη διαρροή του επίσημου εγγράφου της πρότασης Νίμιτς. Μεγάλη ζημία στη διαπραγματευτική δυνατότητα της χώρας.»

Ελεύθερος Τύπος. (21/02/2008). «Τα κρυφά σημεία της πρότασης Νίμιτς. “Αστερίσκος”- αγκάθι η απαγόρευση χρήσης του όρου Μακεδονία και από την Ελλάδα με εξαίρεση τους εμπορικούς σκοπούς.»

Ελεύθερος Τύπος. (20/02/2008). «Πέντε ονόματα και στο βάθος βέτο. Σκληρές διαπραγματεύσεις σε θολό τοπίο επί της νέας πρότασης Νίμιτς. Ευνοϊκότερη εκδοχή για την Αθήνα το “NOVA MAKEDONIA”.»

Ελευθεροτυπία. (31/03/2008). «Κόλπο από ΗΠΑ για πάγωμα βέτο. Ένταξη μετά τη σύνοδο μέσω NATO με τελεσιγραφικό χρονοδιάγραμμα.»

Ελευθεροτυπία. (04/03/2008). «Εισιτήριο για NATO το όνομα. Ξεκάθαρη προειδοποίηση Σέφερ στα Σκόπια.»

Ελευθεροτυπία. (13/04/2005). «Η πρόταση Νίμιτς. Τα κατά Νίμιτς 13 σημεία ενός πιθανού ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας.»

Ελευθεροτυπία. (11/10/2005). «Προειδοποιεί με δημογήφισμα και απειλεί με ΕΕ τα Σκόπια.»

Η Καθημερινή. (03/04/2008). «Τα Σκόπια έμειναν εκτός NATO. Το ελληνικό βέτο απέτρεψε την ένταξη. Ολονυκτία για το ανακοινωθέν. Θερμή στήριξη της Αθήνας από τον Σαρκοζί.»

Καθημερινή, (30/03/2008). «Ο μεσολαβητής της τελευταίας στιγμής, μπορεί; Στον Νταν Φριντ εναποθέτει τώρα η Ουάσιγκτον τις ελπίδες της για συμφωνία Αθήνας-Σκοπίων.»

Καθημερινή. (21/03/2008). «Παρέκαμψαν τον ΟΗΕ. Συνομιλίες με Σκόπια υπό αιγίδα ΗΠΑ.»

Καθημερινή. (18/03/2008). «Τα τρία ονόματα παραμένουν στο τραπέζι. Την ερχόμενη εβδομάδα νέα συνάντηση με Νίμιτς.»

Καθημερινή. (15/03/2008). «Καραμανλής για ΠΓΔΜ με πολλούς αποδέκτες.»

Καθημερινή. (14/03/2008). «Νέα δεδομένα μετά την κρίση στα Σκόπια. Δυσχεραίνεται περαιτέρω η λύση για το πρόβλημα της ονομασίας.»

Καθημερινή. (14/03/2008). «Συνάντηση χωρίς ουσιαστική πρόοδο.»

Καθημερινή. (07/03/2008). «Πρώτο ελληνικό βέτο στο ΝΑΤΟ. Η κ. Μπακογιάννη δε συναίνεσε στην πρόσκληση προς την ΠΓΔΜ στη σύνοδο των ΥΠ.ΕΞ.»

Καθημερινή. (06/03/2008). «Η μη λύση εμπόδιο και στην ευρωπαϊκή πορεία.»

Καθημερινή. (20/04/2005). «Ούτε βήμα πίσω από τα Σκόπια.»

Τα Νέα. (01/04/2008). «Από το παράθυρο θέλουν τα Σκόπια στο ΝΑΤΟ. Να μπει ως FYROM πιέζουν οι ΗΠΑ.»

Τα Νέα. (26/03/2008). «Τη βαφτίζουν “Μακεδονία (Σκόπια)”. Τελική πρόταση με νονό τις ΗΠΑ.»